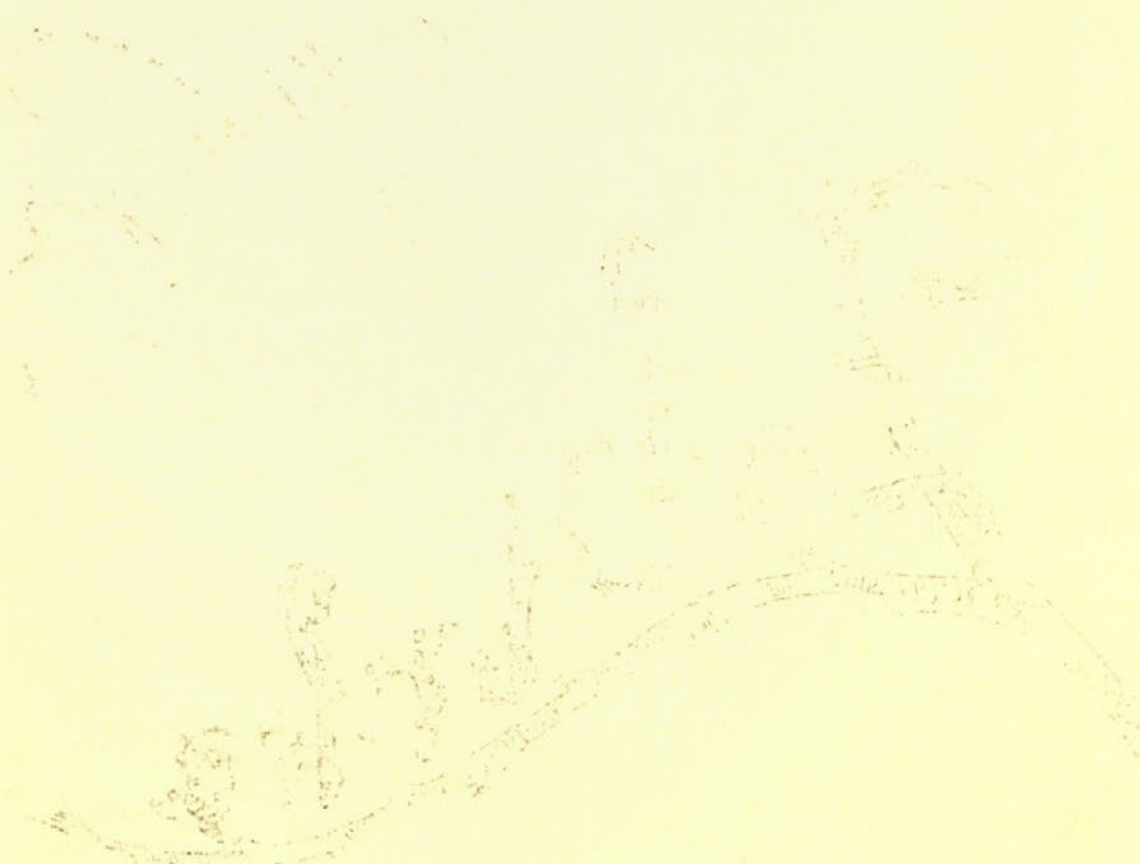

D

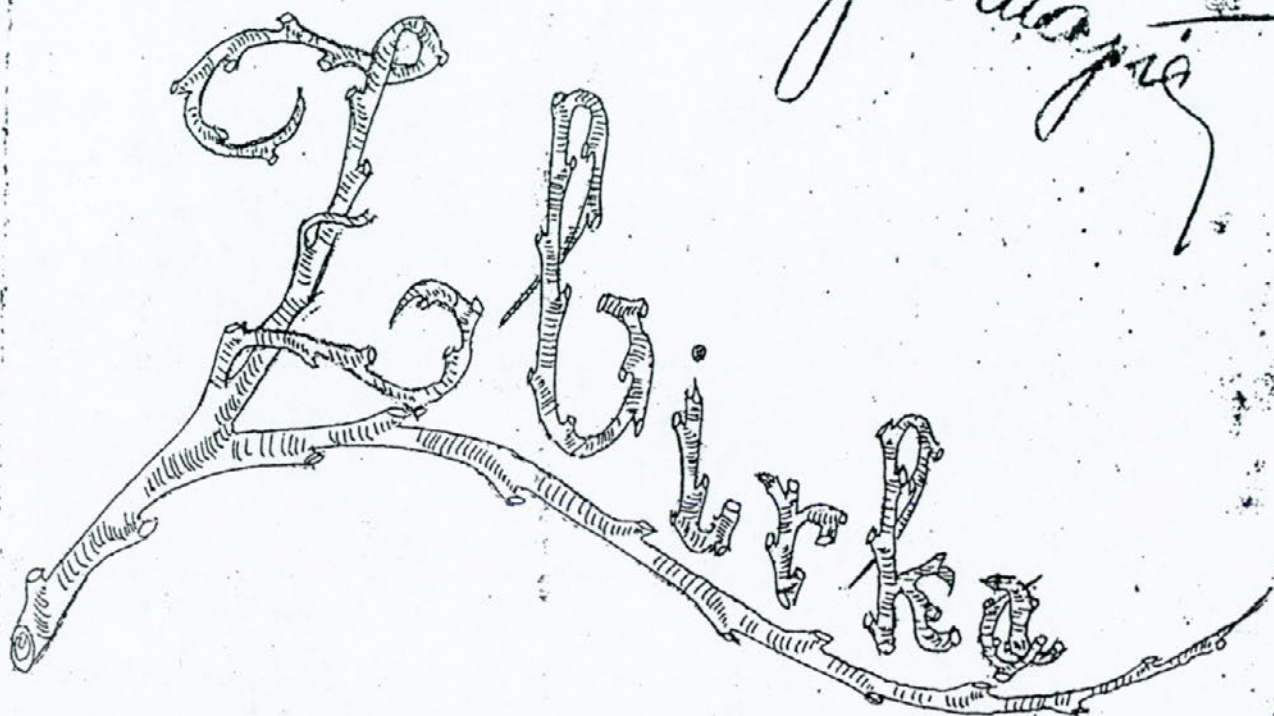
Some very faint, illegible text or a title, possibly written in pencil or light ink.

Another line of very faint, illegible text, possibly a subtitle or a descriptive note.

A third line of very faint, illegible text, possibly a date or a reference.

A final line of very faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a signature or a note.

Julianija

godovinske in bajeslovne učne snovi

brežiški, korjanski in ^{na}sevaniški šolski okraj

Sestavili učitelji:

J. Brinar, J. Knapič, A. Skalovnik.

Prilagojeno v uradni učiteljski konferenci na Vidnu
dne 18. julija 1903.

Brežice

dz 902/91

BRINAR Josip

Zgodovinske /fot.

908(497.4 Posavje)

0073442

KNJIZNICA BREŽICE

C08155 ●

I. Šolski okraj Prešice.

1.) Artiče.

Šolski okoliš v Artičah obsega sedaj občino artiško in njenimi kraji Artiče, Anovo selo, Dečno selo, Dolnj vas, Blogoč brod, Obrež in Johanca, — kraj Treber in rakotoka ter del Curmoca in Votčja in sromeljske občine. Kupinja artiška se ujema s šolskim okolišem in vreniši Dolnja vas, ki pripada po večjem delu videnski kupinji.

Po ljudskem štetju iz l. 1900 je imela občina 1499 prebivalcev.

Občina je nekoliko hribovita, rodovitnega poljarni moze tudi živinoreja je nematna. Prijazni grčki pa so za sajeni z lepo vinsko tito, ki donša občanom v ugodni letih največ dobička. Tudi sadja se prideluje precej. Kgodnje hruške in lepe črnoje se prodajajo v Prešico ali vozijo v Zagreb.

Obitnje tu ni okraj nobene. Ob potokih Močnik in Sromljica, ki tečeta skozi občino, stoji neko mlinov.

A. Šola.

Občina Artiče dolgo ni imela svoje šole. Jemornejši kmetje so pač pošiljali svoje sinove v Prešice v šolo, a večina otrok je ostala brez pouka. L. 1843. je prišel ondi službujoči kaplan Andrej Jug s prvim poukom. V začetku je imel samo 5 učencev, ki jih je poučeval v svoji sobi v kupinšči. Ta soba pa je postala kmalu pretesna in se je majela drugo okoliko vrtin in sosedni kmetovski hiši. Zbogje je kupila prepuštil svojo družinsko sobo za šolo.

L. 1859. je kupila občina od nekaj Marijete Berjevič majhnos, tibi cerkve ležeče posestvo za 170 gl. Na tem

prostorn se je zgradilo l. 1861. šolsko poslopje z eno učno sobo in s stanovanjem za učitelja. Stavba je stala 5000 gl. Občani so med seboj nabrali 1200 gl., drugo pa je plačala občina. L. 1862. se je šola slovesno otvorila.

Šola je bila nekaj časa zasebna. Prvi - privatni učitelj je bil Anton Potočnik. L. 1863. je služboval tu že kot javni učitelj Pavel Maček. Do l. 1870. so delovali na tej šoli še učitelji Poudna, Jurko, Pogl in Poje. Istega leta se je šola uvrstila med enorazrednice s poldnevno poukom v četrtem plačilnem razredu. Doočhod niso imeli učitelji stalne plače, marveč imeli so prostovoljno bera in šolnino od učenca po 2 stari dvajsetici [a 66 h.]. Pravkar drugod je bil tudi tu učitelj obnem organist in cerkovnik.

L. 1871. je bil nameščen na tej šoli kot učitelj-voditelj Josip Klime, ki je služboval tu celih 31 let [do l. 1902.] in kojega je občina v priznanje njegovih zaslug imenovala svojim častnim občanom.

Število šolo obiskajočih otrok je s časom tako naraslo, da se je l. 1879. šola razširila v dvorazrednico s celodnevno poukom. Prva podučiteljica je bila Ivana Lastnig, ki je pozneje odšla na Dromlje. Za drugi razred so l. 1878. pridali šolskemu poslopju na severni strani velika učna soba z majhno podstrešno sobico kot stanovanje za drugega učitelja. To delo je stalo nekaj nad 2000 gl.

V teh letih pa sta postali tudi obe sobi pretesni; v prvem razredu vpeljal se je zopet poldnevni pouk in slehni šolski svet je odredil, da se ima šola razširiti v štirirazrednico. V sklad tega je krajni šolski svet l. 1898. - povodom petdesetletnice cesarjevega vladanja - sklenil, zgraditi novo šolsko poslopje s štirimi razredi. To poslopje se je zidalo l. 1902. na sejnišču severno-vzhodno od stare šole ter je veljalo okroglo 26000 K. V stari šoli so se priredila stanovanja za učitelje. V jeseni l. 1902. sta se namestili še tretje in četrto učiteljsko mesto.

Pz.) Cerkev.

Župnija v Artičah se je ustanovila l. 1787. Do tega časa je pripadala občina h sromeljski župniji. Župnija ob ustanovitvi še ni imela svoje cerkve. Služba božja se je opravljala v majhni kapelici, ki je stala na starem pokopališču nekaj nižje od sedanje cerkve. Ta kapelica je bila jako revno opravljena ter ni imela niti kristnega kamena. Radi tega so še dve leti po ustanovitvi župnije nosili stroke v Sromlje h krstu. Prvi župnik je bil G. Lemčič.

L. 1797. so začeli zidati sedanjo lepo cerkev. A cerkev še ni imela zvonika. Zvonovi so viseli zraven nje na nizkih hrastovih stebrih ter so bili za silo z deskami pokriti. Šele l. 1821. so določili zvonik. L. 1844. se je h prvotnim trem zvonovom kupil še sedanji veliki zvon.

Župnijska cerkev je posvečena sv. Duhu.
Podružnice nima župnija nobene.

2.) Bizeljsko.

A. Šola.

Šola na Bizeljskem se je pričela l. 1790. Franciškan pater Kajetan Šovan je začel istega leta poučevati stroke v cer., krovniški koči blizu cerkve.

Prvi posvetni učitelj je bil Franc Peteršnik, ki je tu služboval od 1813. do 1823. leta. Poučevalo se je nekaj časa še v mešariji, potem pa v Kroseljnovi hiši št. 53 v zgornji Sušici. L. 1823. se je učitelju na Bizeljskem določila plača in sicer 20 vagonov pšenice in 40 starih veder vina bere ter po eno staro dvojsetico | 66 h. | šolnine od vsakega učenca.

Od 1823. do 1834. leta je služboval učitelj Alojzij Fusch; na njegovega učiteljevanja se je bila šola za nekaj časa na stanila v Malurovi hiši št. 28. Na njim so bili na bizeljski šoli še nameščeni: Janez Klemenčič 1834—1841, Simon Izabotnik 1841, Luka Repotočnik 1841—1881, in Ant. Škrbec.

Prvo šolsko poslopye se je videlo l. 1844., sedanje pa v letih 1883—1884. Do l. 1884. je bila šola dvorazrednica, imeno vanega leta pa se je razširila v štirirazrednico.

B.) Cerkev.

Bizeljska župnijska cerkev je posvečena sv. Lovrencu in se je seridala v 18. stoletju | menda l. 1725. | Zidat jo je neki Tomaž Kapler, posvetil pa ljubljanski škof grof Schratzenbach.

Bizeljska župnija je bila nekdaj podružna St. Peterski župniji. Ker pa je bila poslednja prevelika, so Bizeljsko odcepili, ustanovili novo župnijo. Ta se je imenovala takrat „fara sv. Lovrencija v Krajini“, kar kažejo listine iz istega časa. Prvi župnik je bil baje že omenjeni franciškan Kajetan Šovan, ki je nosil vedno svojo redovno obleko. Kakor se pripoveduje, je bil rodom Francoz in je ob času revolucije pobegnil v te kraje.

Bizeljska župnija ima 5 podružnic, te so: sv. Marija Magdalena,

C.) Grad.

Bireljski grad je menda iz l. 1278. V 16. stoletju je bil last grofe Tattenbachov. Ti so bili zelo bogati, krajci imeli so tudi graščine. Kralj grad, Podčetrtek, Olimje, Podgora, Spodnja Sevnica in še po drugod velika posestva. Grof Ivan Ivanem Tattenbach je bil karstnik proti cesarju Ferdinandu III. in so ga vled tega 1. decembra 1671. l. v Gradcu obglavili. Vsa obširna posestva in drugo premoženje je pripadlo dvorani.

Okoli l. 1740. je imel bireljski in Hrastjev grad v lasti neki grof Marko Tattenbach, sedaj mu je lastnik knez Windischgrätz. Do leta 1848. so bili bireljski občani podložniki bireljske graščine. Tu sem so hodili na tlahe in odrajavali desetino. V gradu je bilo sodišče, ki je hudo delnike tudi k smrti obsojal. Ob Sotli so stala vesala, kjer so obsojence obešali.

Na meji bireljske občine se nahajajo ostanki dveh gradov — Hrastjev grad: v St. Peterski kumiji: in Cesarjev grad: ostanek Sotli. Pravijo, da je bil nekdaj iz enega gradu v drugi most, po katerem se je gospoda izprehajala.

C.) Bireljska občina.

je obsegala nekdaj 7 občin, ki je vsaka imela svojega župana. Te občine so bile: Drenovec: z vasi Drenovec, Pračna vas in Nova vas; Inšica: z vasi Gornja in Spodnja Inšica; Brezovica: z vasi Brezovica in okolico; Bukovje: z vasi Bukovje in okolico; Vitna vas: z vasi Vitna vas in Dramlje; Stara vas: z vasi Stara vas in Gregovce; Oršje: z vasi Oršje in Bireljska vas. Dandanes so to le slavčne občine.

Hmečki upori l. 1515. in 1573. so se razširili tudi do Bireljskega. Ko je Hija Gregorič v začetku meseca svečana 1573. l. dvil s svojimi četami ob Lavi proti Sevnici, so se mu pridružile čete Bireljčanov pod vodstvom Filipa Visera in Petra Zupana, višhenburškega podložnika. In ko je bila proznejše hmečka vojska pohranjena na ravnih krajih, je bilo tudi

tudi pri Bizeljskem bilo 50 upornikov ubitih, 40 pa ujetih. Star Bizeljčan, Martin Krojan po imenu, je pripovedoval sedanjemu nadučitelju, da je bil njegov oče francoski vojak in da je umrl v Parizu na ranah, ki jih je dobil v vojni. Gadujkrat je videl Krojan svojega očeta, ko so Francozi šli skozi Bizeljsko ter so imeli tu nekaj ur počitka. Žena je svojemu možu - vojaku hitro spekla petelina, a oče ga ni utegnil použiti. Na pol pečenega je spravil pod plašč, ker je moral dalje s francosko četo, ki se je pomikala proti St. Petru. Šesto dni pozneje pa je došla iz Pariza uradna vest, da je tudi vojak Krojan umrl.

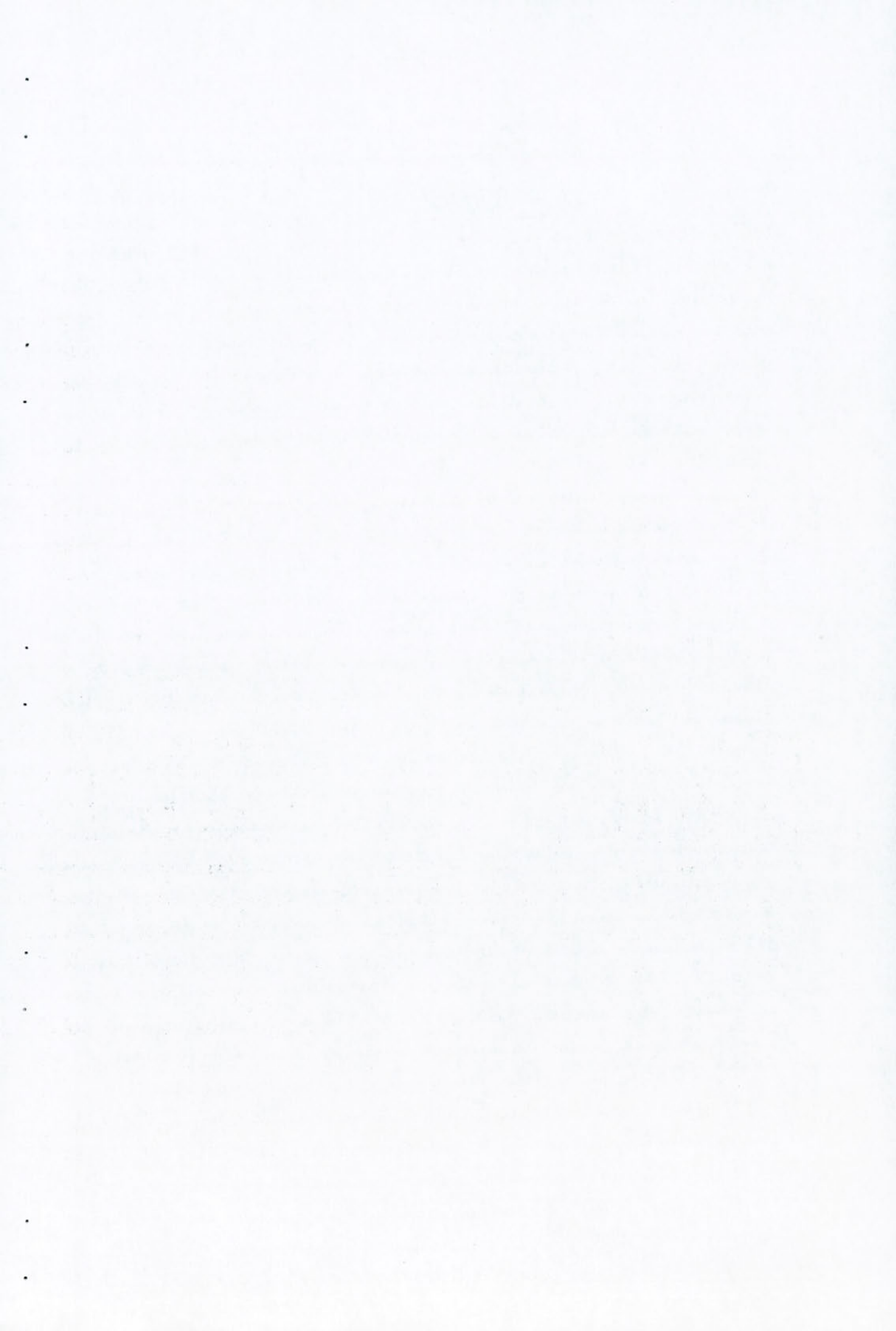
Da so tudi divji Turki rassajali kraj Bizeljskega, je pač umevno.

Na sv. Jerneja dan l. 1475. se odvijajo pri Bizeljskem krščanska bitela - bilo jih je 450 slovenskih junakov - z veliko večjo trumo divjih Turčinov. Dasi so se Slovenci bili ko levi, so vendar na posled obnemagali; mnogo junakov je obležalo na bojišču.

Na severo-zahodnej strani bizeljske občine v pišečki župi, niji se dviguje precej visoka gora Šilavec. To goro imajo Bizeljčanci na svojega vremenika. Ako je gora meglena, pomeni to dež, če je jasna, pa lepo vreme.

Nekelej je bilo na tej gori veliko jezero, ki se je pozneje poraslo z bičevjem. Nekeč je kmetic tu oral. Nepraviden obrne vole in plug čer bičevje ter se pogrezne v močvirju. Šele čer več dni so naši ljudje ob vrhovju gore mrtvega kmeta, vole, plug in telega: in sicer tam, kjer iz dupline izvira potok Dravljica.

Pravijo, da je vsa gora Šilavec votla in polna vode, ki boče ob svojem času ves kraj preplavila.

3.) Brežice.

1. Šola.

Šola v Brežicah je najstarejša v okraju, kajti njen pričetek sega v leto 1665. V tem času so se tu naselili iz Bosne redovniki sv. Frančiška ter so prevzeli v nekaterih meščanskih hišah odgojo otrok. Tri leta pozneje je sezidal takratni posestnik brežiškega gradu, grof Jurij Frankopan, sedanji samostan ter ga je podaril frančiškonom. Ti so ustanovili v samostanu šolo [l. 1668.] a le za dečke, ker deklice po pravilih niso smele prestopiti samostanskega praga.

Po državnem patentu cesarice Marije Terezije iz l. 1774. je postala šola dvorazredna ter so se jele poučevati tudi deklice. Vstredtega se je šola preselila iz samostana v hišo barona Moskona, in ko je ta l. 1780. prešla v roke rodbini dell Cottovi, so jo premestili v staro župnišče do l. 1820. V tem letu se je pa tudi ta hiša prodala rodbini Höpflerjevi. V krakem stanju je bila šola v tem župnišču, je razvidno iz poročila za šolo vnetega župnika

Ignacija Fuchsa na drželni guberniji z dne 6. januarja 1819. l. Župnik se pritožuje, da so stene v šolski sobi tako perele in trhle, da skoz njih luč in mačke v sobo hodijo, kar se je pri zadnjem izpitu pripetilo; skoz raztrgano streho pa letajo golobi ven in noter. Ob derži se mora s poukom prenehati, spomladi in jeseni sploh ni mogoče poučevati.

Prizadevanju imenovanega župnika se je posrečilo, da se je l. 1825. postavilo novo šolsko poslopje na mestu, kjer stoji sedanja šola. L. 1821. je drželni gubernij samostanu naročil, da mora za pouk bolje skrbeti, da se ta zlasti poveri zmogljivejšim pastrom, sicer se bodo na njegove stroške nastavili posvetni učitelji. Odlok pa menda ni imel uveljavljenega uspeha.

V istem času sosedne župnije se niso imele svojih šol, radi tega je iz istih mnogo otrok prihajalo v brežiško šolo. Vstredtega se je l. 1832. dvorazredna šola razširila v triarazrednico in se je namestil prvi posvetni učitelj — po imenu Jožef Mirt — letno plača 200 gl. in s prostim stanovanjem. L. 1846. je učitelj šolsel na evorazrednico v Ljubiču in ni več nastavljen.

prevzel zopet frančiškani oče Marijan, ki je izjemoma prav marljivo in uspešno deloval na tej šoli do l. 1870.

Po smrti župnika Fuchsa je prevzel vodstvo šole - okoli l. 1840. - njegov naslednik Oton Repec, ki je dosegel, da se je l. 1852. brežiška šola razširila v štirirazredno glavno šolo | Junglshilf | Ponk v četrtem razredu je prevzel posvetni učitelj Jožef Juri, ki je službo val doslej na Dobovi kot učitelj in organist. Po takratni navadi je tudi v Brežicah prevzel orglane v župnijski cerkvi. Plače je imel 360 gl. in prosto stanovanje.

L. 1870. so se vsa učna mesta namestila s posvetnimi učitelji, Jožef Juri pa je postal nadučitelj. Leto pomeje se ustanovil na mešani šoli poseben razred za deklice in se je l. 1874. razširil v samostojno dvorazredno dekliško šolo. Prot prva in zadnja voditeljica te šole je bila nameščena Placida Tomic. Meseca januarja 1872. je nadučitelj Juri umrl in na njegovo mesto je prišel sedanji nadučitelj, Ivan Ornik.

L. 1880. so zgradili sedanje šolsko poslopje, v katerem se je nastanila štirirazredna deška in trirazredna dekliška šola.

Na prošnjo Brežičanov je deželni šolski svet l. 1896. odredil, da se dosedanja deška in dekliška šola pretvori v trirazredno mešano nemško in petrazredno mešano utrakvistično šolo. Prvi nadučitelj nemške šole je bil Franc Rudl.

I šolo je združen tudi kmetijski nadaljevalni tečaj za dečke, ki se je ustanovil l. 1876. in v katerem se vsako nedeljo poučuje v raznih strokah kmetijska.

B.) Cerkve

V župniji sta razven župnijske cerkve sv. Lovrenca še dve, po dušnici, sv. Rokra in sv. Lenarta. Razven teh se nahaja v mestu še samostan s cerkvijo sv. Frančiška.

a) Župnijska cerkev. Pred kakim poldruhim stoletjem je stala na zahodni strani mesta proti Savi stara župnijska cerkev. Začetkom sedemnajstega stoletja pa je Sava svojo steno širila vedno bolj proti mestu in ker ni država za regulacijo reke takrat ničesar storila, odnašala je voda polagoma zapadno stran mesta. Tako je sedan

urginila tudi cerkev s pokopališčem ved. Zupljani so bili torej prisiljeni
si postaviti novo župnijsko cerkev, ki se je sezidala l. 1781. Stara
cerkev je stala na zahodni strani sedanje hiše štev. 34; kranjski
oboka ni imela, ampak le lesen strop. Natančnejših podatkov o
tej cerkvi ni; dotične listine so se najbrž izgubile pri selitvi arhiva
v francišanski samostan.

b.) Podružnica sv. Rok stoji na severni strani mesta. Nedaj se
je ta cerkev zidala, se ne ve nič natančnega. L. 1880. se je
znotraj oca premovila. Zvana je oblač kot romarska
cerkev; vsako leto pride tu sem veliko romarjev zlasti iz
Hvaskega.

c.) Podružnica sv. Lenarta je v rakotski občini. Tuoli v tej cerkvi
ni zmisla, kako stara je. Po cerkvi se imenuje tudi dolžna
občina Sv. Lenart. Tu se nahaja tudi pokopališče z majhno kapelico.
Župnija je bila menda ustanovljena v 18. stoletju.

E.) Grad.

Preiški grad ni posebno star. Rimski dobi, ko se je okraj Lave
razprostiralo rimsko mesto *Neviodunum*, je stal tu nekak stolp
na opazovališče | *Loubanstrumbtinn* |. Iz tega stolpa je v poznejših
stoletjih nastal utrjen grad, ki so ga imeli najprej solnograški
škofje in potem gospodje Ball. V 16. stoletju so ga imeli tudi vi-
teri. Rajhenburški, potem Wetzerji in Gradenekkerji. 1568 l. pa
ga je dobil v zastavo Ludovik Ungvad in za njim slehelni
knezi. Potem so si ga pridobili Frankopani. Eden od teh je seri-
dal grad, kakor se sedaj stoji. Pri zgradbi so pomagali njeti
Turci. Kakih 200 let pa je grad last grofov Attemsov. Eden
od teh posestnikov je dal v vzhodnem delu poslopja veliko dvora-
no krasno slikati. Te sive fresco-slike, predstavljajoče prizore
in starogrške mitologije, obujajo še sedaj ne malo občudo-
nje poslušalcev.

Ka turški napad v naše slovenske krajine je igral
Preiški grad dokaj veliko vlogo. Bil je najbolj južno pomaknjena
trdnjava beziškega mesta in s tem vrexan z mostom, ki se je
del dvigniti. Turki so baje iz kranjske strani streljali na grad
tudi s toge. Ona je padla na dverišče in se še sedaj vidi pri

vhodu na levi strani.

Mo se je l. 1515. vnel na Spodnjem Stajarskem prvi kmečki upor, j pridelo 30,000, drugi tedijo 40,000 kmetov v Prečice, da bi se posveti vali, kako bi se vendar dogvali „stara pravda“, kako bi se namre iznebili silnih stisk in bremen in pridobili zopet stare pravice in svobosćine. A ker po prostornem potu ne dobe pravice, se prične razsajanje in divjanje po Kranjskem, Stajarskem in Horoškem. Uporna četa prikomasti v Prečice. Tam je stal cesarski stotnik Hris Marko |. Markus von Ellis. Ko ugleda upornike, zbeži s šestimi konjiki v tadni grad in mesto ranje. Hmetje pa prede, ro' zidovje, stotnika in njegovi zvesti hvčejo ubegati, mahnejo jo torej skoz vrata in navzvenost skoz kmečke trume; toda uporniki so grajski most podrgali, in Hris Marko in njegovi tova' riši stopivsi nanj se pogrezejo v prekop, hjer jih kmetje s kolmi pobijejo.

Meseca septembra 1516. l. se udarijo pri Prečicah uporniki in vojaške čete, ki jih je vodil deželni glavar Sigmund Ditrichstein. Proj je bil za kmete nesrećen; kar jih ni moglo uteći, so sblezali na mestu ali so bili ujeti in te je zadelo strašno maščevanje: 136 kmetov in 15 podpikovalcev so obesili v Gradu.

„Gar maniger ward erstoehen
auf der bawen seyt,
in klainer zeit.
Stara pravda!“

L. 1573. se je vnel na Spodnjem Stajarskem drugi kmečki upor. Dne 3. svećna je peljal Hlija Gregorič, poveljnik upornikov, kakih 20,000 kmetov proti Prečicam. Grašćinski oskerbnik je bil brez vojakov. Meščani se sami niso hoteli braniti in se tudi niso mogli. Gregorič pride torej brez ovire v mesto. Mo so uporni kmetje debelemu županu popili nekaj ru' menega vinca, jih je gval droviti poveljnik dalje proti Vidmu.

V prvi polovici 18. stoletja so se bavili posestniki brėsiškega gradu najveć z živinorjejo in sivarstvom. Velika prištava, oddaljena od mesta kakre četrt ure, s prostornimi hlevi spominja se sedaj na one čase. Tu stoji še tudi na

hramenitem stebri soha sv. Vindelina - menda živinskrega patrona -
in napisom: „ O heiliger Vindelin, du gucker Viehpatron, wo du beschützt
triest, kein Vieh erkrankten kommt.“

Ko je bila l. 1848. graščinska gospodstva odpravljena, so se pre-
selili posestniki brešiškega gradu v Gradec. V gradu prebiva sedaj
le graščinski oskarbnik. Tudi okrajno sodišče je tu nastanjeno.

Č.) Mesto Brešice.

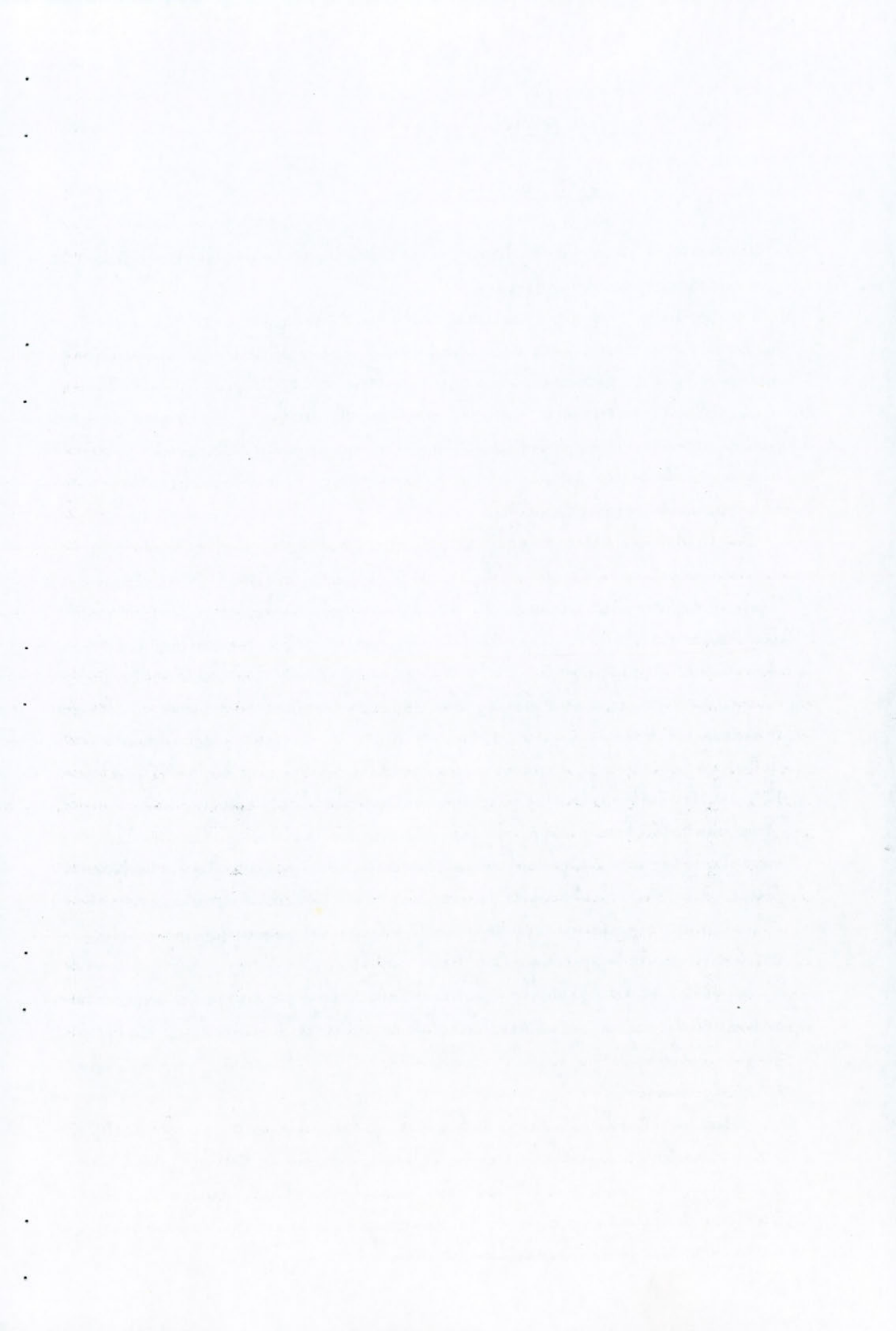
je bilo že l. 858. kot solnovrškega nadškofa Lujčana, ki ga je dobil od cesarja
Ludovika Nemškega. L. 1353. imenije Otfelf salcburški Brešice in mesto ter mu
podeljuje pravico, da si sme voliti mestnega sodnika.

Vzhodno od Brešic pod graščinskoprilstavo leže ob zagreboški cesti tako zvana prus-
ka grobišča. V sedemletnej vojni je bilo pri Legnicah (Liegnitz) ujetih kakih 500
Prusov; 300 ujetnikov so ticali v trdnjavo Novo mesto na Dolenjskem. V Breši-
cah pa jih je dohitela zima. V tedi hudega mraza in slabe postrežbe se je raz-
širila med ujetniki nalezljiva gripa ter pobrala večino ujetih Prusov.

Na severni strani precej daleč od mesta dvi mimo Brešic železnica,
ki se je otvorila l. 1867. Železniško progo so nameravali speljati pod
mestom tik Save, tako da bi v velikanskem polukrogu objemale Brešice.
A krothovidnost in nevidnost takratnih miščanov je to preprečila, češ da
jim bode železnica vzela vse dohodke, ki so jih dosedaj dobivali iz bro-
darstva po Savi in od vornikov, ki so se v mestu ustavljali. Tudi bi
miščani ne imeli potem nikamor krampija sediti in njihovi potomci
seve, sedaj to bridko občalujejo.

Mesto Brešice ima po ljudskem štetju in l. 1900. 1058 prebivancev.
Miščani se pečajo in obitujejo, s trgovstvom in poljedelstvom, lasti pa
in vinarstvom. Ker je tu sedež okrajnega glavarstva in mnogih
drugih uradov, bi se mesto lahko znatno povzdignilo, ako bi ne
primanjkovalo stanovanj. Zdravstvene namere so v novejšem času
ngodne. Ko je l. 1830. narasjela okraj Save kolera, v Brešicah
baje ni nikdo umrl na tej bolezni.

Solski in ob enem župnijski okoliš obsega razven mestne
občine še kroje: Sv. Lenart, Lorninje, Brešina, Cundrovec, Bu-
kosela, Kakot, Binc in Trnje. Okoličani se pečajo največ s
poljedelstvom, manj in živinorejo, dasiravno tudi za to ne
manjka ravno pogojev.

4.) Dobrova.

A.) Šola.

V Dobrovi se je šola ustanovila 1819. l. na prižadevanje tedanjega župnijskega upravitelja Janera Stroja.

Šolska soba je bila v lesenem hramu tik kaplanije. Tam so stroci sedeli pri dveh mizah. Organist Franc Glanič je pomagal imenovanemu upravitelju pri pouku.

L. 1821. je prepustil župnik Anton Hmljak, iz Ljuberni do dobre stvari" v župnišču sobo za pouk in stanovanje učitelju. Naslednik tega župnika pa ni maral šole v župnišču; moralo se je torej prijeti graditi šolsko poslopje.

L. 1826. je bila zgradba gotova. Šolska soba v novem poslopju je bila 4° 3' 10" dolga, 3° 3' 7" široka in 1° 3' 11" visoka, torej v tedanjih razmerah primerna za dvorazrednico s polno dnevnim poukom. Učitelj je imel dve sobi, kuhinjo, jedilno skrambo, orvarnico in vrt. Plača organistu in učitelju je bila 33½ vagonov žita, od vsakega stroka 48 kr. C. M. in v denarju 40 gl. C. M. | 1 gl. C. M. = 2 K 10 h. |; to plačo je dobival učitelj, organist in cerkvaonik do l. 1840. Od 161 vsolanih strok jih je obiskovalo šolo okoli 100.

Koncem oktobra 1848. se je postavilo na šolsko poslopje eno nadstropje, ker se je šola istega leta razširila v dvorazrednico. Poučevala sta Hibernik Janer in podučiteljica Lavoslava Grobž.

V tem poslopju je bilo v pritličju stanovanje za učitelje, v prvem nadstropju pa so bile šolske sobe.

L. 1885. se je razširila šola v trirazrednico ter se je napravila v podučiteljevega stanovanja šolska soba. Od tega leta dalje se je poučevalo v prvih dveh razredih poldnevno, v tretjem pa celodnevno.

Ker je število strok v tem letu jako naraslo, se je l. 1902. šolsko poslopje preidalo in za tistemu dozidalo toliko, da ima prostora za šest učnih sob in potrebna stanovanja za učiteljske. Pričelo se je poučevati v njem dne 13. novembra 1902. l. v šestih razredih celodnevno.

B.) Cerkev.

Prva cerkev se je postavila l. 1659. V tej so do l. 1765. frančiškani in Brešiči opravljali službo božjo. Imenovanega leta se je ustanovila samostojna župnija.

Sedanja cerkev je bila l. 1865. daridana.

Edina podružnica v dobovske župniji je v Mostcu, posvečena sv. Fabijanu in Sebastijanu.

Vsaka vas v tej župniji ima svojo lepo kapelico.

C.) Grad.

Edini grad grofa Jgnacija Attemsa spada h stariim gosposcijem; nahaja se v Rigoncih.

Č.) Ygodovinske pravljice.

a.) O početku cerkvice pripoveduje se naslednje:

Tri neki zelo veliki povodnji je prinesla voda na hrastu ali dobnu oho Matere božje. Na mestu kjer se je dob ustavil, svistala se je prva cerkev. In omenjenega doba so se napravila cerkvena vrata, oho Matere božje pa se je postavila o veliki oltar. Ta oha je sedaj o kapelici miha, lovski, kjer še danes Dobovčani hanijo časté.

Da je imela nekdaj Sava svojo stungo skoz Dobovo, svedoči podnato polje in imena krajev: Stali Obrež, Veliki Obrež i. t. d.

Po drugi pripovedki je bil tukaj velik hrastov gozd, skoz katerega je vodila cesta. Med tega gozda je stala mala kapelica, kjer so se utrujeni popotniki odpočivali; to kapelico so imenovali karija v Dobovi |: Bichenwald |.

b.) O podružnici na Mostcu pripoveduje se naslednje:

L. 1767. je razsajala na Mostcu strašna kúžna bolezen, ki je pomorila razven trih rodbin vse moščane. Ostale rodbine so sled obljube s pomočjo Brešičanov postavile moščansko cerkev.

Obitnih podjetij na Dobovi ni nobenih; ljudje s pečajo s poljedelstvom in s živinorejo, posebno s rejo konj. Ljudstvo je precej premožno, ker se ne kamaša na vinograde kakor v sosednjih krajih, ampak pridno obdeluje rodovitna polja. Níjje lečéce njive preplavlja večkrat Sotla in Sava ter pokončuje poljske pridelke.

5.) Globoko.

A.) Šola.

Šolski okoliš v Globokem obsega občino Globoko, del občine Projsno in 9 hiš davčne občine Dedja vas, skupaj 230 hišnih števil.

Lesarjevič Rudolfova šola se je ustanovila l. 1882. Dne 4. decembra sta se stvorila dva razreda v novi šoli, ki se je istega leta sezidala, ter je imela v prvem nadstropju dve učni sobi, v pritličju pa stanovanja za učitelje.

Prvi nadučitelj te šole je bil Gustav Vodušek, od 1882 do 1886, za tem Josip Mešiček 1886—1894 in od istega leta Plouh Tominc.

L. 1901. je bila šola razširjena v tirarrednico. Tretji razred se je nastanil v pritličju, kjer sta se dve sobi preobdelali v učno sobo.

S 1. januarjem 1900. je bila šola pomaknjena iz tretjega v drugi plačilni razred.

Šoli spadajoče zemljišče s stabiščem, vrtom in telovadščem meri skupaj 100 kvadratnih sezujev (360 m²). Šolski vrt, 4 a velik, je oddaljen 0,5 km od šole v smeri proti jugu.

B.) Cerkev.

Šolski okoliš spada v župnijo Pišce. V šolskem okolišu sta le dve podružnici, sv. Barbare in sv. Jakoba, vsaka oddaljena od šole 15—20 minut hoše.

C.) Občina Globoko.

se je ustanovila l. 1867. ter obsega davčne občine Globo, Projsno, Polatno, Mali voh in Pišenberg. Občina meri 1454,27 ha. ter ima 1148 prebivalcev.

Občina je po večjem hribovita. Svet je malone povsod zasajen s vinsko trto na ameriški podlagi; doline so večidel obdelane, mojihni gozdi in zeleni gaji se čimdalje bolj umikajo njivam. Zemlja je peščena, povsod tudi ilovnata, povsod pa rodovitna.

Prebivalci se pečajo skoraj izključivo s kmetijstvom, največ s vinarstvom. Pridelki poljedelstva zadostujejo kronaj domačim potrebam. Sadjarstvo od leta do leta bolj napreduje, istotako živinoreja, četudi v manjši meri.

Obtinja manjka skoraj popolnoma. V bližini šole se koplje premog, lignit, ognjeponna glina, kremenčev in brusni pesek; te rudnine se izvoze v razne tovarne drugih krajev, kakor v Celje, Krastnik, Zagorje, Ljubanost.

Skori šolski okoliš vodita dve okrajni cesti, ena v Pišce, druga pa veže Artiče s bixeljsko cesto proti Kapelam.

6.) Kapela.

A.) Šola.

V župniji „Marija na jezernu“ v Kapelah je ustanovil župnik | domačin | Franc Krošelj l. 1824. zasebno šolo. Proti učitelju, kandi- dat Jakob Popivšek, obenem cerkovnik in organist, je poučeval še v tem letu v 14 m² veliki sobi 12 učencev.

L. 1829. je kupil imenovani župnik leseno hišo za 85 gl. ter jo je veloma popravljeno postavil na župnijskem vrtu kot mešarjjo in šolo. To poslopje se je rabilo do l. 1867. V učni sobi | 16 m² veliki | se je hkrati poučevalo do 50 učencev. Do l. 1862. je naraslo število na šolo. godnih otrok na 200. Učitelji so se do l. 1862. pogosto menjali, bilo jih je do tega leta 12. Pravno istega leta je nastopil svojo službo učitelj Franc Kramer, ki je služboval na tej šoli do l. 1896.

L. 1864. so kupili Kapelčani kos zemljišča, kamor so postavili novo šolo, ki je služila do l. 1900. To poslopje je imelo 64 m² veliko učno sobo in stanovanje za učitelja. V tej sobi se je poučevalo do 140 učencev pol dneva.

Radi velikega števila otrok so šolske oblasti punitiskale, da bi se šola razširila in da bi se zgradilo novo šolsko poslopje. A temu so se Kapelčani več let tako trdovratno upirali, da je bil končno skrajni šolski svet prisiljen l. 1900. občini na njen račun postaviti novo štirarredno poslopje, ki je stalo 30,000 K. Vstari šoli se je privredilo stanovanje za nadučitelja.

Meseca oktobra 1900. se je jelo v štirih razredih poučevati celodnevno. Proti nadučitelju je bil Josip Pečnik, ki je že od l. 1896. služboval na prejšnji enorazrednici.

B.) Cerkve.

V župniji kapelski sta razven župnijske cerkve še dve podružnici, sv. Trojica in sv. Uršula. Sedanja župnijska cerkev in sv. Uršula bili pred l. 1786. podružnici župnije v Pišecah, sv. Trojica pa podružnica dobovske župnije.

L. 1486. je bil nastavljen v Kapelah kot prvi župnik frančiškani Stefan Ulbitz, ki se je moral umakniti z drugimi svojimi tovariši iz hrvatskega samostana pri Mariji Bznici. Župnik Hermann je l. 1498. mojlno župnijo, skv cerkev povečal v lepo poslopje. Ta cerkev pa je vsled pogostih potresov mnogo trpela ter se je l. 1834. prenovila in napet. povečala.

Cerkev sv. Trojice je l. 1840. pogorela, ker je vanjo tresčilo. Z velikim trudom so jo potem do l. 1846. popravili.

So. Križ stoji še danes kot kapelica. Večtosti večja je bila v prejšnji dobi župnijska cerkev — od tod. ime „Kapele“.

C. Druge stavbe.

Najstarejše poslopje je župnišče, a letnica izvedbe ni znana.

Cesta proti Dobovi je imela še pred tridesetimi leti ob straneh mnogo vinskih hramov, ki jih je danes le še malo. Druga cesta je vodila iz Hrvatske čez Pakovec v Dobovo in Brevice. Ker pa svojeglavni Kapelčani niso hoteli pomagati Hrvatom popravljati lesenega mostu, so si naredili Hrvatje na svoji strani novo cesto do bližnjega drugega mostu na Sotli.

Veliki leseni mlin ob Sotli | v Slogonovem | nas spominja na prv. dolna mostišča, tu se melje noč in dan.

C.) Solski okoliš.

v Kapelah obsega sedaj davčne občine: Podvinje, Kapele, Vrtije, Zupe, Levece, ki vse leže na holmcu, odigajočim se od Dobove proti severu, nadalje Pakovec, Zereslavce in Slogonovo, ležeče v dolini ob mejni Sotli. Sem spada tudi del sosednje občine Bojuno, ki se razprostira proti severu.

Pod kapelohkim holmcem se razprostira proti jugovzhodu do pčane Sotle lepa ravnina, kjer je bilo nekdanj jezero — od tod „Marija na jezernu“. Tu vidiš sedaj srna polja in velikaške, bolj močvirnate travnike |: Jovs. |, ki se ob čaon povodnje napolnijo z vodo.

Lepa srna semlja daje v dobri letini, ako ni Sotla poplavila polja, obilo ravnega žita. Poleti hodi ob delavnikih še staro in mlado v obleki iz domačega platna — v svajci in buzešah |: širokih hlačah. | Sicer pa je tu zirdavost velika, vlasti pri ženskem spolu.

Ima vinogradi dajejo tudi nekoliko vina na domačo potrebo.

Kivironeja daje lahkorimim Kapelčanom obilo dobrička, karantino nosijo na trg v Brevice.

4.) Orešje

A.) Šola

Šola v Orešju se je ustanovila l. 1881. kot enovrednica s poldnevnim poukom. Prvi učitelj je bil Kagar, ki je bil nameščen tu kot suplent. Poučevalo se je nekaj časa v najetih prostorih. L. 1883. se je obzidalo sedanje šolsko poslopje, ki obsega veliko učno sobo in stanovanje za šolskega voditelja. Šolski okoliš obsega kraje Orešje, Bireljsko vas in Bukovje.

B.) Cerkve.

V središču šolskega okoliša stoji mala cerkvičica, posvečena sv. Mariji Magdalenii. Ta cerkvičica je podružnica župnije sv. Lovrenca na Bireljskem. Pred kakimi 300 leti je stala na tem mestu le mala kapelica z enim oltarjem. V tej kapelici se je pred kakimi 150 leti prizidala ladja. V letih 1895 - 1900 so se prizidali zvonik in cerkev preslikali, tako da je sedaj najznamenitejša izmed peterih podružnic bireljske župnije.

Nad oreško šolo se vidi podrtina nekdanje cerkve sv. Karije te. Ljudstvo govori, da so to cerkev Turki razdejali.

C.) Grad. | Bley Bireljsko |

E.) Šolski okoliš.

Kot kaže pripovedujejo, je stalo v šolskem okolišu ob Gotli nekdanje mesto po imenu „Trojno mesto“. Se sedajdejo tam ostanki starih spomenikov z napisi, stopnice i. t. d.

Ta kraj je sedaj deloma gozd, deloma polje. Ob Gotli so Turki zakopali zlato tele in ga pridejo ob svojem času iskati.

Prebivalci se pečajo tukaj največ z vinarstvom in sadjarstvom. Ko je trtina nò pred leti uničila vinograde, so jih rasla, doli pridni posestniki kmalu z ameriško trto, tako da dobivajo sedaj iz njih več dohodkov kot nekdanj. Tudi sadje prinaša v ugodnih letih po več sto korov.

8.) Iromlje.

A.) Šola.

Na Iromljah se je šola ustanovila menda v začetku 19. stoletja, vendar ni o tem nikakih listin več.

Kjer stoji sedanje šolsko poslopje, je bila prvotno majhna lesena hiša na cerkovniku. Po privadovanju takratnega župnika in vaškega sodnika so se nabrali po župniji prispevki za zidavo šolsko poslopje, ki je nastalo iz prejšnje lesene hiše.

V začetku je bilo kakih 20 učencev; dehllice sploh niso obiskovale šole. Šola je bila do nove šolske dobe zasebna šola te je pogosto menjavala učitelje.

Prvi pomožni učitelj je bil neki Vriska, za njim so tu službovali: Jencič, Jelen, Dobešek, Turk, Böheim in Trčko. Böheim je bil prvi izprašani učitelj. V učiteljsko službo je bila združena tudi služba organista in cerkovnika. Učitelji niso imeli nikake stalne plače, ampak sodobivali le prostovoljno bero, kakor žito, mesivo, jajca, in mošt. Šele Trčko je dobival od občine letno nagrado 100 gl.

L. 1871. je postala šola enovrednica s polodnevnim poukom ter se je vrstila v četrti plačilni razred.

V novi dobi so tu službovali kot učitelji: Škoflek, Voglar, Jerak Poljanec, Juter, Pepič, Klönigmann in od l. 1889. nadučitelj Hovro Franšek.

L. 1876. se je šolsko poslopje razširilo in prenovilo. Za šolo obveznih otrok je bilo takrat 138.

L. 1890. se je šola razširila v dvozarrednico in podučiteljsko mesto se je podelilo Jvanu Lastnigovi. Učiteljevo stanovanje v šoli se je predelalo na drugi razred; za učitelje pa se je nabavilo posestvo h. štev. 34 za 72½ gl.

L. 1895. se je pomaknila šola v tretji plačilni razred.

L. 1902. se je šola razširila v triarrednico. Krajni šolski svet je postavil na staro šolsko poslopje eno nadstropje in prizidal v putiljuj toliko, da obsega nova šola štiri prostorne učne sobe in stanovanje za nadučitelja. Stalo je to delo 19.500 K. Tretje učno mesto se je popolnilo v jeseni l. 1902.

B.) Cerkev.

Župnijska cerkev je posvečena sv. Martinu. Zidala se je najbrž v 16. stoletju, kar se da sklepati po stavbnem slogu.

Župnija ima le podružnico sv. Jánova v Volčjem, ki se je zidala tudi menola v 16. stoletju.

Sromeljska župnija se je ustanovila l. 1453.; prvi župnik se imenuje neki Wolf Marka. Do istega leta je spadalo Sromlje h vičenski župniji. Ob ustanovitvi je bila sromeljska župnija večja kot sedaj, kajti obsegala je tudi današnjo antiško župnijo, ki se je odcepila od nje l. 1789.

C.) Občina Sromlje

obsega 6 davčnih občin: Sromlje, Silavec, Volčje, Okliskova gora, Curnovec in Gorenja Johanca, skupaj 16445 ha s 230 hišami in 1265 prebivalcev.

Prebivalci se pečajo že od nekdaj večinoma s vinarstvom in poljedelstvom. Ko je pred mnogo leti tista še tudi tiskaj mučila vse vinograde, so Sromljani brez oplašanja začeli nasajati svoje gorice s ameriško trto, tako da dobi danes mnogo izvrstne vina, s katerimi se seveda tudi v sosednje dežele.

Obitnih podjetij ni tu nobenih.

g.) Videm.

S. Sola.

Sola na Vidmu se je ustanovila ali koncem 18. ali v začetku 19. stoletja. Katerega leta se je to zgodilo, se ne ve več. Prvi učitelj se imenuje nekdo Polak, ki je poučeval v takratni meš. variji h. št. 24. L. 1805. je prišel na Videm kot učitelj Franc Stančič, ter je ostal tu do l. 1815. Od l. 1818. do 1854. je deloval na tej šoli zgleadni in obče priljubljeni učitelj Franc Prefalt. Za njegovega službovanja je bila šola popolnoma nemška, ter je bilo učencem celo prepovedano med seboj slovensko govoriti. Poučevalo se je še v mešaniji, pozneje v starem župnišču. V poznejših letih se je šola večkrat selila v razne hiše, a nazadnje se je nastanila v že omenjenem starem župnišču h. št. 12 | sedaj gostilna kmučkova | kjer je ostala do leta 1877.

Dohodki učiteljev, ki so bili ob enem organisti, so bili pičli. Pobirali so prastovaljno bera |: žito, predivo in mošt |: Imeli so tudi dohodke od tako zvane mere |: Lagelmusserer |: Se pozneje se je od starišev pobirala šolnina, pa menda jako neredno, kajti večkrat je morala višja šolska oblast posredovati.

Ko je stopil novi državni šolski zakon v veljavo, so prišli na solstvo prajč boljše časi. Videmska šola se je vrstila med enorazrednice s poldnevno poukom in učitelju se je nakazala stalna plača po četrem plačilnem razredu.

Število učencev, ki je znašalo prvotno 12, je narasčalo čim dalje bolj, tako da se je l. 1877. šola razširila v dvorazrednico s celodnevnim poukom. Ker pa je bilo staro šolsko poslopje že slabo in na dvorazrednico pretesno, je nakupila občina obe Geierjevi hiši št. 24 in 66 ter ju je prepustila večinoma v šolske namene. Ko se je hiša št. 66 nekoliko preridala, se je nova šola dne 4. novembra 1877. slovesno otvorila. V hiši št. 24 so bila stanovanja za učitelje.

L. 1886. se je šola razširila v tri razrednico ter se je tretji razred nastanil v prbližju hiše št. 24. Časoma pa so postale šolske sobe pretesne ter tudi drugače niso ustrezale

postavnim določbam: vlasti soba tretjega razreda /, zato je krajni šolski svet l. 1899. nakupil del Mahkatovega posestva št. 117, da bi se tu zgradila nova šola s petimi razredi. Posestvo je stalo 3000 K in je v ta namen podarila velika dobrotnica videmske občine, gospa Josipina Fločevarjeva v Vrškem, krajnemu šolskega sveta 4000 K. L. 1903. se je sezidalo novo šolsko poslopje, del posestva pa se je znova prodal za 9200 K. Istega leta se je šola razširila v štirirazrednico.

Do sedaj je na tej šoli službovalo 8 voditeljev oziroma nadučiteljev in 9 učiteljev in učiteljic, med temi Prefalt 36 in Franšela 24 let.

B.) Kupnijska cerkev.

Kupnijska cerkev videmska je posvečena sv. Rupertu. Ta svetnik je nastanvil v Solnogradu škofijo; od tam so se pošiljali duhovniki tudi v noče kraje. omenjovat sv. vero. Sv. Rupert sam je bil v Panoniji ter je razširjal krščansko vero med ljudstvom. Ko se je vračal ob Davi na Solnograško, se je mudil tudi na Vidnu. Umrl je l. 623. na velikonočno nedeljo. Njemu na čast so postavili na Vidnu cerkev. Katerega leta se je to zgodilo, se ne ve več. Za stavbe same se sklepva, da je stala tu v začetku le majhna kapelica, kjer se je opravljala služba božja. Ko pa je prišla cerkev pod oblast samostana v Hostanjevici na Hranijskem /: l. 1331:/, so razširili cerkev in doridali zvonik. Ta cerkev pa je bila v novjšem času že jako revna ter tudi premojlna; zato so jo podbelis v letih 1893 — 1895 na istem mestu sezidali sedanjo veliko cerkev.

Okoli kupnijske cerkve je bilo do l. 1831. tudi pokroplišče z visokim zidom.

Dne 17. oktobra 1746. je kupnišče pogorelo. Požar je uničil tudi vse stare tu shranjene listine.

L. 1900. so podbeli staro leseno kraplunijo tilk obrajne ceste in l. 1902. sezidali novo blizu kupnišča.

C.) Podbršnice.

Videmski kupniji se nahajajo 5 podbršnic in 1 kapelica

z masno pravico.

1.) Sv. Mihael v Stari vasi. Ta cerkev je oddaljena od župnijske le črtit ure ter stoji ob okrajni cesti na nizkem holmcu. Seridala se je l. 1468. Ta letnica je vdolbena na kamenitem podboju velikih ocat - L. 1818. se je dozdala zakristija.

2.) Sv. Miklavž v Starem gradu. Ta cerkev so postavili l. 1624. Stoji tudi ob okrajni cesti, približno 4 km. od Vidma. L. 1489. so mislili cerkev opustiti, ker je bila precej porušena. A ljudstvo je prosilo, naj se jim prusti, ker ima velikor manpanje v sv. Miklavža, da jih varuje pred pogubonosnimi valovi oeroče Save. Zaverali so se tudi, da hočejo cerkev popraviti in jo shraniti v dobrem stanju.

V bližini te cerkve je stala nekdaj v Vrbinu tikz Save kapelica žalostne matere božje z masno pravico. Ko se je nekega dne |. l. 1323 | ali 1329. | v tej kapelici opravljala sluzba božja, je pridvila kopet Sava in je tako hitro narasla, da je duhovnik komaj oddaroval so. mašor. Ljudstvo je bežalo ter ni moglo iz kapelice drugega rešiti, ko razpelo in kamenito ploščo |. Antependium | z vsekano molitvijo matere božje. Ta plošča se je pozneje vridala v kor cerkve sv. Miklavža. Kapelico matere božje pa je oeroča Sava odnesla in dandanes se komaj spomna kraj, kjer je nekdaj stala.

3.) Naša ljuba Gospa v Dolenji vasi. Cerkev stoji na nizkem griču blizu okrajne ceste, ki vodi v Prežice |. 5 km od Vidma | in je tako stara kakor ona v Starem gradu, kajti vidala se je tudi l. 1624. |. Čudno, dve cerkvi oddaljeni druga od druge komaj 1 km, sta se vidali v istem letu. Povod je utegnila biti „cma kuzga“, ki je uhasti v 17. stoletju po vseh krajih štajerske dežele grozno raz, sajala. Na Polšči nad vidensko vasjo stoji se danes kamenito „znamenje“ (Festkreuz) z letnico 1635 in na Vidmu kapelica z isto letnico |.

L. 1803. je bila cerkev prenovljena ter se je dne 8. septembra slo, visno blagoslovila.

4.) Sv. Primož in Felicijan na Kremenu. Od Vidma proti vrhodu stoji na prijaznem griču med lepimi vinskih gorc mala cerkvi, ca, posvečena sv. Primožu in sv. Felicijanu. Mašni krelih v tej cerkvi je iz čistega srebra in porlačen ter ima poleg daroval, čevega imena tudi vpisano letnico 1654. Tega leta se je naj, bož cerkev vidala in je bil krelih prvo darilo.

L. 1835. se je dovidel novi ravniki in nakristija, napravil se je glavni altar, stranski pa so se popravili. Krovova sta iz l. 1836; stara sta se predala ravnarju.

a.) Sv. Marijeta na Libni. V 359 m visoke Libne imaš prekrasen razgled na vse strani. Tu stoji od l. 1580. majhna in čedna cerkva, ca sv. Marijete. Gotovo pa je na tako lepem kraju, kakor je Libna še poprej tudi stala cerkva; saj so si še celo žetki narejali na tem hribu svoja grobišča. Prvotno je imela cerkev lesen ravniki, a ta je ugorel, ko je nekoga dne vanj tresčilo. Zato so l. 1465. porisali novi ravniki, o katerem vise trije ravniki. Veliki je brez letnice, na srednjem je brati število 1451, na malem pa 1466.

b.) Sv. Janez in Pavel v Dreniču. Parov imenovanih petih podružnic stoji v Dreniču tudi kapelica sv. Janeza in sv. Pavla, o kateri se sme domnevati sv. maša. To kapelico so nameravali svoje dni opustiti, a njen lastnik je prosil, naj še ostane, da bo mogel v jeseni ob slabem vremenu biti pri božji službi.

V kapelici sv. Jožefa v Resi | sedaj last gospe Kločvarjeve | se je v prejšnjih časih tudi opravljala služba božja. Kapelico je oskrboval s potrebnimi rečmi vsakekratni posestnik Rese | Režabof. | Sedaj se kapelica ne rabi več v cerkvene namene.

c.) Videmska župnija

je še nad 600 let stara. V neke stare listine |: ddo. 20. junija 1311.: | je razvidno, da je bila ustanovljena še pred letom 1297. Podložna je bila v prvih časih oglejskemu patrijarhu. L. 1331. pa jo je patrijarh Tagam pridružil samostanu cistercijanov pri Kostanjevici. V tega samostana so se pošiljali na Videm župniki, ki so se pa takrat imenovali „vikarji“. Kadnji vikar, poslan iz Kostanjevice, je bil Dismas Jan |: 1775 — 1814 |.

Župnija je bila nekdanj selišo očja ko dandanes, kajti sedanje župnijske cerkve sv. Mikhaela v Sevnici, sv. Petra v Rajhenburgu in sv. Lovreca v Brežicah so bile podružnice videmske |: okoli l. 1414 |. Župniji v Sevnici in Brežicah sta bili ustanovljeni šele v 18. stoletju. Promeljska župnija se je ustanovila in odcepila od videmske l. 1753., še pozneje pa redolška |: l. 1786. | Od l. 1745. do sedaj je tu službovalo 8 dekanov — župnikov.

D.) Videm.

Na Libni so našli keltska grobišča. Kakor po drugih krajih Štajerske so tudi na Vidmu več stoletij pred Kristusom prebivali Kelti. Za časa Rimljanov je bil Videm rivalno predmestje starega rimsko-keltskega mesta Nevidunnuma, ki je stalo onkraj Save na hrškem polju (= sedaj vas Trnovo). Na Vidmu in v okolici so imeli premožni Rimljani svoje vile in pristave z lepimi vrti in rodovitnim poljem. Po rimski so tudi tukaj prebivali. A za preseljevanja narodov, ko so od vzhoda sem lomatile divje čete opuščenjske rodovitne krajine, je rimsko mesto Nevidunnum izginilo in od njegovega predmestja Vidma je ostala le majhna vas.

V rimljanski dobi je spadala ta krajina h Panoniji. V 6. stoletju so se naselili tu Slovenci, ki so bili takrat še pogani. Solnograška škofa sv. Rupert in sv. Virgil sta se posebno trudila za spreobrnitev naših prednikov h krščanski veri.

Od 8. do 11. stoletja je spadal Videm h gorotanski ali slovenski krajini (= marku), od l. 1180. pa h vojvodini Štajerski. Do l. 1848. so bili Videmčani podložni deloma graščinski oblasti v Rajhenburgu, deloma oni v Brežicah. Rabotali in desetino plačevali so pa tudi turški graščini in domačim kumpku (= Flurgült), kifo je toraj preskrbljeno, da njim samim ni preveč ostalo.

Za turških navalov v slovenske dežele so Videmčani velikodušnega pretrpeli, kajti skoro Videm so se od Brežic gor ali Rajhenburga dol preinogokrat valile roparske turške čete.

Dne 3. svečna 1543. so se tu usatorili in prevzeli hmečki uporniki. Bilo jih je bajé okoli 20.000. Drugi dan se je ena četa polastila turškega broda in je udarila o Hrško, kjer jo je kosta-nyeviški cesarski stotnik popolnoma potolkel, - glavna četa pa se je pod vodstvom Klje Gregoriča pomikala dalje proti Rajhenburgu.

Kelenica mimo Vidma (= hrvaška Zelenica) se je odprla dne 1. oktobra l. 1862. Da se je dobil potreben prostor za železniško progo, se je na Vidmu odkupilo in podalo 13 hiš, v Trsojem pa so se odstranile 4 hiše. Tih Save pa se je naredila velika, soka, "skarpa".

Do otvoritve železnice se je blago prevažalo največ po Savi na pla-
vih in ladjah in sicer na ladjah tudi navzgor. Prevažali so žito,
vino, železo, apno, premog, les i. t. d. in Kvaškega in Dolnjškega.
V Trškem je bil poseben carinski urad in skladišče, kjer se je
blago shranjevalo, če je bila premajhna voda. Na Vitmu so
menili prosodo za vino. Od vsake imenjene „barigle“ je moral
lastnik nekaj plačati; to je dobil videmski učitelj, zato pa je
moral kadilo za čimnjsko in svojega kupovati.

V račetu | do l. 1816. |, ko so imeli še majhne ladje, so jih
vlačili ljudje, pozneje pa konic, voli in konji | do 20 parov. |.
Ladij je bilo povprečno 30; steni so vozili po šestkrat na leto.
Ladje so bile 50 do 60 m dolge, 4 do 5 m široke in 1 do 1½ m
visoke; stale so do 12.000 kron. Neka je taka ladja navzgor
1600 do 2.500 dunajskih centov, navzdol pa do 1000 centov. Pot
za žvino je bila od Trškega do Lax na desnem bregu Save,
drugod pa sploh tam, kjer je bilo zato pripraveje. Do l. 1849.
je bila glavna postaja za ladje Kalog | pri Ljubljani |, do l. 1862.
pa Vidanost.

V tisti časih je bilo ob Savi kraj živahno gibanje, na Vitmu
zlasti v jeseni, ko so prihajali vinski tovarniki.

V Trško je bil prej brod prek Save. L. 1866. pa je postala
vil tesarski mojster Karls Stepišnek lesen most čez Savo, ki
je veljal 30.000 gl. Dne 8. julija istega leta sta videmski in
leskovski dekan novi most slovesno blagoslovila, nahar se je
izročil prometu. Lastnik mosta je pobiral skori 25 let mostnino;
sedaj je most last hrvaške dežele.

Ke v starodavnih časih so se Vitmčani bavili s poljedelstvom,
zlasti z vinarstvom. Ime našega „Greniča“ se menda izpeljuje od
„Grenia“ v Slavoniji, kjer je rimski cesar Prob, rodom Greničan
| 276-282. l. | na novo osvojil vinorejo. Kitiški grčki so ravno
ugodne lege in milega podnebja za vinorejo kraj pripravili. Vin-
ske gorice, koder se je jeseni nalegalo veselo petje vinarjev in
streljanje topičev, so kajile našim prebivalcem največ dohodkov.
Živinsreja ni velikega pomena, ker primanjkuje travnikov
in pašnikov. Žita se ne pridelata niti za domačo potrebo. Rodovitne
njive ob Savi je zlasti v prejšnjih časih voda pogosto preplavila.

ljaka in uničevala puščice. Država ni namreč v prejšnjih stoletjih ničesar storila za regulacijo rebr.

A kakor drugod tudi Videmčanom nesrečna trtina ni prišla nesla. V tridesetih letih so obolele poprej lepo zelene vinske gorice in prijazni vinski hrani o o jeli hranati gola rebr. Namesto prejšnjega blagostanja se je vtihotopila beda. V novejšem času so se vinogradi deloma znova nasadili z ameriško trto in je upati, da se gmotno stanje občanov kmalu izboljša.

V Trbinji v Stari vasi je svoj čas turška graščina redila farane. Zadnjega so ustrelili l. 1844. V Libni p. h. št. 1/ so poskušali uvesti svilorjjo, a se ni obnesla.

V večjih obrtnih podjetij v občini ni. V Potelškem se lomi opnene in rje opno. V najnovejšem času se tu urejajo tudi ravnice cementni izdelki. Na Vidnu blizu pokopališča je tudi spekarina.

V vasi Stari grad je stal nekdanji grad z enakim imenom. Kdoli vasjo je še danokanes vas „Harof“.

10.) Ldole.

Občina Pleterje, kamor spada kraj Ldole, meri 1367,98 ha, ima 942 prebivalcev ter obsega določene občine: Prostanjeka, Pleterje, Praone in Ldole. Solski okoliš obsega vrhutega še del Gornje Pohance | občine Svomlje | in del Anovca | videm, sli občine |. Prebivalstvo se peča tu s poljedelstvom in a ži, vinorjjo, xlasti pa z vinarstvom.

L.) Šola.

Šola se je tukaj ustanovila l. 1857. Nastanila se je v hiši štev. 34 | Martin Bohč |, pozneje v hiši št. 33 | Marka Progl |. Prvi zasebni učitelj je bil Ivan Linderšič, ki je poučeval kakih 25 učencev. Kot učitelj in organist je dobival: 5 vaganov pšenice, 5 vaganov zmesi in 6 veder mošta ter običajne pristojbine za zvonenje. Drugi tudi zasebni učitelj je bil Anton Potočnik, l. 1862. pa Martin Jeršovšek. Imenovanega leta se je postavilo prvo šolsko poslopje, ki je stalo 3332 gl. av. v. Stavbeni nadz. jetnik je bil sodotni inženir Stefan Uvela. Stavbišče je bilo last občine, ki pa ga je prepustila cerkvenemu predstojništvu v šolske namene s pridržkom, da ga sme vsakaj zahtevati, če bi morala občina kdaj prevzeti vzdrževanje šole.

L. 1868. je služboval tu prvi načrsoni učitelj Rok Škerjanc, leto pozneje pa Simon Janžek kot stalni učitelj.

L. 1870. je postala šola enorazrednica s poldnevnim poukom. Kot proviziorni učitelj je bil v istem času nameščen Henrik Škoflek.

Prej je polagoma število učencev precej naraslo, se je morala l. 1882. šola razširiti v dvoorazrednico. V to svrho se je pri Plunksu najela za silo najhujša soba za letnik 18 gl. kot učna soba za en razred. L. 1888. pa se je šolsko poslopje toliko povečalo, da ima prostora za dva razreda in za stanovanja učiteljem. Stalo je to delo 5789 gl.

V novi šolski dobi so službovali tu kot učitelji - oziroma mudri-
telji: Franc Leh, Florijan Halinger, Juri Pregant, Franc Stemen-
šek, Tomaz Humstič, Emerik Moric, Anton Schmidinger in Alojzij
Probiš.

Ž. Cerkev.

Župnijska cerkev na Ldolah, od koder imaš na vse strani
krasen razgled, je posvečena sv. Juriju. Kolaj je ta cerkev
nastala, se pač ne ve nič natančnega. L. 1786. je bila še
podružnica videmske župnije. L. 1845. se je ta cerkevica z
leseno streho jako razširila in oplešala.

Nekolaj je spadala sedanja župnija rdolska k videm-
ski župniji; l. 1786. pa se je tu ustanovila kuracija, ki
se je l. 1844. povzdignila v župnijo.

Župnija ima samo eno podružnico sv. Vida v Ho-
stajniku; o tudi o tej ni znano, kolaj se je seridala.

11. Pišec.

1.) Šola.

L. 1817. je prišel takratni organist Franc Zalič prostovoljno poučevati nekatere vaške dečke v cerkveni hiši, ki je stala severno od cerkve, kjer je sedaj župniški vrt. L. 1816. je znašalo število šolo obiskajočih dečkov okoli 20. L. 1822. se je najela na šolo večja soba pri Jožefu Preskarju h. št. 91: sedaj Avg. Petrer. L. 1820. torej istočasno — pa se je ustanovila tudi v Lgradu nekakša zasebna šola. Graščak baron Anton Albert Koskon je prepustil v gradu prostorno sobo na šolo, kjer je poučeval nekdanji biš. veljski učitelj Franc Pletersnik (oče profesorja Maksa Pletersnika) pa je l. 1822. Koskon v Lgradu umrl, prenehala je tudi šola v pišecem gradu. Pletersnik je ostal še nadalje tu kot graščinski uradnik. L. 1826. je bil nameščen v Pišecah kot učitelj in organist Benedikt Mejsner. Šola se je preselila v Plevniko vo hišo. Šolski okoliš, ki se je menda istega leta prvokrat urenil, je obsegal občine Pišec, Podgorje, Pavlovas, Dedno vas, Platno, Globoko, Pišembreg, Mali voh, Bojsno in Brezje. L. 1828. se je preselil Mejsner v Velenje in na njegovo mesto je prišel Pauer, ki je poučeval v hiši graščinskega oskrbnika Franceta Trabanta (sedaj Berec). V tej hiši je ostala šola do l. 1842. Število šolo obiskajočih otrok je narasčalo leto za leto, tako da je imela šola l. 1830., ko je nastopil službo učitelj Jožef Uherlango, že 50 učencev. L. 1842. se je šola nastanila v hiši Jožefa Polanca, ki pa je pozneje pogorela. L. 1851. je župnijska občina nakupila hišo št. 64 na šolo in učiteljevo stanovanje. Prispevati je moral še verski nabiralac kot župnijski patron, ki je do l. 1865. sam pokrival redne šolske potrebe. L. 1864. je umrl učitelj Uherlango; njegovo mesto je nasedel kot šolski provizor Jožef Uher iz Slovenske Pisticice; štiri mesece pozneje pa je prevzel učiteljsko službo Anton Uherst iz Studenic, ki je postal l. 1870. delni nitiven učitelj, l. 1880. pa vodilni učitelj. Službeni sloboški, ki

so jih imeli nitelji do l. 1840., so bili: prastavoljna vinogra in
žitna bera ter solnine 2 gl. 10 kv. a. v. od vsakega šola človeku
jočega stroka.

Po prireditvanju kmetov Ferd. Pramolja se je spomladi l. 1865.
pucelo ridati ocolanje šolsko-poslopje, ki se je slovesno blagoslo-
vilo na Alojzijevo l. 1866. Stavbišče je veljalo 250 gl., stavba
pa 6858 gl.

l. 1848. se je šola razširila o dočasrednico. A. v sled pomcuintra,
nja šolske oprave se je drugi razred otvoril šele dve leti
pozneje. Prvi podučitelj je bil nameščen Jožef Mešiček.
V vrho, razširjanja šole je podarila stajerska hranilnica kraj-
nemu šolskemu svetu 500 gl., od te svote pa se je prepustilo
l. 1881. občini v Glogobkem na nakup šolskega stavbišča
223 gl. Ker je stari šola obvernih otrok jako naraslo, je
krajni šolski svet l. 1902. sklenil, postaviti novo šolsko-poslopje
na petrazrednico.

B. Cerkve.

Ime "Pišce" se izpeljuje iz besede, pišali, piša t. j. veter, ki
pordavljja potnikca pri sicer mirnem vremenu, ko vstopi v
dolino, da doseže v vas. Ime Pišce uahajamo že l. 1339. V
tem letu se je Vižem Piščeki pisмено zavzal, da se ne bode
več prepival s Friderikom Soneškim nadi podredškega gradu.
Keraj so se tu duhovniki naselili, ni znano. L. 1654. je bil
tu "vikar" Jamer Hragstelic. L. 1646. je Saloma pl. Reising
podarila cerkvi dva mlina in njivo. Od istega časa je bila
cerkev podružnica kostanjeviška na Hranijskem. L. 1595.
je prišel kostanjeviški grad v roke sorodnikom Moskonov, ki
so ustanovili v Pišcah vikarijat. Ta je obsegal, kakor je
navidno iz krtne knjige iz l. 1645. — 1684., sledeče kraje:
Pišembreg, Gabrince, Pavlovas, Lupeloc, Sincenila, Glogobko, Bojsno,
Kapele, Feroslav, Slnhodol, Klatno, Čerenje, Glogonsko, Libote, Boro-
vine, Kamen, Kamenbreg, Kamenorh, Prestorje, Mali vrh, Grate,
Gora, Kabukovje, Orehovec, Prekoše, Ravise, Bukvice, Pesenik,
Slopno, Podgorje, Krasnje, Krasna, Pišce, Rigel, Dromle,
Razje, Ravna, Sv. Alžbete, Sibirje, Liberk, Okrog, Dedna vas, Slni-
polje, Gabrince, Dislovic, Graben, Vrhi, Makolce, Artiče, Sv. Barbara,
Koševih, Korlovice, Raponce, Klum, Hortise, Pramovec.

Po notnem izročilu je stala stara cerkev ob izviru Gabruice in je bila posvečena sv. Pratarini. Od te cerkve je še ohranjen velik orehovi lupini podobni kristni kramen z napisom: "Fons baptismalis".

Ker pa je bila cerkev na tako veliko kupnjo premajhna, so pozidali na kupnika judoka Harmona l. 1495. zahodno od zvonika novo cerkev, zvonik pa je ostal stari. Sedanja cerkev ima 3 altarje, je 22 m. dolga in 9 m. široka. Prvotne knjige so iz l. 1645, poročne 1695. in mitroške iz l. 1733. Altarji, tlaki in mura pred velikim altarjem so iz moravoskega samostana, ki ga je cesar Jožef II. razpustil.

L. 1825. so zvisali zvonik za 4 sežnje. L. 1861. je požar uničil več hiš, tudi zvonik je začel goriti, zvonovi so popadali na močni obok kabinistije ter se tako ohranili. Pozneje se je zvonik spet nekoliko zvisol, dobil je tudi lepo umetno novo poveljeno strelho, kar je stajalo 1900 gl. L. 1886. je dobila kupnjska cerkev nove venove, steni pa so se oddali drugim cerkvam.

Dva kupnika je bil že imenovani Jean Tragstelic okoli l. 1654. V dobrem spominu so tudi še bivši kupniki Herman Frons, pomlajši stolni prost v Mariboru, Ferdinand Ramor, bivši profesor na ciljski gimnaziji, Cernoša, mož blagega srca, posebno pa iskren Slovenc, kakor pripoveduje o njem kupnjska spominjska knjiga. Dva kaplani je bil Jean Horanica za kupnika Paterkoviča. Med kraj sta tudi kaplani, novala pesnik Vojentih Orožen in pisatelj Josip Dobrušič.

Podružnice v piščelki kupnji so: sv. Miha, sv. Urh v Štejnem, sv. Jakob na Malim orlu, sv. Jerej na Arhiškem bregu, sv. Barbara v Rovisali, sv. Jera v Pavlovski in kapelica v gradu.

Kupinja ima po ljudskem štetju iz l. 1900. 3580 prebivalcev.

C.) Grad.

Piščelki grad se more šteti med znamenitejši gradove naše dežele. Stoji na prijaznem griču, nekoliko ob strani od okrajne ceste, kar jih 16 km od Brezice.

Dijavolka hoče vedeti, da je bil tu že v rimljanški dobi grad, sednji stenojati, mečini stolp je baje iz one dobe, vendar pa se da iz izklesanih kramenov spoznati, da je stolp iz 13. stoletja.

Piščeki grad nemški, Piščiči; Piščata in Piščantra — se imenuje v zgodovini prvokrat l. 1285 ko se je Konrad iz Pišče pogajal s solnograškimi nadškofom Rudolфом radi neklih posestev. L. 1316. je dobil Keuringer Piščeki od nadškofa Friderika II. posestvo v „Makelansdorfu“ za domotno vinjanje: Liebgeding. Isti nadškof je dovolil l. 1329. Viljemu Piščekemu, da se sme od premoženja njegove žene razarovati na posestov v Piščech: Piščitra 200 morke. L. 1345. je nakupil solnograški nadškof več posestev pripadajočih Piščeki graščini, leto pozneje pa je razstavila volova prej imenovanega Viljema Piščekega, blizabita tretjino svojega posestva solnograškemu nadškofu. L. 1352. je nadškof Otolf kupil od nje vinograd v Piščech, točko imenovani „Spreygel“ za 10 morke graških simarjev. Piščeka posestva so postala torej last solnograških nadškofov, ki so tu sem posiljali svoje oskrbnike. L. 1426. je bil oskrbnik Friderik Rat, temu je sledil Fridrik pl. Yral. l. 1442. pa Stefan Kotelhof. L. 1465. se imenuje oskrbnik Žiga Mondax.

Nadškof Wolf Dietrich pl. Prutenan je bil slab gospodar in obratna posestva njegova so se jela krčiti. Takrat je prodal l. 1595. graščine Gorinjo Swico, Rajhenstony in Pišče Jno. cencu pl. Moskoni za 60.000 gl. zlata. Njegov naslednik Paris graf Lodow na se je pri papirih pritoril koper to prodajo. Po posredovanju cesarja Ferdinanda II., ki je ob času protireformacije prosperoval naseljevanje katoliških plemičev v svojih deželah, je kupčija sicer obviljala, vendar je moral Moskoni še 40.000 gl. v zlatu doplačati. Moskoni so imeli takrat tudi tumski grad, Swico, Rajhenstein in Yrsko. L. 1661. je nastala med podložniki radi novega vojnega davka zarota, pri kateri je bil graščak Ivan Jakob Moskoni v gordu ravnalno umorjen. Freiskawa je doževala, da sta bila storilca Yrinyčič in Yjas. Ivan Baptist je razustil ob svoji smrti kar Lairo. Njena mati pa se je koper omožila v baronom Ivanom Pawlom Moskonom, ptoincem mlajšega debla. Oba zakonska sta umrla l. 1714. razustivši Pišče svojemu starejšemu sinu Ivanu Jakobu, ki je umrl l. 1753. ter združil svoja posestva v fidejkomis, ki se je predeloval v poznejših rodovih do sedanjega.

posestnika Julija Alberta. Posestnik Jovan Pavel Moskon je dal v letih 1676 — 1714. grad preridati; takrat se je naredila tudi cesta, stara cesta imenovana. L. 1780. se je srednji stolp mišl mal eno nadstropje in l. 1864. je dobil grad sedanje lice. Novo cesto do gradu so napravili stariši sedanjega posestnika l. 1834. Grad je nepreviden mnogobitnik brez kakoe stavbne umenosti in vsega zgodovinsko važni srednji stolp. V gradu je kapelica in 25 drugih prostorov. V zadnjih deset letjih se je v gradu večkrat preridavalo, brez da bi se značaj gradu kaj spremenil.

L. 1834. se je tukaj terna nš prilavala in stare vino-graduate uničila. V graščinskih vinogradih so se napravili prvi nasadi z ameriško teta. Sedanji posestnik je sploh prosperoval z vsami močmi prerivoljenje vinogradov v domači občini.

V župnijski cerkvi se nahajajo štiri spominolre plošče, ene predstavja bistoletno dobo barono Moskonov v Piščekem gradu.

II. Solski okraj Krnje.

1.) Bučje.

A.) Sola.

Pred kakimi 80 leti se ni bilo šole na Bučjah. Nekateri dečki premožnejših roditeljev so obiskovali šolo v Krnjem. Leta 1828. je ustanovil šoli prijazen bučki kmet Matevž Kramerič zasebno šolo. Poučeval je sam kakih 24. učencev v župnišču. L. 1829. se je najela za to zasebno šolo hiša nekoga Tomaža Kravca, h. št. 47. Ta hiša je sedaj viničarska hiša dr. Panocha v Krnjem. Poučeval je sam kmet s pomočjo nekoga zasebnega učitelja Jovacka. Učencev je bilo takrat kakih 34. — L. 1830. se je najela za šolo A. Schmidlova hiša v Bučjah h. št. 2, kjer je zdaj gostilna in pošta. Učitelj je bil takrat neki Jakob Stupčan in je imel okoli 40. učencev. Najemščino, notranjo opravilo šole, dva na kmetovo i. t. d. so plačevali župljani. Dohodki zasebnega učitelja so bili: prostovoljna pomočna, mesna in vinčka bernja in kashček v cerkvi kot organist in cerkvenik.

Prava farma ali trivijalna šola na Bučjah ustanovila se je l. 1833. Dokler se ni za šolo posebno poslopje sezidalo, je bila šola v najetih hišah in sicer nekaj časa v prej imenovani Schmidovi hiši, nekaj časa pa v Bahovi hiši, ki je že davno podreana in v hiši nekoga Mihaela Dremškar v Trnanski gorci št. 28. Te hiše so bile pretesne za vse učence. L. 1846. se je za šolo postavilo posebno poslopje. Stavbeni prostor za to je dala cerkev pod takratnim šoli jako mlado, njenim kmetom Antonom Premelcem brezplačno. Porneje od tega časa cerkev šoli se redno šoli šole, kjer je sedaj učiteljev vrt.

Do l. 1835. je bil tu učitelj Jakob Stupčan. Od l. 1835. do 1851.

je služboval Tuhay Anton Groprušek. Njegov naslednik je bil Dominik Škofleka, ki je bil od l. 1851. do svoje smrti l. 1859. učitelj na Buncah. Za njim je prišel Franc Kocuvan od 1859 do 1860. Temu je nasledoval Gregor Fuchslofer od 1860 do 1861. Ta je tudi na Buncah umrl l. 1870. Od 1861. do 1888 je bil Janes Vidar učitelj na Buncah leta je umrl nagle smrti 1893 v Buncah. Od 1888 do 1903 pa je tu služboval Simon Gajšek, a od 1903 slušbuje tu nadučitelj Alojz Fečnik.

L. 1891. se je stara l. 1846. zgradena šola razširila v dve, razrednice. Postavilo se je na stari zid eno nadstropje na južnorahodni strani se je pridobil odloleka za stopnice in stranski hodnik. Tako sta sedaj v nadstropju dve enako veliki učni sobi, a v pritličju pa stanovanja za učitelje. Stavbo je izročil krajni šolski svet, stala je 7157 gl. Pri šoli je tudi vrt za nadučitelja. Ta šolski vrt pa se je l. 1889. kupil kos zemljišča na severni strani župniškega kléva za 390 gl.

B.) zgodovina cerkve ozir. župnije na Buncah.

V starejšem času ni bilo niti cerkve niti župnije na Buncah. Sedanja buncarska župnije je spadala tedaj pod veliko župnijo sv. Mikhaela na Pilstanzju. V 16. stoletju se je zgradila na Buncah nekak večja kapela kot podružnica pilstanzjska. L. 1746. je posvetil to cerkvo ljubljanski knezoškof Ernest grof Attems, kakor nam kaže kamener spomenik, vridan na sedajni cerkvi znotraj na velikim oltarjem. Za cesarja Jožefa II. je bila pri takratni pilstanzjski podružnici sv. Petra na Buncah ustanovljena postaja dušnega pastirstva kot lokalija ali kuracija l. 1786. Te kuracije so bile pridlane okolice Buce, Travska gora, Feclj, Selo (samo evdel), te te okolice spadajo se sedaj sem. Prebivalcev je bilo tedaj okoli 950. Prvi knez je bil tu nekri Judov Herman (tudi Kamman) do l. 1792. Ker je bila stara cerkev premala, so jo podeli naravn zoonika ter zgradili l. 1793. novo, ki se sedaj stoji. Posvetil jo je lavantinski knezoškof Vincenc Jožef knez Schratzenbach l. 1796. L. 1873. je bila ta kuracija povisana v župnijo in tako knezatu primarni naslov „župnik“. Tedanji knez Matija Kocern je bil prvi župnik buncarski. Sedanja cerkev je zgradena v enostavno ladjo, obokana nalika kapoli,

Koncem presbiterija pa razkrožena. Do l. 1902. je imela cerkev štiri zvonove. Najmanjši in najstarejši je od l. 1768. L. 1902. so se kupili novi zvonovi. Prejimenovani najmanjši je ostal, druge tri stare so odstranili in nakupili 4 nove.

Prvotno pokopališče je bilo obkroženo cerkve do l. 1841, a to so spustili in l. 1841. pripravili sedanje na jugovzhodni strani cerkve.

C.) Zgodovina domačega kraja s posebnim opisom na kulturo.

Zgodovinskih vesti o Bučah imamo le jako malo. Ni pa dvomiti, da so bila tukaj že v najstarejših časih "Kovčeva bi", vališča; kraj je bil severa le redko obljuden. Na severovzhodni strani cerkve, nad okrajno cesto, nasproti sedajni "Kedel"evi hiši je njiva, imenovana "Groblje". Tu in pa na to, nič en te-le hiše izkopali so bili velike in močne opreke, stare denarje, meč i. obr.; te starine so baje spravili na Dunaj. Tudi se torej, da je bilo tukaj neko staro pokopališče "grobje"; Jgn. Orožen; a "grobje" tudi - korovalina.

V srednjem veku so grofje in druge plemenite rodbine stavile na svojih ogromnih posestvih trdnje gradove, na vadno na visokih krajih. Tako so nastali v srednjem veku v naši bližini gradovi v Pilstanju, v Podredu, v Horjem in v Podčetitku.

Prebivalci današnjega bučnega kraja so spadali bučnas deloma pod horjansko, ponekeje pod podoredsko, deloma pa pod podčetitško, ško graščino - in so bili podložni posestnikom dotičnih gradov. Toda posestva, na katerih so živele posamezne rodbine, niso bila njihova last, ampak vselej lastnina graščakov, ki so navadno neusmiljeno racovali z ubogim kmetom. Ti graščaki so namreč pogostoma redlikam zemljo jemali, očasih že po smrti pravega gospodarja, žena in otroci pa so morali oditi. Pogostoma so graščaki dajali posestva le v najem, da je zemljišče, poslopje, pohištvo, živina i. t. d. vse bilo graščakovo, kmet pa samo težak. Kmet je moral, pa so morali žene in otroci iti beracit. Kmet torej ni bil na posestvi sam svoj gospodar, ampak le surčnj svojega graščaka.

To se je imenovalo robstvo. Kmetje so morali dajati graščakom desetino od pridelanega vina in žita. Od vseh drugih poljskih in živalskih pridelkov pa so morali dajati davke. Raven tega je bila tudi upeljana, takratimenovana rabota in tlaka, ki je bila mnogostrana. Kmetje so morale hoditi v grad, ve semena luščiti, predivo preeti, perilo prati; moški so morali graščakom orati, sejati, kositi, žeti, gorice ko, prati, olva sekati, popravljati poljsko orodje i. t. d.; pa vse rastonj in pri svoji hram. Graščaki so bili tudi sodnij, skaj gospodstva svojim podložnikom. Posedniki gradov so pa tihom mnogih let velikokrat menjavali, prodajali ali pa podarjali si posestva, ali pa je cesar, vriroma dšalni vladar graščine podarjeval drugim grofom, ali plemenitim rodovinom. Tako beremo v zgodovinski knji: gi, Drožen — Das Dekanat Drachenburg, da je l. 1347. prodal graščak Oto Korjanski grofu Frideriku Celjskemu svoje posestvo na Doljni Buci za 15 mark starih grad, skih vinorjev. Tega posestva na Buci je bilo 6 kmetij, gornica: Smuznift: in obunge lastine. To leto pa je kupil Friderik Celjski tudi Podorolski grad in je torej bučki kraj spadal deloma tudi pod Celjske grofe.

Vse nabolje in neugode, ki nam jih pripoveduje zgodovina in srednjega veka, kakor kuga, lakota, turške vojske i. dr. doletele so tudi prebivalce v Bučah. Posebno hudo je razsojala kuga v teh krajih l. 1646.

Več sto let se je torej tudi kmetobremu ljudstvu na Bučah hudo godilo. Šele za časa cesarja Maksimilijana so se začeli za kmeta malo boljši časi. On in njegovi nasledniki so začeli čimdaljebolj braniti kmeta pred preludim preoblaganjem od strani graščakov. Pa se le cesar Jozef II. je takratimenovano robstvo po vseh krajih naše države odpravil in ukazal, da graščaki ne smejo kmetom posestvo odjemenovati, ampak, da jih morajo puščati tudi po snviti lišnega gospodarja. Četni je torej smel nasledovati sin, hčera i. t. d. na domačem posestvu.

Damašnji obolici Buče in Trnaska gorca: v starejšem času po nemško Rabenburg — Trnaska gorca: sta spadali pod

Podsedo, Verače, Pečel in Selo pa pod Godčetrtela. Tem graščinom so morali tedaj naši predniki dajati desetino in druge davke in delati tlako.

Loški okoliš Buče se deli sedaj na dve krajevni občini: Buče in Verače. Bučska občina obsega (občini) okolici Buče in Trnaska (tudi Trnaska gorca, ki sta bili do l. 1864. vsaka za se samo stojni občini. Veračska občina pa obsega okolice Verače, Pečelj in Selo.

Poleg skupnih imen posameznih okolici nahaja se v starejših solstskih in knjižinskih zapisnikih in je istotako še med ljudstvom v uvadi tudi več krajevnih nazivov, kot sestavin do tianih okolici. Taksi deli so v okolici Buče: Gornje Buče, Korojske Buče, Pijavce, Bučska gorica, Groblje. V okolici Trnaska gorca: Sloboko, Trnaska gorica (oija). Dolnje Buče, Jagrovec, Male Buče, Grič, Paradiz, Vršiče, Berčina. V okolici Verače (v oijem): Ubleb, Ljupče, Spodnje Maličansko, Gornje Maličansko, Ključja gmajna. Tudi okolico Selo (tudi Sela) se nekateri delijo na Gornje in Spodnje Selo. Samo Pečelj je cela soseska kot okolica sama brez posebnih sestavin.

Ve od nekdaj se peča prebivalstvo na Bučah s poljedelstvom, vinogorjem, kletarstvom, sadjarstvom in s rokodelstvom. Prideluje se precej ravnostnega žita, sočinja, lomi i. dr. Poljoki pridelki se porabijo večinoma doma. Ravnostnega sadja je ta kraj zelo bogat. Posebno imenitne so črešnje, ki tukaj pravzgodaj doronijo, posestniki jih uvozijo večinoma v Celje, kjer jih včasih prav drago prodajo. V ugodnih letih izkupijo nekateri kmetje za črešnje 40-140 K. Tudi kostanj in sliv priraste obilo. V jabolk in krušeh napravljajo sadno pijačo, posebno odlična je začela pešati vinokva tita. Zadnja leta pučela se je tudi v tem kraju živahna kupčija s sadjem.

Na južnem pobočju Bučke gorice, Trnaska gorice in po nekaterih solčnih legah v Veračah in Pečelju imajo prebivalci svoje vinograde v katerih se pridno nasajajo svežnikanske tite. Nekateri posestniki iz Verač, Pečelja in Sela imajo svoje vinograde v bližnjem Vrstanju. Na Bučah pa imajo poleg domačino tudi tujci iz Celja, Savinjske doline, iz Hrvaškega in iz sosednjih občin svoje vino

grade. Vina se v ugodnih letih precej pridelava, pa pravijo, da ni nič tako dobro, kot svoje dni.

Goveje živine imajo največ, a tudi precej konj, pa ne lepih. Večjega pomena pa je reja ovinj, ki jih svinjski kumpci pošiljajo, večinoma na Goraje Stajerske.

Ob Goraji Pucji so 3 mlini, ob doljnem koncu Groske pa 2, tudi v verčki dragi je 1 mlin. Na Pucjah je tudi še nad 60 let pro, doajolnica, ki jo je ustanovil nekdanji korjanski trgovec Anton Schmidt.

Pučki vojaka Anton Pavlič je slikar, obenem pa tudi podobar in poslatar.

Žganjarjev t. j. posestnikov, ki žganje kuhajo in prodajajo, je v tem kraju precej veliko. Žganja se tu precej popije. Kopa, metni stariši ga dajejo celo nedoraslim otrokom. —

2.) Pripovedba o Groski.

Pod ime od korjanskega trga ob cesti proti Pucjam v okolici Vreuska gorca je tako velika jama, da bi lahko trg v njej stal. Pred davnim časom je bila tukaj lepa cvetoča dolina in lep trg se je po njej razprostiral. Pravili so temu trgu „Groska“, karor je tudi še danes jami ime. Prebivalci so bili jako bogati, vedno so imeli veselice, če je bil post ali advent, to jim je bilo vse jedno. Ko so enkrat ravno na veliki petek ves dan in dolgo v noč pili, razajali in plešali, pride neki starček in opominja na počitek. Pa ljudje so starca namahovali in se nadalje razveseljevali. Naenkrat pa se vsa zemlja otrese in ves trg se pogrezne. Ubogi tržani pa so v hipu vsi ohrameli. |: Ur. „Popotnik“ l. 1883:|.

2.) Dobje.

A.) Šola.

Pred letom 1850. ni bilo v Dobju še nikakrnega šolskega poslopija. Vendar pa je poučeval v Lasih v hiši št. 6 nekaj potujoči učitelj Jakob Goleš. Za njegov trud so mu ljudje dajali prostovoljno biro. Ker je pa bila ta slaba, jo je učitelj popihal, a čez leto in dan se je spet vrnil. Delo so obiskovali večinoma le otroci iz Lasih |: Las |, a tudi ti tako, kakor se je staršem poljubilo. Pozneje je ustanovil J. Goleš svojo zasebno šolo blizu cerkve št. 20. Šola se je udeleževalo kakih 15 do 20 otrok.

Zatodobno v Golešem je poučeval zasebno tudi nekaj Tomaž Pepinc. Tudi duhovniki so poučevali, a le veronanki in sicer ob torbik in petkih v cerkvi.

Prvo šolsko poslopije, sedaj "stara šola" imenovano je dal postaviti župnik Andrej Lukranc l. 1850. Poslopije je bilo namenjeno tudi za kaplanijsko in kot stanovanje za učitelja, ki je bil obenem organist. Gradili so ljudje robotaječ ali prispevaječ z denarjem. Prvi učitelj na tej šoli je bil Jakob Goleš.

Ker pa se je v sled postavnega šolskega pritiska število učencev čimdalje bolj množilo, je postajala prostora učna soba premajhna, zato se je sezidalo l. 1896. novo poslopije s štirimi razredi. Stroški so znašali 10,000 gl.

B.) Cerkev.

Va torišču, kjer je sedaj cerkev, je bil pred letom 1650. kraj stov |: dobov | gorod in v njem kapelica sv. Barbare. Preje pred l. 1650. pridobila se je za tej kapelici cerkev, ki jo je obiskal škofjski vikar l. 1651. Do l. 1785. je bila ta cerkev podružnica župnije v Planini, od tega leta pa samostojna župnija. Prvi župnik je bil Tomaž Gos. Cerkev je posvečena D. M. Krištof, kirski.

Kraj je dobil svoje ime gotovo od velikih dobovih gorod, ki so pokrivali nekaj tujajšnji svet. To nam pričra mnogo enakih imen po Spodnjem Staj. in pa dejstvo, da Slovenci

marivajo hrast tudi dob. Prebivalci so imeli še od nekdaj tudi delo na tem kramenitem hribovju. Tudi pa tudi niso mogli priti do bla, gostanja. Njih glavno opravilo je poljedilstvo in vinoreja. Fen, dar nagibajo bolj k vinoreji, ker daje neobdelan svet dovolj praše in se vinoma bolje izplača kakor njiva, ki mnogokrat niti toliko ne da, kar se doma porabi. To pa je tudi vzrok, da si po sebu mladi ljudje iščejo »ashvka« v rudokopih gornjestajerskih ali celo westfalskih. Toda, vračajoč se, primajo večinoma le prarne ŕpe, pa slabe navade s seboj. Polje se vsled pomanjkanja delavcev slabo obdeluje, stroci šolo slabo obiskujejo, ker jih silijo dala k delu, hmet pa izgublja veselje do rodne grude; izginja radostnost in ŕ njo pa le prerad tudi mačaj.

L. 1646. je morila po Dobju kuga.

Da so Turki tudi Dobje obiskovali, je zelo verjetno, ker so se veli, kokrat mudili na Planini in se od tam sembraj lepo vidi.

C.) Pravljica

Ohranila se je pri ljudeh tudi ta-le pravljica glede Turkov. Na Planini in pososednih selih so tabrili Turki. Medtem pa so pohajale pogomerne čete v okolico na rap. Ne daleč od keste in Planine v St. Juri ob juv. ŕelivnici je stala gostilna, kjer je bila obenem kramarija. Gostilničar se je bal rdečehlačnikov in je naprosil ljudi, da so mu oboroženi stražili hišo. Za »korajšo« jih je pridno »vinom napajal. Od tiste dobe ima kraj, kjer je stala ta gostilna, še sedaj ime »Straše«.

3.) Koprivnica

A. Šola

Koprivnica ima dvorazredno ljudsko šolo. O načrtih in ustanovitvi šole je le malo podatkov znanih. V šolski (oziroma župnijski) kroni kri se bere, da je l. 1838. prišel Janez Trumpek semkaj na kra' plava, ter je ustanovil privatno šolo, ki pa je bila spčetka le slabo obiskovana. Trumpek je ostal v Koprivnici do l. 1840. Njemu so nasledovali: Josip Wilfan, kaplan in privatni učitelj od 1840 do 1845; Josip Motoh, kaplan in privatni učitelj je ostal tukaj do l. 1849.; Ivan Ivan, ki je od 1849. l. do 1850. l. oskrboval pouk, Peter Kosn, pridni pridigar in učitelj do 1854. Bil je odtod poklican v Pišce; Ivan Schubar, kaplan. Odtod je bil prestavljen na Gladko goro. Njemu je nasledoval Tomaz Krar, od 1859. do 1860. Potem Josif Holarič. L. 1862. se je vrnil pouk na tej privatni šoli Ferdinandu Cizelan. Ta je bil prvi iz posvetnega stana. Ostal je tukaj do stalnega nameščenja Josefa Drozga, ki je 1866. l. nastopil to službo.

Stara šolsko poslopje.

Do l. 1864. se je poučevalo v kaplaniji, ki je stala na mestu sedanje šole. To s škodlami pokrito poslopje je obsegalo 2 šolski sobi, kuhinjo in vežo na šolske namene; potem 2 sobi, kuhinjo in vežo na kaplana. Pod šolo je bila ena cerkovna klet in 2 kleti na organista, pod kaplanijo pa klet na kaplana. Triviolana je bila tudi mitvašnica.

Novo šolsko poslopje.

L. 1864. se je položil temeljni kamen novemu šolskemu in kaplanijskemu poslopiju. Medtem, ko se je stara šola podirala in nova vidala, se je poučevalo v vinogradni hiši korjanske grašine v Koprivnici št. 7, sedaj last vitosa Schwarzerja. L. 1865. se je poučevalo že v novem šolskem poslopiju.

Načrtan je obsegal šolski okoliš občine Koprivnica, Veliki kamen in krična sela, pozneje pa so priključili še od župnije Podora, da iz školice Gorjane št. 29-30 in iz školice Vojsko št. 1 do konca; sedaj 50:1. Tudi iz župnije Horje: občine Veternik:

se je nekaj štev. semkaj vsolalo.

Dobler so pončevali na tej soli le duhovniki, niso dobivali nikake plače, šele ko je Ferdinand Čuček, prvi učitelj posvetnega štama, prešel pranka, mu je dal takratni župnik Franc Županič hrano ter 36 gl. letne plače. Ko se je na leta 1866. ustanovilo učiteljsko mesto, je dobil takratni učitelj Josip Drozg 200 gl. plače na leto.

L. 1874. vrstila se je šola v IV. plačilni razred.

L. 1883. je umrl učitelj Drozg, še le 46 let star. Služboval je tukaj 16 let. Do bronca poletnega tečaja ga je nadomestoval pomožni učitelj Alojzij Kraker. Njemu je nasledoval namestovalni učitelj Maks Stribar. L. 1884. je nastopil to službo Josip Pintar, ki je tu služboval do 1894 l. Njemu je nasledoval Drečko Bocl, učitelj v Rajhenburgu. Ta je nadomestoval novoimenovanega nadučitelja Osvolda Justiška, ki je nastopil službo šele o vel. noči l. 1895. Prva podučiteljica na tej soli, Yda Prožič je službovala tu od 1895 do 1898. Učiteljica Yda Stedry pa od 1898 naprej.

B.) Cerkev.

Do l. 1480. je bila župnijska župnija del rajhenburške.

Kdaj se je sedanja župnijska cerkev zgradila, ni znano, vendar pa lahko rečemo, da se je to zgodilo v načrtan 17. stoletju, kajti očeji „Marijin rocn“ nosi letnico 1650, drugi 1646 in tretji 1656; prtem se lahko sklepa na čas zgrajenja cerkve.

Župnija je štela na časa ustanovitve 1670 duš.

Podružnice.

V župnijski cerkvi Marije Rozpnice spadajo 4 podružne cerkvice in sicer:

- 1.) Kaplica Marije Lurške v Rozpnici tik obrajne ceste. Zgradil jo je Blaž Sikosela l. 1835. v rahvalo, da si je o bitvi pri Kovičani l. 1849. ohranil življenje. Ta moš je napravil tudi notanvo za 240 K, ki jo vruva sedaj Fran Bračun, bogoslovec v Mariboru.
- 2.) Cerkev sv. Martina na Velikem kamnu.
- 3.) Cerkev sv. Josta v Raštanjih.
- 4.) Cerkev sv. Terej na motanih.

Kdaj so se poslednje tri cerkvice zgradile, ni znano.

C.) Grad Reichenstein | Raštanj |

L. 1573. je bil upor štajerskih in hrvatskih kmetov. Vstavi

so razdrli ta grad, ljudi v gradu pomorili, karum doh gnyjstih
hčera, katerih ena je skočila v vodnjak na dvorišču, druge pa ni
bilo doma. Poslednja je vstopila pozneje v samostan studeniški.
Razvaline tega gradu vidijo se še dandanes.

L. 1476. potočili so Turki te kraje.

L. 1640. je tu kuga hudo razsajala. Na Malem kramnu | Okrog |
stoji še sedaj takimenuovani krušni steber.

C.) Kraj Koprivnica.

Po polodruhi uri hoda od Rajhenburga, ali eni uri od Podrede po
okrajni cesti, se pride v malo vasico — Koprivnico. Okoli župne
cerkvice stoji nekoliko hiš. Skozi vasico drži okrajna cesta. Ko
koprivniška župnija obsega tri politične občine in sicer: Koprivnica,
Veliki kramen in Mrčna sela. Razum teh se spadajo k tej župniji:
1. posestniki v občini Vetenik, 2. v občini Gorica, 3. v občini Gorja
ne ter 4. v občini Senovo.

Občina Koprivnica obsega davčni občini Koprivnica in Veliki dol.
" Veliki kramen " " " Veliki kramen in Mali kramen.
" Mrčna sela " " " Mrčna sela in Raštanj.

Svet te župnije je valovit, le okolici Mrčna sela in Raštanj sta hri,
boviti. V okolici Raštanj se vzdigujeta hrib v. Jošta s prijazno cerkvice,
od koder ima popotnik prekrasen razgled ter Mrča planina. Izi mudi
še lepši razgled.

Okolica je zdavnaj ugodna, razraj tu je milo podnebje, sočni vrab | skozi
Koprivnico vleče vedno veter |, a nevihte so neznatne.

Koprivniški potok izvira pod Vetenikom in dela na vzhodu mejo proti
Podredi. Omeniti je še topliški potok, ki ga tudi kramenski potok na
nivljejo. Ta se v občini Gorica združuje s koprivniškim potokom. Jkiva
se potem v Pristanico, ta pa pri Rajhenburgu v Savo.

zemlja je srednje rodovitna. Vinogradi so po tretni uri večinoma po
konecni. Vovih nasadov je še malo. Zvinoreja je neznatna.

V Raštanj se koplje premog, a še omali meri, dositudi je naloga te pre,
kristne rudine tu bajé ogromna. Lastnik rudolopa je E. C. prof. Oppers,
darf, ex. kv. kramnik.

4.) Horze.

A.) Šola.

Do leta 1800. v Horzem ni bilo šole, šele tega leta so prosile za njo občine Horze, Ješovec in Vetermila. Glede šole se gla, si dotična prošnja doslovo: "Und da unser Herrschaff pfon lonyr indunfalden wind, dinnig Luffingny unser Normalpfiht auß unserm Kindern unser Amtsniffu beizubringen, so bitten wir zungliff, daß bei dem Vbersehung der Pfennschulden der Pflanzstein in dem Markt Ennsbrunn, bei welcher Schulung auß dem mit Kollekture fundirten Kinderschuhe abzufahrt werden wind, dem zungliff unser Luffon abzugeben können, das anzuwenden, daß

2.) im Markt Ennsbrunn unser Normalpfiht für unser Kindern anzuwenden werden mögten."

V pilogah ki predstojeci prošnji se je zavezal trgovec Joan Anton Smid, da posodi kupljanom brezobrestno na 10 let toli, ko denarja, kolikor ga bode za kaplanijo in šolo potreba, a graščaka Winterhofen pa se je zavezal, da bode prepustil svojo sred tuga stojeca hiša za stanovanje kaplanov in za šolo ter priskrbel ves v ta namen potrebni les. Prošnji se je ugodilo, vendar se šola ni ustanovila ob enem s prestavljanjem dekanije iz Pilstanya v Horze, ampak šele l. 1805, ker se je na podarjeni hiši moralo dozidati nadstropje za stanovanje dveh kaplanov. Ustni poročevalec Miha Umela (roj. l. 1792.) je pripovedoval, da je koj v pričetku šole leta 1805. v tukajšnji kaplaniji pričel obiskovati s 15 to varisi šolo. Prvi učitelj mu je bil Tomaž Hovač. Odkod je le-ta prišel, Umela ni vedel povedati, trdil pa je, da pilstanyjski cerkovnik tukaj ni učiteljeval.

Šola je ostala enorazredna do l. 1843. Tega leta pa se je razširila v doorazrednico. Potrebna soba za drugi razred preiskubela se je šele l. 1844. v hiši gospe Puchove št. 81.

zunaj trga ob cesti v Podsredo. Prva podružnica je bila Karija pl. Farmacher. V uvedeni najeti sobi se je prvi razred poučeval do l. 1882. Ker pa niti soba v Kraplanji, niti najeta soba na I. razred postavnim tujatom ni ustrezala, se je pričelo po mnogih ovirah l. 1880. staviti novo šolsko poslopje na Jerovem zemljišču, ki se je nakupilo za 400 gl. Nova zgradba je bila koncem aprila 1882. dovršena in 19. oktobra 1882. se je pričel redni pouk v novem šolskem poslopiju. V pritličju je imelo šolsko poslopje v visokem pritličju 2 sobi v stanovanje nadučiteljevo, 2 hleti, 1 sobo za podučitelja in konferenčno sobo, a v nadstropju pa dve šolski sobi.

L. 1902. se je šola razširila s triarrednico. V ta namen sta se prenovili podučiteljeva in konferenčna soba v šolsko dvorano za I. razred.

Korjanska šola je najstarejša v tem okraju. 1310. leta poroča dekan škofjstov, da ima vsa obširna dekanija le eno samo šolo in sicer v Korjem, a se ta bo vsled pichih dohodkov nadalnila. Od pričetka šole pa do l. 1850. so bile v šolane celotno občine Korje in Jesovec, a Vetrnik in Udole pa deloma.

Pouk je bil do l. 1844. poldnevni, od 1843. naprej pa celodnevni. Nedeljska šola se je začela l. 1812. in je trajala do 1844.

Obiskovalo jo je povprečno 28 ponašljajočih učencev in od l. 1853. tudi povprečno 40 elementarnih učencev. Poučevali so se ob nedeljah od 9. do 10. dopoldne in od 1. do 2. ure popoldne v soli.

Počina dela se poučujejo od l. 1844.

B.) Zupnija.

V starodavnih časih je bila sedanja korjanska zupnija priključena zupniji in dekaniji pilštanijski. Za cesarja Jožefa II. so začeli od večjih in obširnih zupnij krsiti posamezne kose ter iz njih suovati manjše podzupnije, ali tukojimenovalne lokalije s samostalnim dušnim in pastirji. V tem času so se odtrgali od pilštanske zupnije 4 deli, namreč: Korje, Kagarje, Pivovje in Ruče. Korjanska podzupnija je obsegala tri okolice. Korje, Jesovec in Vetrnik. Le-te občine so prosile l. 1800. naj se dekanijska zupnija iz Pilštanya premesti v Korje, a korjanska podzupnija pa v

Pilštany. První se je ugodilo in dekan franc Keiserstiner se je preselil l. 1502. v Horje. L. 1803. se je novi korjanski dekaniji se pridružila občina Udole.

Črkev v Horjem je stala že v 12. stoletju (Knjiž. S. d. St. II. 131). Črkev je bila v gotičnem slogu seridana in je po največjem požaru in olujanju krapelic dobila sedanjo obliko. V njej so trije oltarji. Glavni oltar je posvečen Mariji vnebovzeti; v desni krapelici je oltar sv. Frančiška Xaverija, a v levi pa sv. Antona Pašovskega.

C.) Trg.

Trg Horje se razprostira na desnem bregu Bistrice, ki pritoka dolino od zahoda proti jugu in levem bregu grabenske Bistrice, ki pritoka od zahoda, teče proti severovzhodu in se izteka nad mostom v Bistrico. Dolina je dolga 4 km in široka okoli 1 km. Na desni strani jo meji takovana „korjanska gora“, panoga Bohorja, na levi strani pa Podrebno, Yžnjice in Mije. Nad trgov na levem bregu „grabna“ stoji stari grad (arvalina), na desnem bregu pa se dviguje gora „Horjelski“ (400 m). Na južnem koncu trga stoji graščina, na levem bregu Bistrice desno od ceste na Pilštany pa podružnica sv. Eme, pri kateri je pokopališče. Horoje je ob vnanji in deloma tudi po pobočji obdelano; ostali del pobočja in tudi pa so s kmetnimi gozdi pokriti. V trg odirajo tri ceste in sicer od zahodne strani iz Pilštanya, od vzhodne iz Podčetrtka mimo Buč in od južne strani iz Podsrede. Trg s okolico šteje okoli 40 hiš s 300 prebivalci; vsa občina pa ima 90 hiš in 800 prebivalcev.

C.) Grad.

V Horjem so gospodovali v davni preteklosti viteri Trunfemburg (Knjiž. von Trachenburg). Prvi nam znani Oton pl. Trachenburg je živel okoli l. 1194. poslednji okoli 1500. Prebivali so v svojem gradu nad trgov, ki je bil eden najstarejših v deželi. Njegov grb je bil stolp (Knjiž.), okoli katerega si vije maj-korji maj (Knjiž.). Od tod ime „Trunfemburg“ - „Horje“.

Nasledniki so stari grad zapustili in si o trgu pri cerkvi tik zgoraj postavili nov grad. Najbrž so porabili ostreže starega gradu, ali pa so grad razkrili, da ni treba plačevati davka, kajti v knjigi

"M. Wipfler - Dillw. H. 1630 - 1690" je že našlihan kot grajsko vidovje
brii struke. Damašnji grad je bil postavljen okoli leta 1350, grad pri
cerkvenim vidu pa se je oolotriamli.

Imenovani grajski gospodje, kakor tudi njih potomci, so razdelili med
sooje podložnike zemljišča, kakor ga sami niso potrebovali in ti
so si pod gradom in v okolici postavili sooje hiše. V prvih časih so
bile to bome kroče iz lesa, s slamo ali s škodlami prokrite bren dim,
nikov. Kuvili in kuhali so v sobah, ki so imele prsten tlaka. Kivcer
so si vrbe razsvetljevali s treskami. Korali so graščakom obdela
vati polja in vinograde, dajati desetino, plačevati davke v dena
njih, pomagati pri lovu i. t. d. Gorje, če so se uamerili grajske
mnr. gospodu ali vsilbuikom graščine. Pretepti so jih dali, da je
kilo gvoza ali pa so jih v jeco rapili. To je trajalo do cesarja
Jožefa I. Ta cesar je deloma odpravil tlako in odvrnil precej oblasti
graščakom proti podložnikom. Okrožnim gospodom je naročil, naj
nasilnejšo tožbo podložnikov zoper graščine in naj jih branijo.
Pa se le od l. 1348. se je vse na bolje obrnilo. Podložništvo s
tlako, robota in desetina se je odpravila, a graščaki so do
bili primerno odškodnino. | Dillw. H. 1630 - 1690 |

Od l. 1355. je Gorje sedež okrajnega sodišča in davkarije.

2.) Turški napadi.

Priporočila nam pravi, da so Turki tudi v korjamskem obicaju
vpadli in porigali in sicer l. 1476. na Jakobovo in l. 1494. v ne
otitjo po Miholovem. | Lgodov. Sibel in Drožen - Stekanija Gorje |
Postavili so topove v Trebešm ob stari cesti. Trjani so iskali
navetja na močnim grajskim vidovjem ter v grajsko posadko
krepišo solbijali turške napade. V tej stiski pa jim zmonjla
svinčenih. Ne vedo si drugače pomagati, nego da računó strlja
ti s pšeninim mrijem. Turki misleč, da so kristjani z živim
obitno preskrbljeni, nastavijo obleganje ter odrinejo. Zakopali pa
so se poprej s od žganja in slato tele, kotič vse to pri svitoti
iskopati ter vneti seboj. Od takrat so baje na tem mestu zaičeli
ali duhovi vnamijati ljudi. Posebno posestnika Hovaciča,
Dobraoca po olomače, se je polastil na tem mestu velik strah.
Da bi pregnal kude duhove, je dal postaviti vidan križ. Pa
križ o godni samoti se je časovna pomšil. Bliznji posestniki

v žičovcu pa so na mestu tega postavili nekoliko višje lično krapelico.

6.) Kmetovski punit.

L. 1573. dne 4. svečna je pravočil Ulija Gregorič, poveljnik kmetovskih upornikov, v Žilistanju. 8. svečna pa je se svojo kmetovsko vojsko dvil dalje proti Horjem. Tukajšnji graščak Marko pl. Ruzer s svojimi hlapci, od hrvaške strani dospeli Alapi in grof Urini s svojimi konjiki mu nastavijo pot. Urnil se je vsled tega s svojimi četami proti Žilistanju. Med tem je došel od celjske strani stotnik Jurij Schrattebach s cesarsko vojsko. Ulija je bil sedaj prisiljen se bojevati z nasprotnikoma, ki sta ga obdajala od dveh strani. Vsa kmetovska vojska je bila v malo vrah pokončana. Urar ni bilo kmetov pobitih, so jih ujeli, v Celje odpeljali ter jih zaprli. Samo poveljnik Ulija je srečno utekel. Pozneje so ga vendar ujeli, v Zagreb odpeljali in na trgu sv. Marka ob glavo djali.

7.) Francozi

L. 1809. je sklenil cesar Franc II. mir s Francozi. Odstopila se je Francozom Kranjska dežela, en del Koruškega i. t. d. Dovolila se jim je tudi prosta pot na Kranjsko. Del francoske vojske je potoval skazi Horje. Tukajšnji dekan je poročal 31. grudnia 1809. na škofijo: "Difon seit 14. Oktober ist das zu mirer Wohlthun bey hiesiger Pfarre ein Trunmleibsz Französischer Trunzern, könglich mißz am 10. auf 14-16 Offizieren von hiesigem Ort mit Hoff Wohlthun und sonstigen unverschuldeten Trunmleibszkniden bedunnen, so zuppen, daß ein Hund mehr mirer Thuppen, als mirer freindlichen Trunmleibszkniden glichst." |: Župnijska kronika:|

Vojaki so stanovali po trških hišah in v okolici pri kmetih, hjer so zahtevali dobro postrežbo. Perutnina jim je ugajala, posebno purane so kraj čislali. Občina je morala ves oves in krmo za konje brez plačno preskrbeti, vendar so vrednost in prejem pisмено potrdili |: Umek in Zagrič:|

8.) Za časa rabote in tlake.

Graščak Wintershofen 1772 - 1810 je imel oskrbnika Pertholda. Le-ta je bil prav krutega srca. Zapiskar za raboto ni imel nobenega, in kolikokrat se je pripetilo, da je moral poedinec trikrat več opravljati, nego mu je šlo. Voj tistemu, ki se je količkaj

protivil! Ta kazen je moral ob nedeljah jahati leseno krovo oz. ostri
 krabom. Da je bila miza tem krajša, so skrivali in v njem na noge težke
 kamene. Plesne tujine so stavili na stražilo robotniškom. V tulo dneva,
 da bi ne bil krateri podložnikov dobil palice. Perthold je celo prepove-
 dal zvoniti jutrnico, češ, njemu ne ugoja in obram graščakinja or-
 spanja. Ako pa je zvonil krdo navolice prepovedi, je prisel na klope,
 ki jo je potem zapustil s krvavimi otekljinami. Picali so ga nen-
 smiljeno ter vmes kričali: bingl, bangl, bingl, bangl.

Ob nedeljah je ostrobnik napraščal očitke loce. O teh prilikah je
 moral vsak podložnik v grajske gospodove za gonjaca. Za vsako maj-
 manjšo kamudo je bila stroga kazen. To krivično ravnanje je
 prisililo mnogo kmetov k preseliti na Hrvaško. Nekraj jih
 je pa sklenilo, imoobnega Pertholda umoriti. Ostrobnik je vse
 del o tem naklepu ter se pravočasno plete odnesel čez Vetrnik.
 Winterhofen je zabil nekaj useljencev naraj in Hrvaškega
 posestva ostalih nemirnih se kmetov pa so prodali po nizkih
 cenah; tako n. pr. je odjalo Bukovo posestvo kv. št. 16 v Jesovu
 za 20 tolarjev. V pravljici je imoobnez Perthold ušel v divjega
 lova ter se dandanes za kazen lovi po Vetrniku, Predicu
 in Golobah.

31.) Yuga.

Leto 1846. od majnika do oktobra je v Hojsem in po vsem spod-
 njem Stajerskem nasajala črna Yuga. Vendar pristajalski, Matija
 Ketr, poroča ljubljanskemu škofu Otonu Friedrichu o tem tako-
 le: „Eilber zu Pöchlarn im Mautz und zu Draufjambing im
 Mautz gibt zu, daß Gott verhörum". (Dymaly Drahen - Sub Jakobus
 Draufjambing 1834, S. 25.).

32.) Gospodarski razvitki.

Tukraj kakor v vsem okolnem okolju se bavijo že od nekdaj s
 poljedelstvom in v kmetorejo; o trgu tudi s rokadeltvom in trgov-
 stvom. Ob gricah je nasajena vinška bita, ki je prej donasala
 mnogo srednje dobrega vina. Odkar vinarstvo peša, pa vidno
 nasajajo sadno drevje, ki daje ovočja za pijačo in živež. Pi-
 strica goni stiri žage in mlne, grabenska Districa pa dva
 mlina. Novo cesto čez Hlynčice na Mice so napravili l. 1825,
 staro cesto čez Trebeše skozi Joovec pa so opustili. Cesta iz
 Hojsega v Podorod ob Bistrici se je leto poprej dovršila.

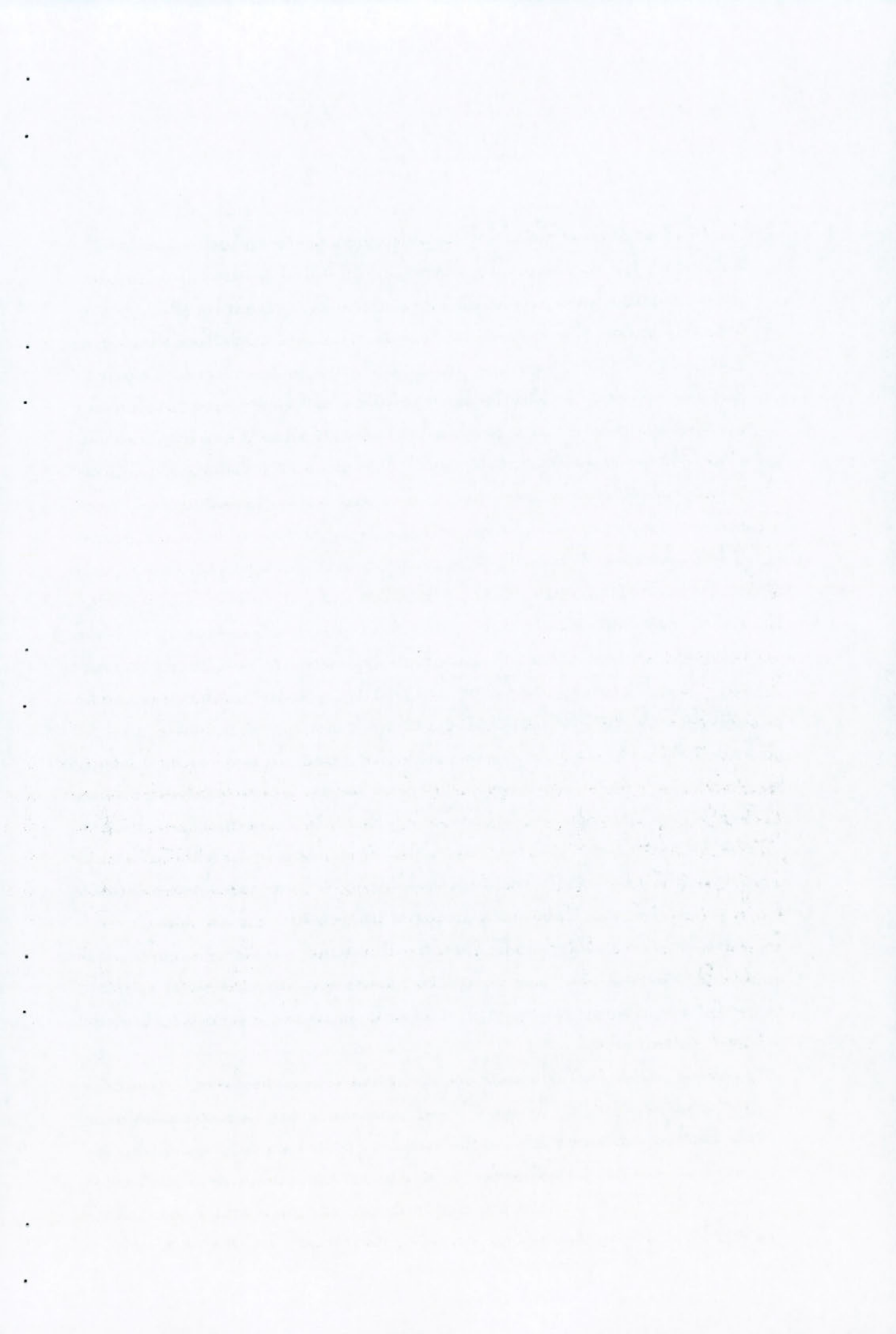
Prebivavci so donášali prispevke v denarju, v živilih ali pa so mo-
rali sami na delo.

f.) Praveolovne črtice.

a.) Natančnejši podatki pripovedke o „Brozki“ | Glej str. 44! |
Na pol poti iz Horjega v Ruče je vasica Brozka | Brnolka |. Tih
cesta ravno globok prepad. Navpična stena ima blizu 40. m
globine, kotlina je skoraj dvakrat toliko široka ter proti
vzhodu odprta po rabi dolinici. Čudno pretelbi dobi je stala
tamkaj vas s cerkvijo in samostanom. V tistega dne se odpre
zemlja ter počne so naselbino brez sledu. Le prepad molče pripo-
veduje o strašnem dogodku. Vapnemasti steni je precej velika luk-
nja, iz katere ob deževnem vremenu voda privre. Skozi to luknjo
je mogoče vstati v obilno podzemeljsko votlino. V tej votlini je baje
nasel svoje dni neki človek prav čudne stvari. Ko se je splasil
skozi odprtino, zagleda ljudi, sedече pri kosilu, vidi po lešech na
tleh, a vse je bilo mrtvo, kakor ohannelo, vse v isti legi, kakor
takrat o osodepolnem trenutku. Davno še umli vaščan Blaker
je pripovedoval o krivni pogrebnjenega roonika. Nasel je železno
konico, ki je molela nekoliško iz zemlje. A kmalu potem je plax
rasul še to pričo o nebrdanjem seliscu.

Na smotni torek je nesel posestnik Dobrave iz goric vina domov.
Bredoč mimo Brozke zagleda čudno spravljenega moža, ki je
prilezel iz globine ter se solučil ob cesti. Ugleda vsi kmeta raklice:
„Toplo imamo toplo! Ydor bo danes sejal bob, ta ga bo tudi luščil.“ Dobrav-
ca je prestrašila ta čudna prihrasen, ubegal je domov ter povedal svojim
ljudem in vaščanom, kaj se mu je prigodilo. Ti so hiteli se prepričati, a
o čudnem možu ni bilo več sluha ne duha. Četudi je bilo nekaj snega, je
sendar Dobrave navoril gnoja na njivo ter vozjal bob. Tistega leta je bilo
prav slabo za ta pridelek, a Dobrave ga je dobil toliko, da skoraj
ni vedel kam s njim.

b.) Na severnem pobočju Vtarnika pod Klakocami stoji posamna pečina, ki
predstavlja ogledalcu v daljave stojčezga moža s stegnjeno roko. Pravijo,
da je bil to pastir, ki je soce pasel in žlice rezal. Ker so ga motili
in nadlegovali solučni žarki pri delu, je vstal in solnce preblinjajal.
Med preblinjajanjem je pa ohannelo. Sedanji oskrbnik korjanske graščice
ne mu je dal vroko bandero in naslov „viter“.

5.) Olimje.

Na južni strani Podčetrtka odpre se proti zahodu majhna dolinica, ki je povprečno širokih 300-400 korakov široka. Med plodovitimi njivami in majhnimi senčeti se vije po toki Olimjica, ki se zaliva krake črtit ure pod Podčetrtkom v mejno Istlo. Južno-južno in severno obrobje te dolinice prijetno vpliva na potnikovo oko se svojimi mnogovrstnimi spremenjavami. Na solčnih plateh prospira bolj v višini vin, škatla in sadno dreveje, med kraterim se posamezno dvigujejo bone naselbine marljivih, večinoma revnih prebivalcev; na senčno stran se pa umikajo listnati gozdovi in zelene livade. V tej naravni krasoti koraka potnik krake 1/2 ure po slabi cesti. Kärenkrat pa obstoji, kajti zaradi se mu, da mu je sedaj naprta daljna pot. Pred njim se dviguje Olimska gora, na njenem vrhovi pa se prostira vas Olimje. — "Norečno gnezdo, kraj te je spravilo v ta kot?" — tako se bo sprašal nehoti. A ko si hoče okolico natančneje pogledati, nastane mu obko na nekdanj mogućnem samostanu očeta Pavluca, ki so bili pred dobrimi 100 leti edini seljani olimjskega krahotja. Zakor nalasč so si izbrali ta samotni kraj, da bi jih v pobožnem življenju ne motil hrup sveta. Po sporočilih starih listin je bil ustanovnik tega samostana plemič Joann Lagmondi. Pobožna pravljica pripoveduje, da se mu je v sanjah prikazala mati Božja s svojim sinom v naročju in ga je opominjala, da ustanovi samostan za redovnike z belo haljo in rjavim križem. V bližini te prihrani je videl oljko, zato je imenoval cerkev, ki je posvečena materi Božji in samostan "Olivien". To ime se je potem spremenilo v "Olimie" in pozneje celo v "Ulimje". — Lagmondi pa ni dal samostana in cerkve na novo zgraditi, ampak je le prejšnji grad, ki je imel še ranne posetnike, v to sorho preidati in sicer tako, da so bili trije trakti za stanovanja redovnikov urejeni, eden trakt pa je spremenil v cerkev, ki so jo dali redovniki

ooo, fresco" slikati. Celva stavba je bila jako dobro utrijena. Paulinci so tukaj domovali od l. 1661. do 1782., katerega leta je cesar Jožef II. dal samostan zapreti in ga proglasil za vsemi njegovimi obširnimi posestvi kot državno last, ki se je l. 1805. prodala grofom Attemsom.

Paulinci so imeli, kakor omenjeno, zelo obširna posestva krog Olinja. Obdelovali so jih s tlačani, katerim so bili zelo strogi. O tej strogosti, tako se pripoveduje, se je prepričal cesar Jožef II. sam. Opravljen kot hlapec je stopil nalašč pri nekem olim,, siem tlačanu o službo, da je šel drugič dan v raboto redovni,, kron. Ker se je nekoliko nakrasnil, je bil strogo kaznovan. Takoj je pustil službo, in kmalu potem je bil razpuščen olim,, slai samostan.

Župnija o Olinjem se je ustanovila l. 1785. Podili so dva traktata samostana, namreč zahodnjega in severnega ter pu,, stili samo cerkev in vzhodni trakt, v kojem je sedaj župnišče in sicer v II. nadstropju. Dvo nadstropje je bilo odločeno za šolo, stanovanje učiteljevo in kaplanjo. Za nicilnico je bila odločena nizka, okrogla stolpna soba, kjer se je poučevalo od l. 1822. do l. 1893.

Novo enonadstropno šolske proslonje se je zgradilo l. 1896.

b.) Pečice

Občina Krivše s Pečicami je nekdaj spadala v pravni, cerkveni in šolski okraj pod trg Podsveta. — V davnem času se je ločila v pravni okraj od Podsveta ter si ustvarila lastno občino z imenom „Krivše“, ki obsega Pečice, Krivše in Osredek.

L. 1885. si je občina Krivše ustanovila ljudsko šolo v Pečicah; v cerkvenem okraj pa je ostala podrejena in p. niji v Podsvetu.

Ker so bili nekdaj kraji Pečice, Krivše in Osredek tako tesno zvežani s Podsveto, se ne more govoriti o posebni zgodovini teh krajev. Krivšanje so bili podaniki pod „srednjega gradu“. — Glede zgodovinskih podatkov o tem gradu, glej šolski okraj „Podsveta“!

V Pečicah je stala do l. 1848. mala cerkva, krita z deskami. Uprav tega leta se je posrla ta cerkva ter poridala dostojna hiša božja.

4.) Sv. Peter pod sv. gorami.

A.) Šola.

Šola v St. Petru se je ustanovila že v pricetku 19. stoletja. in sicer v hiši Jožefa Floreninija. Miza in dve dolgi klopi je bilo vse pohištvo. Obiskovalo je to šolo kakih 30 mladih rešnjih glav. Zanimanje za učenje pa je bilo tedaj le jako nevoljno, kar dokazuje najdena stara listina glasčica se do slovo: „Do immerfortschullich ist ist, daß zu St. Lorenzen (Wissell) im ganzen Dörfer kein einziger Kind zuzunehmen von Schulunterricht veröffentlichen sein soll, so häufig unser ob Erbblieben Dm. Tschulm zu St. Peter bei Königsberg“.

Prvo šolsko poslopije se je postavilo l. 1829. tik kaplanije. Šola je bila početna enorazredna, pozneje se je razširila v dvorazrednico. Ker pa to prvotno šolsko poslopije nikakor ni ustrezalo postavnim terjatvam in ker je število učencev leto za letom naraščalo, se je zgradilo po dolgotrajnih svačih l. 1895. novo šolsko poslopije na 5 razredov in se je šola ob enem razširila v petrazrednico. Zgradil jo je občinski zastopnik pod širpanom Humejem za 30.000 K. Šola obiskana je sedaj nad 400 mladih Sentspetranov.

Stara šolsko-poslopije pa se je preosnovilo v stanovanja za učiteljsko osebje in za občinski urad.

B.) Cerkve.

Špnijska cerkev stoji na planoti v severnem delu sentspeterske vasi. Naj na prvi pogled vidimo, da je majhna premajhna za tako veliko špnijsko, kakor je Sv. Peter. Poleg cerkve stoji špnišče in kaplanija.

Mnogo večja in imenitnejša od špnijske cerkve je nje podružnica, veličastno sezidana gorska cerkev vrh Sv. gore, posvečena Materi božji, to je jedna najimenitnejših božjih pot vsega Spodnjega Štajerja in kjer se ob času shodov zbere na tisoče vernega ljudstva.

nele iz Štajerija, marveč tudi iz sosedne Hrvaške.
Več daleč od cerkve so kapele posvečene ljudski Mariji, sv.
Roštjanu, sv. Martinu in sv. Marku. Le v 14. stoletju je bila
znana božja pot na Sv. goro. L. 1479. so se naobljubili pre-
livavci dravskega polja na Sv. goro — sled tam namenjajoče si
vinške kuge. Dne 5. avg. so izpolnili svojo obljubo. V cerkvi
je shranjena podoba, ki spominja na ta dogodek. Od
istega časa prihajajo vsako leto imenovanega dne prebi-
vovci dravskega polja na Sv. goro.

Poslušajmo pa, kaj svetogorska cerkev sanja!
Njena domišljija nas povede o davne čase, ko še na
Sv. gori ni bilo ne sluha ne duha o kakih cerkvi. Le
gorški temni gordovi so jo pokrivali; v njenih votlinah
pa se je skrivala divja zverina, ki jo je hodila gospoda
iz bližnjih gradov lovit. Nekdo pa je konj nekje plem-
nito gospo navedel v tako goščavo, da kjer nima ni vedla
ne naprej, ne nazaj; bila je ujeta v ti goščavi. Ulicala
je na pomoč, a vse nastoj, le šumenje listja v temnih
vrhovih je bil odgovor njenemu opitju. V tej nevarnosti
se spomni Marije in jej obljubi, da bo na tem mestu
sesidala cerkev, ako jo reši suutne nevarnosti. In
glej! goščava se odprva — po gladri steni pripele
konj jezotarico iz lovski družbi.

Plemenita gospa ni pozabila svoje obljube. Razglasi-
la je ta čudež tudi po vsej okolici. Od vseh strani
hitre ljudje, presunjeni od te odivne milosti, ter po-
magajo pri zidanju, da bi se čim hitreje dvigalo
tudi vidno znamenje človeške hvalečnosti.

C.) Grad.

Pred 300 — 400 leti ni bilo ne sluha ni duha od dananje-
ga Sv. Petra, ampak na obnožju sedanjih navalin je stal
tvoj — Hrvaški grad. Dokazuje se nekdanji obstanek tega
tvoja tudi iz pisače tržnove l. 1575. zoper Gasparja Stuben-
berga, ki jim je po sili odstranil tedensko semje. Ime
nočani grad je bil eden najstarejših gradov Štajerske,
ter v drugi polovici 17. stoletja se dokaj dobro shranjen.

Fischerjev "Steinisches Bildenwerk" nam kaže sliko tega gra-
dn. Najstarejša posestnika istega sta bila graf Engelbert in
Pilstanija | 963 — 980 | in Emma, grafica Pilstanijška. V 11. in
12. stoletju je tam bivala rodbina Himmingsberg. L. 1395.
je nastopil Andrej Himmingsberg Kraljev grad celjskim
grofom, ki so bili posestniki do smrti poslednjega celjske-
ga grofa. L. 1456. pa je cesar Friderik nastavil grad Kaš,
parju Esenkoverju. L. 1681. je prišel grad in Bizelj v roke
Janca, Kristofa Tottenbacha. Posestniki so si izbrali
Bizelj za stalno bivališče, a Kraljev grad je začel od
tega časa razpadati.

A usmiljenjši nego je realni svet, je bajni svet sanj, po kojem
nas vodi naša fantazija. Tudi Kraljevemu gradu slika domišlj-
ja o sanjah podobe — — —

Pred stoletji se je dvigal mogočen grad nar sive skale, gledaje
oravnini plodonosno polje. — to je bil Kraljev grad. Ponosno
so se dvigali njegovi stolpi visoko proti nebu, ponosno, a ven-
dar s takim pikturim strahom je stal tja proti severovzhodni
strani, od koder je gledal drug ravno tako mogočen grad še
v stnnejše pečine na Krvatskem. Ta grad se je zval, "Cesarjev
grad".

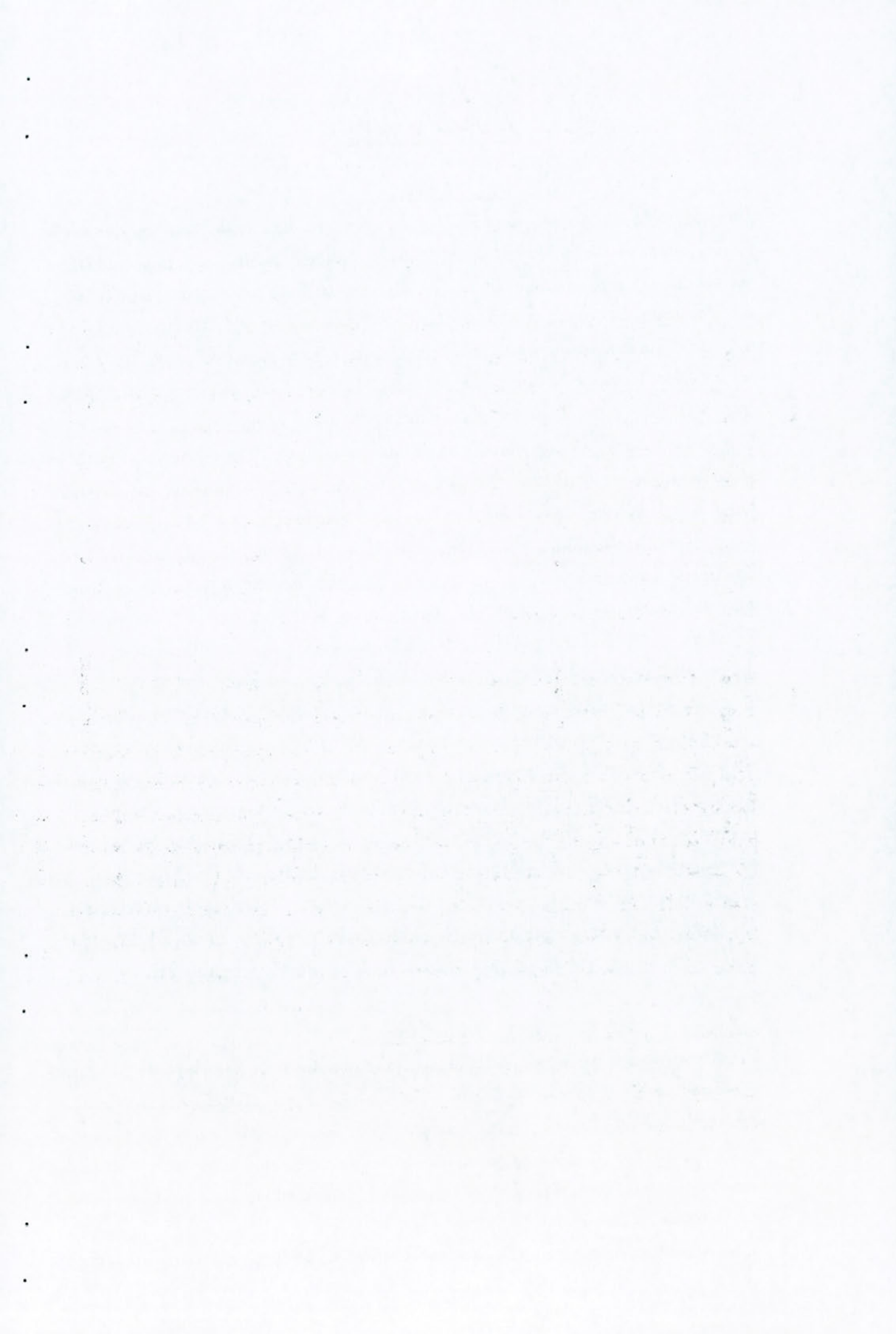
Hrabri so bili lastniki Kraljevega gradu in dovršili so mno-
go junaških činov. Dovolj tehten dokaz njihovega junaštva
je menda ta, da je pogral eden izmed njih vsa turško vojsko
v beg, ki je prišla v te kraje morit in plenit. Turki so se
bili na tem, odnesti se seboj zlato tele, ki je xakopano na Hle-
stah, v ravnini pod Kraljevim gradom. Vproslavo voje zmage
so napravili tu velikauski pir. A tedaj, ko je razveseljevanje
prikipelo do vrhunca, prileti iz Kraljevega grada kroglja ter
smutno zadene turškega poglavarja. Turki, vidč svojega vojsko-
vodjo v krois se preplašeni spuste v beg. Na Hlestah pa so
pustili vse naplenjene zaklade in zlato tele. —

Posebno hraber je bil tudi vitez Humo, ki je živel ob času pestne
pravice. Hal, da je bil tudi on, kakor drugi sodobni viteri, silo-
vit in neusmiljen; tudi on ni priučaval slabejšemu. Cesarjev
grad na Krvatskem je bil last Templerjev. Nekrega večera so
suleli redovniki skoli velike mixe pri večerji. Med molitvijo se

račuje čuden ropot, tajni strah in nemir si polasti porabnikom, a prijorju, častitljivemu starčku, se posreči, pominiti svoje sobrate, a le na kratke čas. Hajti hipoma se račuje rog straharja in v ne, kraj trenutkih je bil grajski dvor napolnjen s silovitim sovražništvom; bil je vitez Humo s svojim spretnostom. V skrivnostjo je gledal mogočnost. Templarjev, a kdaj je porabil mudečo se mu priliko ter je napadel nič hudega sluteče redovnike in jih pokončal. Da, pokončal je v svoji silovitosti vse. A tudi njega je sadela koren. "Ho račuje vitez, "Koprij v grad!" vgrabi vsaki svoje orožje in hajd na plenstvo! Vse, kar je bilo vrednega, so mu grabili ter hitro zbežali na grajski dvor. Vžigali so grad, in ko se je plamen visoko dvigal, zapustili so divje kričec, kraj neskončnega gozja, kraj smrti. ... Tudi, ki je skelal v razdjanega gradu, je bil vitez Humo. Ho je v burnem skoku poznal konja, je udaril v glas ob kameni oboke grajskih vrat tako silno, da se je smrtino nomyen ngrudil ravn svojega konja. Popovska družba zapavila si, da je indihnil njih vodja, je hitela kdaj v Kraljevo grad, ga ovpala ter se razkropila potem na vse strani.

C.) Vas Sv. Peter.

Sentpeterska vas je znana kot največja trgovsko-obitniška vas, ki broji kakih 80 hiš, in v katero se pripelje po okoljini cesti iz Prezic skozi Prulejko. Homaj dospel in gorda, že prideš po cesti v Lihovec, nekoliko s sentpetersko okoljsko predmestje. Tu najdeš klijčarja, lončarja, sečlarja, kolarja, klobučarja, kovaca, čevljarja. Druga cesta vodi in vasi proti jugozahodu v Podrredo in Konje, a tretja cesta vodi in vasi proti severozahodu v Podčetrtok in Poličane. Ob tej cesti prideš v dobrih 10 minutah do Stadlerjeve hiše, kjer je poštni in brnjavni urad. Sv. Peter ima tri trgovine, tri mesarije in več gostiln. V Sentpetru so o letu 4 sennji, a na Sv. gori pa se vsita vsako leto 2 veli, kranjska sennja. Občani se pečajo večinoma s poljedelstvom in u živinorejo; a o novjšem času so se kraj pridno poprijeli vinor, stva; tri na ameriških podlagah prao dobro uspeva in vini o "Dalječnih goricah" in "Obliču" ne najdeš tako lahke svetotni ka. Precej denarja dobe kmetje tudi za svinje, ki jih kump, jejo večinoma "Tahi".

8.) Pilstanj.

A.) Šola.

Šolsko poslopje stoji na južnem koncu pod razvalino grada, Pilstein Pilstanijski rojka F. L. Unek, župnik gornjegrajski, je zbil l. 1757. nekaj dni pred smrtjo to hišo, ki je bila takrat sedda majhna, za stanovanje drugemu kaplanu. Ker pa od l. 1807. do 1829. ni bilo na Pilstanju nobenega kaplana, je stanoval ves ta čas v tej hiši učitelj, ki je ob enem opravljal službo cerkovnika. Večja soba je bila zbirališče učenčev mladine.

Ko je lokalija Pilstanj postala znova župnija, so morali župljani pre- skrbeti novemu kaplanu primerno stanovanje. Da jim to ni prišlo predrago, so postavili na novo hišo nadstropje. V tem za 1200 gl. popravljenem poslopyu je bila ena šolska soba, ter stanovanje učitelja in kaplana. Ker se je pa število učencev leto za leto pomnoževalo, so preselovali kaplanovo stanovanje l. 1847. v drugo šolsko sobo. Od tega leta je bila na Pilstanju dvojarrednica, ki se je pa že leta 1884 razširila v tivarrednico.

Prva leta po ustanovitvi šole (l. 1807.) je bilo šolsko obiskovanje nepovoljno, škofijstvo je sled tega l. 1805. duhovnikom ukazalo, naj na prvini opominjajo župljane, da svoje otroke pridneje posiljajo v šolo. V tem letu je bil prvi stalni učitelj Simon Hramberger od konzistorija potrjen. Njegov prednik, ki ni bil sprešan učitelj, ni nikomur po imenu znan.

Dosedaj je tukaj službovalo 10. učiteljev, šolskih voditeljev. Nadalje je služil upokojeni nadučitelj Jozef Čížek | 1861-1902 | Od l. 1907. pa službuje tu nadučitelj Mihael Germovšek.

B.) Župnija.

Pilstanijska župnija je ena najstarejših na Spodnjem Štajerju. Gotovo so že poborni starši sv. Dme v 10. stoletju dali zidati cerkev na Pilstanju, ali pa je ona sama ustanovila župnijo, ker je dala tudi po drugih krajih staviti cerkve. Vendar se prvi pilstanijski župnik neki Bernardus imenuje v starih listinah šole l. 1143.

Župnija pilstanijska je imela l. 1545. še 12 podružnic in sierra

Cerkve Marije device v Horjem, kapelo sv. Eme v Horjem, kapelo sv. Ane na Prevorju, kapelo sv. Andreja v Pokornu vasi, cerkev Marije dev. v Zagorju, kapelo sv. Orbala v Dobjem, kapelo Marije Magdalene v Zagorju, kapelo sv. Primoža na Lubnem, cerkev sv. Trojice v Doblčnicah, cerkev naše ljube Gospe v Selah, cerkev sv. Petra na Bučah, kapelo sv. Ulrika v Lesičnem in kapelo sv. Borharta.

Pilštanski župnik je bil do l. 1802. morda tudi dekan naslednjim župnijam in kuracijam: Pilstani, Horje, Buče, Zagorje, Prevorje, sv. Vid pri Planini v kuracijo sv. Marije na Planini, Dobje, Podstreda, St. Peter, Polje, Podčetrtek, Olimje in Lusen. Ko je dal cesar Jožef II. v 1786. vse župnije urejevati, so bile ustanovljene samostalne kuracije v Horjem, na Bučah, v Doblčnicah, v Zagorju in na Prevorju. Pilštanska župnija se je torej precej zmanjšala. Ker je bilo pilštansko župnišče popravi potrebno, je nameraval dekan Keiselsteiner v 1798. okrognemu sodišču v Celju, da se mu hoče župnišče podreti, da je vidovje razpukano, da so tla prebrana in da streha ne drži več vode. Prosil je, naj ga prestavijo. Kljub temu niso hoteli pilštanci ničesar ukreniti. Dekan Keiselsteiner se je radi tega preselil meseca novembra 1799. na Prevorje, od koder je oskrboval pilštansko župnijo. Sosednji Horjani so pa takoj sklenili, da hočejo razširiti novo župnišče ter seridati šolo in kaplanijo, ako le dobijo dekanijsko svoj trg. Tako se je tudi zgodilo. L. 1802. se je preselil dekan Keiselsteiner po dovoljenju ordinarijata, v Horje. Pilstani pa je bil od l. 1802. - 1823. le lokalija. Šele l. 1828. je postala pilštanska cerkev zopet župnijska cerkev. Sedanja zmanjšana župnija ima samo tri podružnice ter obsega občine Pilstani, Truskorebro in deloma tudi Ldole in Vrstanj.

C.) Gradovi.

Starodavna gradova „Feilenstein“ in „Kartenstein“ sta bila v 10. stoletju lastnina pilštanskih grofov. Od l. 963. do 980. grofa Engelberta pilštanskega in njegove soproge Tute. Ta dva sta zapustila vseh svojih posestov na Stajer,

skem in Yrianijskem; torej tudi ta gradova svoji edini hčerki Emi, ki je bila l. 983. najbrž v Pilštanjn rojena. Po smrti staršev se je poročila s grofom Bilhelmom iz Brezj in Sele. Od cesarja Henrika II. in njegove soproge Yrminunde je dobila v dar gradove Vitanje, Podčrtež, Anderburg in Mokronog. Bila je srečna. Armadaji iz Sele so jej njena sinova Bilhelma in Hartwiga neusmiljeno umorili. Grof Bilhelm je s pomočjo sosedov uvrstil punitarje ter se na to napotil o Rimsna boji-pot, a umrl je med potjo. Osamel vdova je nato postavila v prijamni dolini na Trbu lepo cerkev in dva samostana. Pri posvečenju cerkve je izročila l. 1042. tedanjemu solno, groškemu škofu darilno pismo, v katerem je volila sa, mostanoma obilnih dohodkov in darovala tudi pilštanj, sva gradova. Kerže kmalu nato ustanovila krška škof, fija, je prezelo l. 1041. krško škofijstvo oba gradova in se danes priča kamenita plošča, ki je vidana nad velikimi vrati pilštanjске župnijske cerkve, da je dal krški škof Urban Hagstetter konvauli pilštanjški grad l. 1540. na novo seridati. Pa že l. 1617. je bil grad „Feilenstein“ lastnina Jurija pl. Reisinga. Leta 1652. da Bogomir pl. Reising svojemu bratu Jan. Bapt. novou grad, „Hartenstein“ tudi grad „Feilenstein“ in od tega leta dalje se imenujejo plen. Reising „Freiherren auf Hartenstein und Feilenstein“. Po smrti Jan. pl. Reisinga so podedovali grad njegove tri hčere.

L. 1692. je bil posestnik tega gradu Bogomir Howrij Wintershofen, za njim Janes Jakob pl. Wintershofen. Od l. 1723. do 1752. se imenuje kot posestnik Jakob Ant. pl. Wintershofen in njegova mati Ana Marija raj. pl. Rechbach; od l. 1788 - 1812. pa Jožef Ehrenreich pl. Wintershofen. Grad „Feilenstein“ je deloma sam razpa, del, deloma so ga pa razušili Pilštanjčani, ker so po, trebivali kamena pri ridanju šole in pri popravilih župnijske cerkve. Na severozahodni strani pilštanjске, ga tega je razvalina gradu „Hartenstein“, ki je bil, kakor se je že poprej omenilo, lastnina pilštanjških grofov in pozneje krškega škofijstva. Pa že leta 1404.

so imeli po krškem urbariju plem. gospodje rodbine Helfen-
berg posestva na Pilstani in gotovo je bil tudi grad
"Kovtänstein" njihov.

L. 1606. je bil protestant Andrej Türscher posestnik tega
gradu. Od l. 1614. do 1716. so bili pl. Preisingi lastniki
gradu. L. 1716. pa sta bila še ta in podčeliteski grad
lastnina grofa Ignacija Koviče Altemsa in tako je
ostalo do danes. Do leta 1810. je bil grad "Kartenstein"
še pod streho. To leto je kupila cerkev opeke, kar je
je ravno potrebovala za prekritje; gospodarsko posloje
pa, o katerem so shranjevali žito in ki se še danes
imenuje "štob", je kupil tržan Martin Strašela ter
je predelal v stanovišče.

9.) Podčetrtek.

1.) Šola.

Pričetla šolskega pouka zabeljevanje se že l. 1790., vendar pa se je zgradilo prvo šolsko poslopje šele l. 1814. Zupljani so bili pri zidanju šole gotovo prav marljivi in darljivi, ker se jim v nekem zapisniku l. 1815. za izredno veliko skrb za šolsko stavbo izrekuje pohvala. Vendar pa je bilo šolsko obisto, vrnje tedaj zelo nepopoljno. Vrhni župnik Romih, ki je l. 1813. šolo pričel obiskovati, je pripovedoval, da so poučevali pred nastopom učitelja Jelovška le neisprašani učitelji v Podčetrtni mladino ta da so imeli komaj 8 učencev. Za časa učitelja Jelovška pa je obiskovalo po 40-50 učencev šole. To število redno obiskajočih učencev se je pozneje pomnožilo na 80-90.

Plačilo učitelja je bilo:	kot učitelj je prejemal	274 gl.
	" cerkovnik	47 gl 30 kr.
	" organist	9 gl.
	skupaj	330 gl. 30 kr.

Od tega razhodka se je odračunilo plačilo za cerkveniškega hlapca in za pobiranje benije 165 gl. 30 kr., torej je učitelju ostalo čistega letnega dohodka 165 gl.

L. 1869. je prejemal učitelj Böheim 200 gl. letne plače in vpremenljive dohodke kot cerkovnik in organist.

L. 1880. se je šola razširila v dvoorrednico.

Her pa staro šolsko poslopje ni zadostovalo niti pedagoškimi, niti zdravstvenim šolskim predpisom, se je pričela l. 1890. zgradba novega, prostornjšega in modernim šolskim težnjam ustrezajočega šolskega poslopja. Le ta zgradba se je dovršila l. 1892. in reden pouk v novem šolskem poslopiju se je pričel l. 1892. Hoj pri otvorenju nove šole pa so učenci iz vasi Sedlarjevo in Golobinjeka vsled hujškanja nekaterih šol so vravnih udov krajnega šolskega sveta mimo šole demonstrativno korakali in potem skoraj 14 dni kot ljudskošolski učenci

stankali z namenom, da se steni imenovani do nasledici vsita plačila za novo šolsko stavbo. Okrajni šolski svet je rententne stavbe takoj karoval z globo po 10 gl. To udarilo je dobro tuku. Po piatekn 14 dni so tudi ti učenci pričeli isto redno obiskovati.

P. Cerkev.

Podčetrtak je bil ena najnamenitejših trdnjav takozimeno vane „pokrajine“ [Monak.], sledetega se je tudi že v zgodnjem času na južnem osovju pod gradom sezidala cerkev posvečena sv. Lovrenciju, ki je bila podružnica župnijske cerkve sv. Mihaela v Filštangu in podrejena samostanu bene-diktincev v Gornjem gradu. Sledetega je moral vikar v Podčetrtku benediktincem v Gornjem gradu plačevati določeno letno svoto. L. 1347. je gornjegrajski samostan te obhodke oddal v najem duhovniku Konradu pl. Oberburgu. Ključje Olimje je spadalo do l. 1458. k župniji v Podčetrtku. V tem letu pa se je v Olimju ustanovila samostalna župnija, kateri sta se v župniji v Podčetrtku priključili občini Flaše in Lopote, pri čemur popolno, a pozneje samo celoma.

Cerkev sv. Lovrencija je bila prvotno v gotičnem slogu zgrajena, pozneje pa [1412.] tako temeljito preobnovljena, da je svojo prvotno gotično obliko docela izgubila. Župnija v Podčetrtku je imela nekdanj tri podružnice. Ker sta se pa pozneje podružnica sv. Andreja in župnija Olimje odcepili, sta ostali pri župniji samo detinski cerkvi „Marije na pesku“ in sv. Križ.

Podružnica „Marije na pesku“ stoji na prijaznem griču ob pol poti med Podčetrtkom in Olimjem, ter je visoka, prostorna in v romanskem slogu zgrajena.

Podružnica „sv. Križ“ je mala cerkevica v Šollarjevem in ima samo eden oltar.

L. 1871. je odrl neki tat v nabristijo in je pokradel cerkveno posodo.

Staro župnišče v Podčetrtku je stalo poleg stare šole ob osovju gradu. Ker je pa škod starosti pričelo razpadati, so zgradili l. 1830. novo župnišče na nekdanjem učiteljevem vrtu.

C.) Grad.

Grad v Podčetrtnu je postavila najbrže pobožna Emma pl. Feilenstein. Druga stara listina iz l. 1162. imenuje kot lastnika tega gradu grofa Friderika Landsberga. L. 1488. so se polastili gradu za kratko dobo Madjari; pozneje pa je prišel grad v lastino grofov Tattenbachov. Je l. 1549. se imenuje rodbina "Tattenbach zu Landsberg"; sigurno jesto tudi oni Tattenbach, ki je polčil l. 1557. nastopni račun kraljevi škofiji, kateri je bil grad v Podčetrtnu podrejen:

"Tattenbachs Ruffnung von Landgung und Wiff de anno 51	
Landgung Luffund und Wiff - - - - -	580 fl.
Wiff Luffund und Wiff - - - - -	320 fl.

Tudi grof Eraxem pl. Tattenbach je bil posestnik tega gradu, a ta je bil l. 1641. v Gradcu navoljo punitarstva in varote ob glavo objan.

L. 1687. kupil je grad Ygnac Marija grof Attemsin od istega časa pa se do danes so grofi Attemsi posestniki gradu v Podčetrtnu.

10.) Podsreda.

A.) Šola.

Čeljski okrožni svet je l. 1804. naročil okrajni gospodski v Podsreda, naj skrbi za ustanovitev trivijalne šole. Župnijski zastopniki so sicer to obljubili, a šola se je ustanovila šele l. 1812. v najeti sobi v hiši št. 54; učiteljevo stanovanje pa je bilo deloma v hiši št. 31, deloma v hiši št. 24. Prvi učitelj je bil Luka Horošec. Šolsko enonadstropno poslopje se je zgradilo šele l. 1825. blizu severnega konca trga. V pritličju je bila šolska soba in klet, v nadstropju pa učiteljevo stanovanje s tremi sobami. V šolski okolici te šole so spadali vsi kraji cele župnije do l. 1881, dokler niso v Pečicah postavili nove šole za kraje Vrvice, Pečice in Doredelk. V želju temu šolsko poslopje je vendar ni nadostovalo več postavnim predpisom. Občinski odbor je sled tega isto zamenjal s kaplanijo, stojčim na južnem koncu trga. Bivša kaplanija so določili v stanovanje šolskega sodje, a poleg nje so dozidali novo pritlično šolsko poslopje z dvema solstima in dvema podstrešnima sobama. (l. 1886). Prejšnja šola se imenuje sedaj kaplanija. Med učiteljev, ki so delovali v Podsreda, je služboval tu Stefan Berenshek 33 let prav marljivo in plodovito.

B.) Cerkev.

- a) Župnijska cerkev stala je nekodaj na skrajnem severnem koncu trga. L. 1498. je požar vpepelil cerkev in župnišče, ostal je le presbiterij, ki so ga ob prednji strani obridali in ga tako izpremenili v kapelo. L. 1871. so jo podrli. Novo cerkev so sezidali malce proti jugu od stare. Jeseni l. 1804. je še bila cerkev toliko dogotovljena, da jo je lahko blagoslovil korjanski dekan Zeiselsteiner; škof Firmijan pa jo je posvetil šele l. 1810. Barvo je v letih 1877, 1878 kramoval fresco slikal italijanski slikar Fantoni.
- b) Boeta gora, ki se imenuje tudi „Stara gora“ spručo

"Daljne gore" o šentpeterski župniji, stoji na levem bregu Bistrice in ima na vrhuncu precej prostorno cerkev Matere božje 7 kalosti. V tej cerkvi je bila svojedobno sloveča božja pot; imenuje se še v listih, nah. l. 1347. V prvi polovici preteklega stoletja so dali župljani na zahodnem pobočju D. gore sezidati 14 kapelic, ki so predstavljalje postaje križnega pota. Ker pa so bile slabo zidane, so kmalu razpadle. Pred kakimi 10. leti so jih docela podili in postavili nove.

C.) Grad.

Hot vsega posestnika podsvetnega gradu imenuje nam zgo; doovina grofa Engelberta Pilötanjskega (965-980) in za njim njegova hčer sveticana Gmoj; Hemoj. Le-ta je zapustila vse svoje premoženje in svojim svedca tudi podsvetški grad s njegovim samostanom v Habru, ki ga je bila sama ustanovila. Ko pa je papež Gregor III. ustanovil v Habru novo škofijo, je prešel tudi grad v posestvo škofskih škofov; ki so ga smeli svojo voljo podeljevati posvetnim plemenitostem. Do leta 1213. pa do sedaj je imel grad 13 različnih posestnikov. Sedajni posestnik je knez Hugon Windischgrätz.

Grad je prav dobro ohranjen. V prvem nadstropju ima kapelico posvečeno sv. Filipu in sv. Jakobu. Raven kapele ima grad 13 velikih sob in tri velike kleti. Sedaj je grad prazen.

L. 1446. so oblegali Turki ta grad, a brez uspešno. Do l. 1811. je bil le en otok v grajski poolopje. Tega leta pa so prodili 3-m debel zid pod stolpno | Künigertum | in so našli na celo grmado človeških kosti; 14 vo. so jih odpeljali na podsvetško pokopališče. — Grozovitost, o njej mora zgodovina molčati.

Č.) Trig.

Trig Podsveta leži na desnem bregu Bistrice na ovisnem prostoru. Sedaj je Podsveta dobila trske pravice, ni natančno znano; že v 16. stoletju se imenuje "trig" in njeni prebivalci, "tržani".

Ob času spošnega kmetskega punita (1543) so se tudi Podsvetjani pridruživši vstajem - kmetskim. Imenuje se le nekje prvi župan, ki se je dal k ostaji pregovoriti. Tedanji grajski posestnik Kristof Raxa pa ga je ujel in zaprl.

L. 1646. je pomorila kuga 250 useb v Podsveti.

L. 1809—1810 so potovali Francozi skoz Podrečo.

V letih 1798, 1833. in 1846. je divjal v trgu požar, ki je uničil tuoli krpnišče in v njim vse listine in stara pisma.

L. 1841. se je ustanovil tu poštni urad.

„Prangar.“

Posebna znamenitost podredskega trga je pred hr. št. 30 oto, ječi „prangar, kramar so v prejšnjih časih postavljali hudo, delce, da so jih mimoidoči ljudje razramovali in jim očitali njihovo hudoobjo. Prangar je v svoji celoti 2 15 m visok štiriočlat steber, ki je na sglah nekoliko obtesan in ima v podstavo 22 cm debelo kramenito ploščo. Steber ima na vrhu svetilki podoben nastavek, pod nastavkom pa letno število „1007“, kar pomeni 1664 ali pa 1444.

Prangar je dosegel v novejšem času posebno imenitnost. Med ljutotvom se namreč nahaja pravljica, da je nekdaj stal ta prangar v St. Petru pod Sv. gerami. Pa ne pred mnogimi leti so ga Podredčani vrelj, s „prangarjem“ so Sentpetranci izgubili tiskne pravice, Podredčani pa so jih pridobili. Ta pravljica je vzbudila v Sentpetranih neko zavist; obljubili so, da ne bodo prej mirovali, dokler se ne pohaste zopet prangarja. Pripetilo se je, da so se poburili nekateri veseli Sentpetranci in se napotili v noči od 11-12. aprila 1882. z vozom in konji v Podrečo; tam so tiho naložili „prangar“ in ga srečno pripeljali v St. Peter. Prihodnji dan je navladala v St. Petru splošna radost, v Podreči pa poprvjenost in velika žalost; kajti prvi so mislili, da so sedaj postali tiskarji, slednji pa, da so izgubili tiskne pravice. E. hr. sodišče je moralo posredovati, da so Sentpetranci postavili prangar zopet v Podrečo, kjer so ga z velikim veseljem sprejeli in kakor nevesto obsuli s cveticami in vencmi. Tudi so pritrdili kramenit steber z močnimi železnimi obrovi na podstavo in stem Sentpetranom prepričali iskušnjo, da bi se kdaj mislili na podredskega prangar.

Obšt.

Sedanji prebivalci se pečajo s poljedelstvom, vinarstvom in živinorejo; za sadjarstvo se leto za letom bolj zanimajo. Obvrti se ne da govoriti. V najnovejšem času je ml. J. J. J.

Bohm nasledil v Gušici | kraj severovzhodno od podredskega tega | pravno, ki se ga pa le tako spravlja na dan, kolikor ga potrebnije blit, nji prebivanci. Najbrž bude pa to podjetje raspolo, krajti slaba cesta in velika oddaljenost od železnice delata mnoge težkoče.

2.) Pravljice.

1.) O pokončanem Starem tigu.

Pravijo, da je v preteklih časih stal podredski tigi južno-vzhodno od sedanjega; tega pa je pokončala neka invarvedna naravna sila. Kraj ob cesti, ki obrvi v Szent Peter, se imenjuje se sedaj tam, kjer navije Pristrica proti vzhodu, Stari tigi. Vzhodno pobočje brega, na katerem stoji podredski grad, je precej strm prepad. V globini šumlja potočeka, ki izvira "pod jesenom": blizu narvalin nekdanjega grajskega srednja | in se vliwa v Pristrico. Ob izviku tega potočeka je stala stara velikanska bukva. Ta se je podbila v neki noči in nihče se ni zmenil nanjo. Začela je trohneti in narsivjati duh, kakšnega majo pečene ribe. Neki delavec je hodil vsaki dan mimo te trohljive bukve v dila in na delo. Vselej mu je udaril v nos prijeten duh pečenih rib, vendar se dolgo časa ni brigal nanj. Nkega večera pa je šel posebno lačen in utrujen proti domu. Postal je, vstal in našel, da priklaja ta prijeten duh od trohljive bukve. Odrezal si je tanko vijo, vrgnil in jedel; bita je dobra, kakor pečena riba. Nkega mu ni o tem pravil, le vsako jutro in vsaki večer si je ustavil pri bukvi in si je je pri, očutil, trohkor mu je dišalo. Trohljivega bukovega lesa pa ni našel samo delavec. Vredini velikanskega debla se je naredila neka žival, ki se imenjuje "všor": Vsakih 100 let napoči leto, v istem letu nika noč, v isti noči določena vra in v isti uri minuta, ki opliva čudno in strušno na rastline in živali. Ako se v isti časih minuti podere bukva in je nihče ne spravi, se o njenem trohljivem lesu naredi strašna pošast z imenom "všor". Ta je močna in nevarna kakor maj. Dohler ma vira dovolj liane, ostani o bukvi in ni nevarna. No je pa mnayka živeča, poišče si o strušno silo in vira stanovališča — jerao ali moje | Vira v bukvi je od dne do dne rasla in postajala močnejša. Umalu pa ji mnaykor kraje, krajti delavec je hodil pridu in pogosto privoščovat si bukovega lesa.

Žilo je nekoga kraonega pomladnega dne. Vrtavenem stolpu je oobila dvanajsta ura; polodnev je naravnilo. Jarakov bi trenil pa se je razgnilo ne bo'sterkimi črnimi oblaki; pri hitem dnevu je nastala črna tema. Taklimi lo je, kakor bi padlo solnce v neba in razgnelo, kakor bi se pomnilo pol sveta, Jloha se je ulila, kakor bi in ojaške radi razlil celo morje naenkrat na zemljo. In nepopuono silo se je razlila vira in svojega gnosa, se razgnala v divjo jero črn valovč, kakor vele toba naravnega potočka, potegnila se seboj cel trg s prebivavci in rivalimi vred in ga nanestla v Bino morje. — Pravi jasnilo se je nebo, oštebala je voda, prikravala se je zemlja — a stare ga podsredskega trga ni bilo več. Ostalo je do današnjega dne le še golb ime.

2.) O Stoknu.

1.) Stok se menda nato imenuje, ker stoji nad studencem enonar, stopna hiša, kaj se tudi pravi "v Stoknu".

Naj južnem koncu podsredskega trga je velika studenec, "Stoka". Tja hodijo vsi točani po vodo in gonijo svojo živino napajati. Tudi perice na "Stoknu" opero svoje perilo. O tem studencu se pri povedujeta sledeči pravljici:

a.) Prej, izpod katerega izvira studenčnica, je votal. Votlina je napolnjena z vodo. V vodi prebiva velika morska riba, izi se ime, nije som. Jarakov je lepo vreme, plava som mirno sentimentja. Če se pa zbera na nebu hudourni oblaki, ali se pipravolja k traj, nemu deževju, postane som nemiren. Jarakov bliska šviga od stene do stene; s svojim močnim repom pa bje in maha, da se voda peni in pljuska ob skale. Sliši se hrumenje in bobnenje. Studenčnica pitekra kalna ne olav. — Ko se rjasni, in kopet prikrave ulato solnce, se riba umiri. Čer dva ali tri dni se pa tudi voda včisti.

b.) Žilo je pred mnogimi leti. Več dni je neprenehoma deževalo. Vode so zelo naravnile in stopile čer bregove. Nenavadno visoko pa je tudi naravnol "Stoka". Voda je vrela s tako silo, da je hotela vse poplavit. V hišah poleg studenca je je še bilo vse polno. Prestia šeni prebivavci so bili v hudi stiski. Goreče so molili in prosili Boga, naj jih obvaruje stvorne sviti.

V tistem času pa pilene v trg stave, suh beracek. Obupanim točanom svetuje, naj skupijo vlate vrv in nramamato ploščo; oboje naj dajo blagosloviti in potem naj položijo v

studence. Pa hitro, hitro, dober se ni preporno! Starec ingine. Prebi-
sanci ubigajo beračev nasvet. No spustijo vrv in ploščo v dno
studence, upade voda hitroma in poudruje oboje globoko pod ka-
menje in pesek. — Od tistega časa teče voda polagoma.

Ljudje prorokujejo, da se pred podredi ljudi časi. Votlina se
bode prenapolnila, brig boole razpustil in voda se bude razlila
po celi dolini ter nagnila vrv. Vsi prebivanci bodo potonili. Kjer
stoji sedaj trg, kjer se razprostirajo rodovitna polja in lepi
travniki, bude stalo globoko jezero.

3.) Okramneli Pavleček.

Proti vzhodu od podzemnega gradu se vzdiguje steno kri-
bovje. Na tem je prešel pred davnim časom neki deček čredo
ovac. Dečku je bilo ime Pavleček.

Pilo je vročega poletnega dne. Deček sede v senco pod krošato
drevor za krotela čas dela in lesa kuharice in šlice. Naenkrat
mu načno ovce bengati. Nevoljno notame Pavleček izpod drevesa
in preklinja je gre na ovce. Štašno mu je vroče, pa se
ni ngnal ovac. Polu jere pogleda proti petročemu solncu in
ga preklinja. V tem trenutku se spremeni vleček v kram-
nit steber. Se sedaj vidimo — posebno dobro pozimi, ko je
druje golo — nad Transbro pečino okramnela Pavlečka o
kuharicami in šlicami v kolzi.

4.) Amaj v Vrtu.

Ahro greš od Zelenega proti Pohleku, kajaniš na desni poleg
ceste globoko, široko jamo. To je v Vrtu. Kadar dežuje, se
jama napolni z vodo, pa voda hitro odteče v neko luknjo.
Pravijo, da v isti luknji prebiva hudi podzemeljski amaj.
Kako sta se pasla v Vrtu dva vola. Bila sta v telegah.
Eden vol je prišel preblinu luknje. Amaj ga je prijel za nogo
in potegnil oba vola za seboj v luknjo, kjer ju je požrl.
Telege so prišle čez nekaj dnij v Stimecu v Stimečnico na
dan. | Stimečnica je potočela, ki se izliva pri Podredi v
Pistrico tam, kjer se obrne ta proti vzhodu. Kadar olje
časa ne dežuje, Stimečnica usahne popolnoma. V se-
brako mora biti ta potočela v vrevi z ono luknjo v
Vrtu.

11.) Polje.

A.) Sola.

Dobler v Polju še ni bilo šole, so obiskovali otroci v te kumije šole na Bručah, v Horjem ali v Podoredi. Pozneje je nekdo Janex Hostnik, ki je bil gostilničar, učitelj, cerkvenik in organist, v neki majhni leseni koči v Polju poučeval mladino prejemajoč za ta svoj trud solnino in boro.

Prva šolska poslopje se je postavilo l. 1863. Glavno naslugo za to zgradbo ima rajni Maksim Horovinc. Za stroškom stavbe je prispeval $\frac{1}{3}$ staj. verski naklad v vrednosti 4045 gl., drugi $\frac{2}{3}$ pa sta plačali občini Sedlarjevo in Lastnič.

Ob pričetku je to šola obiskovalo kakih 60 učencev. Prvi učitelj je bil Anton Eberl |: 1863 — 1875; | Prot učitelj je prejmal nedoločno biro vinskega in ritnega pridelka ter obresti od glavnice 4000 gl. in jih je Maks. Horovinc soli ustanovil za namenom, da oprosti obrane solnine.

Ker je število otrok vedno naraščalo, se je razvila enorazrednica l. 1893. v dvarazrednico. Dositudi je bil krajni šolski svet hudi nasprotnik razširjanju šole, se je stavba vendar l. maja 1893. pričela in do jeseni istega leta dovršila. Stavbo je zgradil Anton Božič, posestnik na Bručah, za 5565 gl. Na staro šolo se je postavilo eno nadstropje in so se pridale stopnice in stranišča. V stare šolske sobe v pritličju so naredili 2 stanovanjski sobi. V pritličju so sedaj 3 sobe za šolskega voditelja in ena soba za drugega učitelja, a v nadstropju pa 2 veliki učni sobi. Nova šola se je stvorila l. 1893. Sedaj slušbuje na tej šoli nadučitelj Ant. Gradisnik in kot druga učiteljica njegova soproga V. Gradisnik.

B.) Cerkev.

Pred glavnim časom spadal je šolski okoliš Polje k St. Peter skai kumiji. L. 1786. pa se je pri podružnici sv. Nikolaja v Polju ustanovila samostojna kuracija, katerej so se priključile občine okolišnice:

- 1.) Polje & Drenovšnica, 2.) Sedlarjevo, 3.) Prelasko & Malikocem in Trebeže
4.) Prerovec & Velikim in Malim Lastničem, Probovec, Tčnidol, Dobrova
Čajno selo in Trnini voh.

Prvi župnik: Hrvat; je bil Janes Kerbic |. 1786—1800. |.

Ta kuracija je postala župnija šele l. 1874.

V cerkvi sv. Nikolaja so l. 1786. postavili 5 oltarjev.

Cerkve je imela 3 krovove. Velikri krov & letnico 1665, srednji 1782,
mali 1535; srednji se je l. 1886. prelil. L. 1792. so postavili nov veli-
ki oltar, ki je bil poprej v žičnem samostanu. L. 1803. je dobila
cerkev nov krov 900 to tencek. L. 1866. so porušili krovik na 2 1/2
sejnja, kar je stalo 2483 gl.

L. 1858. je prepustila občina zemljišče okoli cerkve do župnišča
cerkvi, ki se danes probira dohodke živinškega in krava
strega semnja.

L. 1651. ni bilo tu še nobenega pokopališča.

Žomeje se je cerkveni prostor ogradel; a je do l. 1786. razpvedel
in bil znopet postavljen. L. 1855. se je pripravilo novo pokop-
ališče, posledtega se je zidana ograja okoli cerkvenega
prostora l. 1857. popolnoma odstranila.

Novo župnišče se je zgradilo l. 1794.

Od ustanovitve kuracije |. 1786. | pa do danes je službovalo v
župniji na Polju 13 duhovnikov. Sedanji župnik Mart. Yragl
osi služuje dušno pastirstvo tu že od l. 1870.

C.) Solški okoliš & ozirni na kulturo.

Župnija in solški okoliš Polje je deloma ravnina |. Sedlarjevo |
deloma pa hribovita |. Lastnič. |. Na vzhodni strani dela Solta
teče proti Kroatiki. Časni velikega dečevja narasteta Solta in potok
Prica tako; da prestopita obreje in preplavita njive in travnike;
škoda je vselej velika. Regulacija Solte je nujno potrebna, da se
ital. že rečno prebivalstvo oluani elementarnih neugod. Pogoste
povodnji ovirajo namreč tudi solsko obiskovanje.

Podnebje je tu jako milo. Tovaradna vetrova sta zahodnila in
vzhodnila, hkratnem tiskaj „ogršela“ travnjo.

Od severa in južotitka duri cesta skvri Polje proti jugu o
St. Peter. Prizelsko, Breznice. Prmet natej cesti je jako živoren.
Prebivalci se pečajo ne od nekdaj s poljedelstvom, živinorejo,
vinarstvom, sadjarstvom in tudi s obradeltvom. Največ

namnoštnege hita se pridela v okolici Polje, Sedlčevce in Prilobro: a sadnega, obrnja te okolice nimajo skoro nič, tudi zanimanje za sadjarstvo je le prav nematno, pravijo, da zemlja ni na to. Ač, spravno pa dobre okolici Brezovec in Lastnič prav veliko kavn, ličnega in dobrega sadja: čršenj, hrušek, jabolka, breskve, slive, orehov in kostanja. V tem vrstu so ti občani mnogo na boljšem, nego mi v ravini. V dobri sadni letini dobi na svoje sadje toliko, da si lahko seje dolgove poplačajo. Posebno veliko je tu slivja. Nekateri posestniki dobre lep denar na slive, prodajajo jih v Italijo, kjer jih kraj tu kupijo in na poseben način pripravijo, ne v tuje kraje prodajo. Drugi prodajajo slive vopet tukajšnjim trgancem; nekaj sliv pa posuše tudi na domačo rabo. Že hrušek in jabolka pripravljajo dobro sadno pijačo. Po Lastniški občini se razprostirajo še precej lepi vinogradi, kjer dajejo pridelke vedno kakovostni, a jakov rachi prozebeje. Skoraj vsi vinogradniki imajo še nove nasade na ameriških podlagah. Grozdov je tej solski okolici prav malo; večina posestnikov ima svoje gozde v Lastniču in v Duplem v podobredski občini. Občinske ceste so v Lastniču in v Brezovcu prav slabe in blatne.

Dokaj dobriča donasa posestnikom vinjereja in sicer več nego vinoreja. Vinjereja nima tukajj pomena, tudi reja domače perutnine ni kraj posebno razvita ter ustreza le domačim potrebam. Ugodovinskih veči ta solski okoliš nima.

12.) Prevorje

A.) Šola.

Na Prevorju se je šola začela v letih 1838 — 1842. Tedanji kurot, Janoz Pristar — Wister — l. 1835 — 1844/ je zbiral po dvakrat na teden otroke iz bližnje okolice v meriniji, v neki stari leseni koči, in jih je poučeval v krščanskem nauku, pa tudi o drugih predmetih. Prvi učitelj je bil Andrej Fajdiga, doma iz Kranjskega, tu na mesecih okoli l. 1842. Poučevalo se je po 5 dni v tednu. Začasno je bilo tu še 6 učiteljev. Prvi definitivno nameščen je bil Julij Škofčič l. 1866 — 1867; l. 1862. so podali leseno merinijo in na tistem mestu postavili novo vidano poslopje, ki je stalo 4000 gl. in nosi letnico 1863. V tem poslopiju je bil eno leto učiteljevo stanovanje in o podstrešju šola na sakramenta. Poučevalo je do leta 1889. vidnim učiteljem. V tem času pa se je pokazala potreba, da se šola razširi v dvorazrednico. V to svrho so sezidali novo, deloma jedno, nadstropno, deloma publicno poslopje, ki je stalo 8800 gl. Leta 1889. se je pričel v novi dvorazrednici celodnevni pouk. Nova šola stoji nasproti kufnišču. Kamen šole je na zahodni strani majhen tla, oasni prostor, na zahodni skrajni vrt in drevesnica; tu je tudi šolski vodnjak.

B.) Cerkev.

Še v starih časih je stala na Prevorju cerkva sv. Ane, ki so jo pa Turki opustošili in porušili. Po misli Orošna se je 40. go. stilo l. 1494. Cerkev se je pozneje znova postavila. V starih listih nahi omenja se prvokrat l. 1545. kot podružnica pištanjške kufnije. L. 1737. se je tu ustanovila kuracija, prvi dušni pastor na Prevorju je bil Rafael Mutersinger. Po posredovanju pištanjškega škofa Krisostoma je, ki je 3 leta tu stanoval, se je določilo l. 1803., da ostane na Prevorju kuracija, ki se ima redno na mesecati. Od tedaj pa do sedaj je pastirvalo na Prevorju 22 duhovnikov. Injunijske uradne knjige so se jle pisati v letih 1757 — 1789. Tedanja cerkev je bila sezidana l. 1807., zvonik pa l. 1817. Pokopališče, ki je bilo poprej okoli cerkve, so na pravili l. 1873. na vzhodni strani, ne daleč od cerkve.

L. 1861. se je kumpanija razširila; pridružilca se jej je šentvidska vas Hegar in kumanski kraj Plešivec.

Edina prevorska podružnica sv. Ožbaltta v Doljem je od kumpanijske cerkve 4 km oddaljena. V starih napisnikih se omenja ista prvokrat l. 1545 kot pilštanijska podružnica.

B.) zgodovinske znamenitosti.

Zgodovinskih znamenitosti je v prevorski okolici bore malo. V Hegru je kamenit kvin & letnico 1644 in v napisom „Charlens Vreškro“. Le to znamenje, o katerem so si ljudje bajko izmislili, je izzestno kvin kvin, kakaj tistega leta je v naši dexeli kuga morila. | celj. kronika 140, Krumpelj 710. |.

V Straški gorci, na Seličevem posestvu kv. št. 3, je bil pred nekaj leti najden slat denar. Dobil ga je pozneje v roke trgovec Smit in Pilštanija, ki ga je po svojem bratu prodal ridu v Zagrebu. Kakor je pravil imenovan trgovec, je bil denar in leta 400 potk. od rimskega cesarja Honorija.

Spomina vredna je tudi Vreškova hiša v Hegru. V te hiše je slo 5 bratov v visje sole. Vmed teh je Dr Josip Vreško, odvetnik v Celju, Dr Andrej Vreško, profesor v Ljubou in Jakob Vreško, poštni oficijal na Dunaju. — V hiše Holaričeve, kdaj Mastnakove v Hrustju št. 1, sta duhovnika: Jožef Holarič, kumpik pri sv. Martinu na Jakri in Jožef Holarič, kumpik pri sv. Miklavžu na Laškim. — Tu sta rojena tudi P. Filip Bonicij Perc, govar, dijan frančiškanskega samostana v Maribou in Martin Lah, nadučitelj pri sv. Rupertu nad Laškim.

C.) Kulturno-zgodovinska slika.

Kakor sedaj, pečali so se tukajšnji prebivavci tudi v prejšnjih casih s kmetijstvom, & živinorejo in vinarstvom. Vina se je v prejšnjih casih mnogo pridelalo, ni bilo skoraj kmeta, da bi ne mel gorce. V okolici je bilo nekodaj mnogo vrastov, kar nam pričata imeni Dobje in Cirkose.

Potje so od nekodaj slabi, vome ceste ni bilo niti poprej, niti sedaj. Hiše so si stavili skoraj izključno lesene, malokje tudi vidane. Kar je vidanih poslopij, so večinoma iz novejšje dobe. Domačini so obleko imeli iz domačega platna in iz kasevine. Stovi možaki

se oblačijo ob delavnih in sedaj radi v noševino.

Govorili so slovenski jeziki, iz katerih nam pričajo Epa inena njo, krasni, laov, gardo, pa tudi njih slovenski priimki: Turjan, Zorko, Jurčan, Coetko, Ocvika, Pinc, Manin, ki se nahajajo v starih spisih. —

Davkov niso plačevali v denarjih, temveč dajali so desetino in hodili na tlako kakor drugod. V cerkev so hodili na Pilstonij, St.

Vid in na Fusen.

D.) Ugodominske bajke.

- 1.) Na Frenovju je bila v starih časih majhna cerkva sv. Ane, ki so jo na Turke razdajali in prožgali. Na tistem mestu so pozneje sezidali cerkev sv. Ane.
- 2.) Priporočuje se tudi, da so cerkev sv. Ane ojdli sezidali. Jo so jo dogotovili, so pometali svoje orodje v Doblješice.
- 3.) Najstarejši mlin v okolici je bajke Prebersčkov mlin. V tem mlinu so neke na Turke mleli.
- 4.) Pro so Turke po Frenovju narsajali, so ubrali pot proti Pilstonju sicer si Stvarško gorci kjudej so se in strahu poskili; nekaj, nensko, ki je v zgodnji skrita opravovala turške gro, zavitneše, je vedela potem mnogo pripovedovati o njih.
- 5.) Pod kramenitim kvičem v Fegru je slato tele nakopano. Slovili so ga Turke in bodo enkrat ropet pristi po njega.
- 6.) Na Cirkosahin sicer na Frencah, kjer so vinogradi, so skili Turke slato tele. V Fudolficah so pa nakopali štiringala žga nja. V Fnaprotnem, v okolici Dobja, so ugrebli slati vorek.
- 7.) V bližnji časi je pod Ojstricam kraj „Strašje“. To ime vključa nekaj od tod; ker so tu v prejšnjih časih na roparje strčili.
- 8.) V Stvarški gorci je stari graben bližni hrastovega štorca. Tu nekaj ponosi nado strasi. Vekovat se je na tem mestu slišalo nekaj skrivnostno šumenje listov; tudi so tam opravovali „rženega moša“.

13.) St. Vid na Planini.
A.) Šola.

Pri prizadevanju škofa A. M. Planiška se je snovala l. 1861. privatna šola v St. Vidu. V ta šolski okoliš sta spadeli občini St. Vid in Planinska vas ter okolice Doropolje, Golobinjela, Loke, Presično in Rušarje. Prvi učitelj na tej šoli je bil Ćurpiša Franc, kateremu so imenovane občine plačevale na leto 210 gl.; obenem je bil tudi cerkovnik in organist. Ker ni bilo šolskega poslopja, je tedanji Ćurpiša Anton Dvoršela dal napraviti na svoje stroške šolsko sobo, kakor tudi učiteljevo stanovanje v kraplaniji, kraplanu pa je prepustil v Ćurpišinu eno sobo v stanovanje. V kraplaniji se je potem do velikih noči 1879. poučevalo. Vseh ob pričetku šole je bilo 47 učenecov vpisanih. L. 1877 - 1879 je dal imenovani Ćurpiša sezidati na južni strani vasi novo šolsko poslopje, ki je stalo okoli 4000 gl. in je imelo celo prostorno šolsko sobo ter tri sobe za učiteljevo stanovanje. Ćurpiša Dvoršela je prepustil to poslopje pozneje v šolanim občinam za šolo brezplačno. L. 1887 - 1888. sta se dozidali na zahodni strani tega poslopja dve šolski sobi ter se je šola v jeseni l. 1888. razširila v trinavednico. — Ker je štaja hranilnica dovolila že pri prvotnem zidanju šole 600 gl. podpore, je A. Dvoršela tudi to svoto z obresti, ki jih je do tega časa naraslo nad 300 gl., prepustil v šolanim občinam v razširjanje šole, kar je tudi milostljivi cesar podaril 100 gl. podpore, so imele občine prispevati samo okoli 2000 gl.

Od l. 1861. - 1868. so delovali na tukajšnji šoli 4 učitelji; v sol l. 1868. - 1879. pa 3 učitelji. Od 1879. pa do sedaj je na mesčen tu sedajni nadučitelj Bračič Franc.

B.) Cerkev.

V začetku je bila Ćurpiša na Planini. Ker pa je tamkraj Ćurpišine gorelo, se je okoli l. 1452. ustanovila Ćurpiša pri podružnici v St. Vidu, kar je še danes. Okoli cerkve je bilo v vidom ograjeno pokopališče, ki se je pa l. 1854. premestilo na južno zahodno stran vasi v bližino sedanje šole.

Šumpnjska cerkev sv. Vida je sezidana v romanskem slogu in ima na pomneje prizidanem uoknih letnico 1688. V šumpnjski cerkvi pripadajo podružnice: Sv. Jurjeta na Planini, sv. Miklavž v Planinski vasi, sv. Jurij na Šipi ter kapelica Matera božje v Podlogu, ki jo je dal sezidati Karol Švabič na Dunaju l. 1868. Poslednje imenovane tri podružnice so v šolskem okolisu St. Vid.

C.) Ugradbe in ceste.

Vas St. Vid leži 585 m nad morovo gladino, ima trinavedno ljudsko šolo, šumpnišče, krpflanjo, prodajalnico raznovrstnega blaga, tri gostilne, mesarijo in devet drugih poslopij.

Posestniki se pečajo s poljedelstvom in vinogradi. Od St. Vida pelje proti jugovzhodu okrajna cesta v Gorje, proti severozahodu pa skoki Planino v St. Jur. Od te okrajne ceste je na vzhodni strani vasi Doropolje odcepljena okrajna cesta, ki pelje v Tronico. To cesto je dal l. 1868. grof Gustav Plome, graščak na Planini, večinoma na svoje stroške ugraditi.

C.) Kmetstvo, zgodovina šolskega okolisa v kulturnem oziru

L. 1476. in 1494. so stizjali tu divji Turki. Pradi teh turških napadov so tedanji prebivalci si baje izkopali nad 2 km dolgo podzemeljsko jamo, ki pelje od južne strani kruba so. "Jama pod Planinsko vasjo do turko vone." "Slinje jame". V tej jami so prebivalci v onih buranih časih iskali zavetja ter v njej poskrivali svoje premoženje in metje.

L. 1543. se je pridruživlo mnogo turkajšjih posestnikov kmetstva, mu punitu, ki ga je vodil Ulija Gregorič. Dne 8. februorja je bila ta kmetstva četa upornikov pri Pilotanju premagana in uničena in stem tudi vsa kmetstva ostaja na Stajerskem končana.

L. 1635. so se turkajšji posestniki vzdignili ropar graščaka, napadli grad ter ga ropali. L. 1490. so se kmetje ropet uprli ter napadli grad na Planini, čigar posestnik je bil franc. št. pl. Prothasi; pa bili so po kratkem boju premagani in pregnani.

Pri sedanje graščinske kage v Doropolji je na zahodni strani mal grič po imenu "Gauge". Na tem griču so bile vislice, kjer so piniti broncu osemnajstega stoletja radnje

osebo, neko žensko, obesili radi detomora. Steber, na katerem je bila ta ženska obešena, so šele pred dvajsetimi leti podrli in odstranili. L. 1646. je tu 10 mesecev razsajala črna kuga ter umorila nad 1000 oseb. Tudi tedanji kaplan Jilment Planinšela je bil žrtve te bolezni, a na kugi obseleli vikar Jakob Doberšela pa je ropet ohranil.

Živinoreja je tu zelo uspešna. Planinsko govedo je daleč na široko znano. Tudi reja svinj je izdatna; vsako leto se jih izvozi mnogo v tuje kraje. Reja ovac in konj je brez pomena, istotako tudi čebeloreja. Na polju se pridelata največ svinjskega živeča; pridelatek namih žit je neznaten; krmna se mora dovajati. Tudi lesa je zelo primanjlovoati, ker so ga že večinoma posekali ter prodali v tuje kraje.

B.) Ugodovinske bajke.

- 1) Nad št. Vidom proti ozolici Podvine je ravnina; tu je bilo nekaj davj jako utrijeno mesto, ki se je zaradi pregrešnega življenja mesčansov popraviilo. Kdaj je tam pašnja in bog. Priol ne; koliksimi stoletji so kopali na tem mestu vodnjak. Klo so zemljo že globoko prekopali, zaklišijo pod seboj ravnjenje. Prestrašeni pribeže na svetlo. Klomaj pa so bili na površju zemlje, se vodnjak ravuje, ki ga pozneje niso več kopali.
- 2.) V istem času ko grad na Planini, so zidali tudi krapelo so. Klirix nad št. Vidom. Bili so to jako veliki in močni ljudje — ajdi. Imeli so samo eno zidarsko izladivo. Če so ga potrebovali v gradu, ga je vzel ajd tja od so. Klirix in kopit obratno. Stregle so zidarjem ajdovske debelice in nosile kra, menje o predpasnikih. Klo je bil grad sezidan, je prinesla naj, močnejša ajdinja nabito podobno stralo ter jo postavila v razpoklino velikanskega pečevja kot spomenik. To stralo ime, nje ljudstvo se claudanes „ajdovski ombos“.

14.) Vrštanj

A.) Sola

Pred otvoritvijo tukajšnje sole je bil sedanjí šolski okoliš deloma v Olimje, deloma na Vrštanj vóčan. L. 1830. je naročil deželni šolski svet ugradbo sole na Vrštanj in je v ta novi šolski okoliš vóchal občine ozir. vasi: Vrštanj, Pristava, Drensko nebo, Doblešič, Selo, Verče in Gostinca. — Z vednimi ugovori pa se je stavba zavlekla dol. 1894. Tega leta pa so bili prisiljeni pričeti ugraditev nove enorazrednice; slovisili so jo šele l. 1898. na zelo slavnem prostoru, izi gor je posestnik in trgovec Ivan Leskošek poslalil soli. — V slednjem nov so se izódale vasi Doblešič, Verče, pivih 13 kv. št. od Sela in vas Pristava. V šolane so ostale Vrštanj, Gostinca in Rude, nico in Zmajselom ter Sela: št. 15—46/.

B.) Cerkva

Vrštanjski šolski okoliš spada većinoma k olimski župniji, samo vas Gostinca pod Vrštanj. Podružnica olimske župnije je cerkev sv. Filipa in sv. Jakoba v Selah. Do l. 1485. je bila podružnica pitštanijske župnije ter se imenuje že l. 1545. v Strasbourger-Visitationsberichtu „In unserer L. Frauen zum Eschies“, t. j. Selo.

C.) Grad

Ime Vrštanj omenja se že v 16. stoletju. Imenovali so namreč: „Gut Felber“ ozi. „Fierstall“. Od posestnikov je znan neki Gut. Bereri: 1548: Tukaj, nja posestva so se prodajala in nobi vroko, dohler jih niso l. 1647. dobili v last redovniki Pavlinci v Olimjem. Tu so ostala do l. 1485. V tem letu je cesar Jožef II. redovnike odpravil in njih posestva razprodal. Tako so prišla obšvna posestva na Vrštanj in v ravné roke. Del tega zemljišča spada že okoli 100 let rodbini Šopáčevi sedaj pl. Šušičevi.

Pavlinci so imeli na Vrštanj tudi velike vinograde; tako v Polerbi in drugod. V Polerbi se v poslednjem še sedaj kaže majhna soba kot nekdanja kapelica, kjer so redovniki maševali. Sedanjo Šupavjevo hišo in zemljišče so imenovali „Eugenhof“, sedaj „Polgalovšila“.

Izoli lepiki Šušičevih goríc stoji vitkoz klet, takozvana: „Ritterkeller“. Bila je nekdanj last cesjskih grofov.

15.) Yagorje.

A.) Šola.

L. 1487. se je v Yagorju ustanovila kuracija in tedanji kurat je začel poučevati otroke v veroučenju in tudi nekoliko v čitanju. Do l. 1821. se o soli ne more nič povedeti. Od l. 1821. — 1824. pod kuratom Francem Šalino, je vbral neki J. Paprež, ki je opravljal službo cerkovnika in organista, nekaj otrok in jih je poučeval v svojem stanovanju. Bil je skrozinski dober in pošten človek. Yst organist je zložil več cerkvenih pesni, ki jih je sam uglasbil.

Yker Paprež zaradi izgubljenega posluha ni mogel več orgljati, ga je kurat Škvarc vpljub priprosnji šupljanov l. 1849. izprodil iz službe. Od starosti se tresoč starček Paprež je moral bravčiti. Ykateriga leta je Paprež nehal poučevati, ni znano.

L. 1851. je umrl organist Trefalt, ki je poučeval otroke v slovenskem čitanju in pisanju. Na tem je prišel Stefan Yus iz Ketalj. l. 1852 — 1863. Yaradi slabega vede-
nja ga je kurat Škvarc odstavil; Yus je vsled tega od-
šel na cerkovnika v St. Vid. — Od l. 1864. — 1867.
je poučeval v čitanju, pisanju in računanju Matevž
Jelen; bil je zvest svoji službi, zato tudi priljubljen
pri šupljanih. Umrl je na svojem posestvu v Yagorju
l. 1886.

Yker v Yagorju ni bilo šolskega poslopja, je kurat Škvarc
l. 1862. pod vplivom škofa A. M. Klomštra sprožil misel
na stavbo novega šolskega poslopja. Ysto se je vidalo
l. 1863., a popolnoma dogotovilo se je šele l. 1866.

Yto je bilo novo šolsko poslopje dogotovljeno, se je osnoval
tudi šolski okoliš; ta je obsegal vsa yagorška šupnija &
vasmi: Yagorje, Bistrica, Popolovo in del Vetrinika ter
Spodnji Podlog šupnije St. Vid.

Prvi 4 učitelji, ali pravzaprav cerkovniki in orga-
nisti so imeli v plačilo le benjono rita, ki pa je bila

vredna krajaj nad 20 gl.; a drugih dohodkov tudi ni bilo veliko. L. 1864. po konzistorialni organizaciji sta delovala tu dva učitelja Jožef Delaborde in Gregor Fuchschofer ter sta dobivala po ukram c. kr. okr. glavarstva v Celju plačo 150 gl. s pristavkom „imt fompf mißt“.

Po ukamu s leta 1868. pa do sedaj je tu delovalo 8 rednih učiteljev s postavno določenimi dohodki.

Od l. 1821. — 1864. je šola obiskovalo po 30-40 učencev. L. 1864. pa po organizaciji jih je bilo že 40. Tako je število učencev redno narasčalo, da je danes že 13 $\frac{1}{2}$ obiskovalcev.

Pz. Pravljice.

1.) Gospodvinska pripovedka o načelnem boju poti v Zagorju.

Na južni strani vasi Gaberje, blizu Zagorja, je bil grad; se danes se imenuje prostor „Gradišče“. Graščaki navadno niso prebivali v tem gradu, le v preteči jim nevarnosti so pribežali pribežali v skri in podčtetitški grofi Attemsovi v ta grad. Nekdaj so pa Turki grad voharili, steno pobili, graščaka pa v verige okrog vanega vlekli v sušnost. Na pripisano charijo Zagorske se je graščaku posrečilo ubegati. Za hvaležnosti je sel, še v verige vohoran, v Zagorje se chariji na srečno rešitev zahvaliti. To vagleda tedaj se malo, v gotiškem slogu vidano in v globom celjskih grofov okrašeno cerkvico, paude na kroglena pri malom hrastiču, ki danes meri 6 m v obsegu, in v tem trenutku mu odpadejo verige. Ta dogodek je vrisan v barvni plošči in tudi naslikan v cerkvi. Zorneje se je nekemu grofu Attemsu in Podčtetitška pripravala charija v sanjah in ga prosila, naj zida v Zagorju novo cerkev, ker hoča ona na tem kraju posebne milosti deliti. Grof to obljubi, a po čabi svojih sklepov. Čez lito dni v isti noči t. j. v nedeljo pred Pinkrošči se charija zopet prikaže pa grofu in tudi njegovu sovrugi odločno veli, naj sezidata novo cerkev v Zagorju. Kato je začel grof Attemsu in Podčtetitška zidati, pustivši malo staro cerkvico kot ohranitijo, ter je dozidal sedajšnja kralovo cerkev. Večerost v letu; posebno pa na

nedeljo pred Binkošti, se še dandanes zbira v njej mnogo "ma"
njih častincev.

Pa romarska župnijska cerkev ima dve podružnici Marije
Magdalene in sv. Andreja. Ti cerkvi ste mali in nimate
nobene zgodovine.

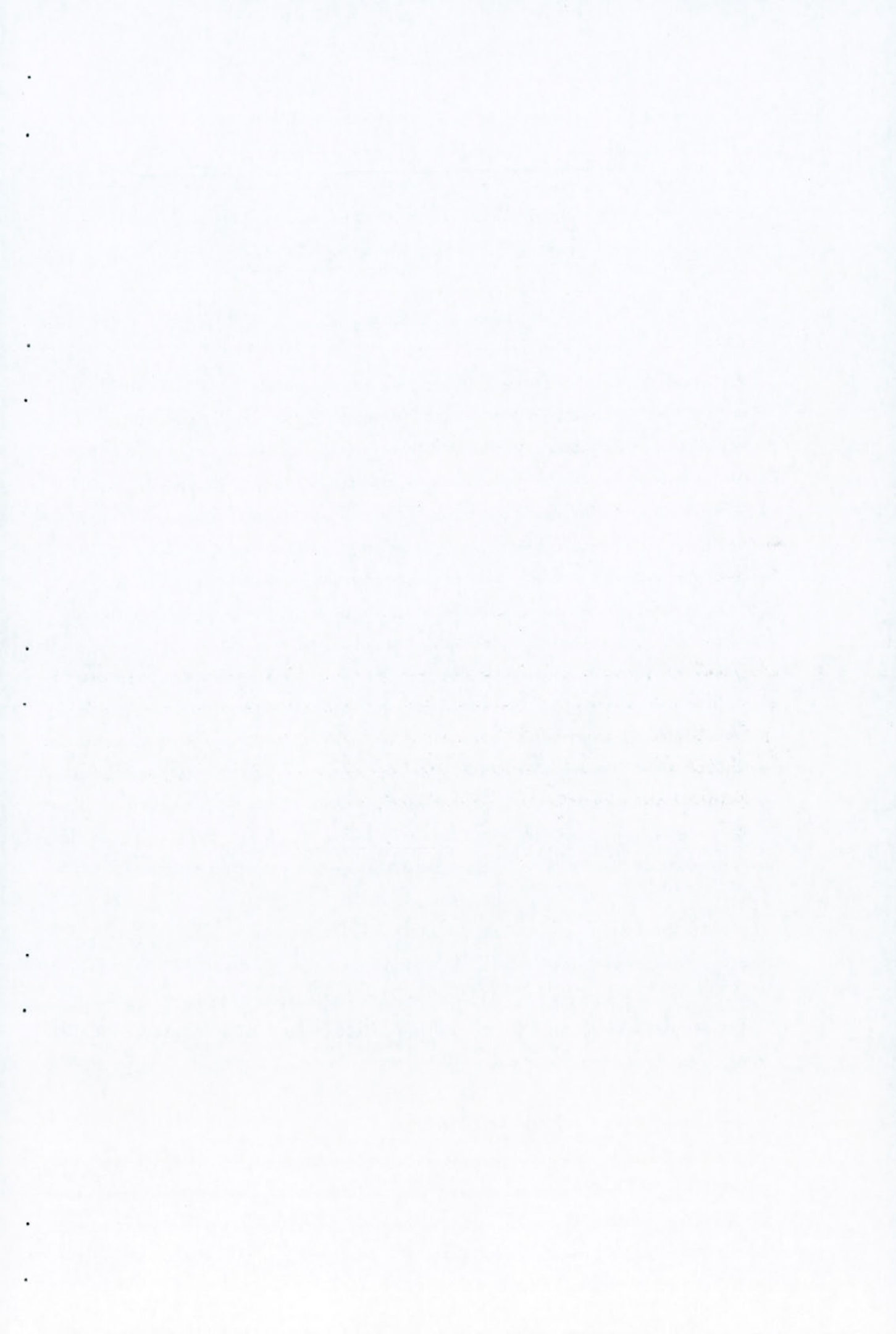
7.) Pravljica o ubitih Hrvatih.

Alio karaljaš iz Zagorja na Bistrico, vidiš tih pota navpič,
no nad 70 m visoko pečino; tu je bil velik kramslom. Pristi
so nekodaj tudi Hrovatje po kamenje. Natagali so ga
ravno med sv. mašo na binkoštno nedeljo in so v mes
tudi posteno hleli. Kar se udere pečina in podsuje
voznikar, živino in vovove. Alio greš v noči binkoštnu
nedelje na pondeljek tu mimo, slišiš še stardanes
Hrovate, ki kličejo "Zagorsko Marijo" na pomoč.

8.) Obit.

Halre 1/4 me od Zagorja "na Fvřinali" je bil plavež,
kjer so topili železno rudo in lito železo prodajali
turbam za izdelovanje jekla.

Zaradi oddaljenosti od železnice so l. 1899. delo
ustavili, mogoče za vselej.

III. Solški okraj Ljavnica.

1.) Sv. Anton v Leskovcu.

A.) Šola.

Do jeseni l. 1864. še ni bilo pri Sv. Antonu šole; imovitejši kmetje so pošiljali svoje otroke v šolo v Rajhenburg. Prvi učitelj je bil Jurij Pregant, ki je po ustanovitvi le naselno šole s privoljenjem kupniškega predstojništva v Rajhenburgu. Le-ta šola je bila delj časa le nekakša podružnica - Filial-, schule - rajhenburške, in se ne ve natančno, kdaj je postala javna. L. 1871. se je uveljavila kot enorazrednica s polidnevnim poukom. Spočetka se je poučevalo v leseni cerkveni hišici ob cerkvi; u l. 1865. je obal Alojzij Lenčela seridati na svoje stroške novo šolsko sobo, kar ga je stalo okrog 500 gl. Alojzij Lenčela, veleposestnik na Blanci, je bil spleh velik dobrotnik te šole; ne le, da je prisrbel primerno šolsko sobo, ampak nakupil je tudi potrebnih učil ter je podpiral prve učitelje v njih težavnem delovanju. Novo šolsko poslopje se je seridalo v letih 1887 in 1888. tu je stalo bva oprave 16.000 H. V dvorazrednico se je šola razširila l. 1889.

Solski voditelji, ozir. nadučitelji te šole so bili:

Jurij Pregant | : 1864 - 1871. |, Boštjan Gregor | : 1871 - 1875. |,
Jozef Večaj | : 1875 - 1878. |, Martin Špančič | : 1879 - 1884. |,
Jvan Špančič | : 1884. - 1899. |, Jurij Avgustinčič | : 1899 - 1900. |
in Jvan Špančič od 1900. -

B.) Cerkev.

Solski obkolš se razprostira največine v rajhenburški župniji in deloma tudi v nabukovski. Cerkev sv. Antona je podružnica rajhenburške župnije. Na tem mestu je prvotno stala le ena kapelica, in kerateri sta se sčasoma pridali še ostali

due pa rounke. Na kumanjem sidu je stala letnica 1411., hi je pa sedaj pobeljena.

Proti severozahodu od Sv. Anžuma je cerkev Vseh svetnikov. O kapelici glavnega altarija te cerkve se pripoveduje, da je niso na licu mesta sezidali, marveč da je bila od nekod pripeljana. Vnosa na severni strani je vidan kamen, s tem le zelo nepravilnim napisom: TITVS AMBI, LXXX, H. S. VXTES, ONPON, ANAS. — Ljudstvo si pripoveduje, da je tukaj pokopan neki pagan Tit.

V Stronjohi stoji cerkev sv. Kriacija, sezidana l. 1537.

C.) Vasi.

Krajev v blaiski občini ob Savi, so utegnile tudi tu biti ne stare naselbine. V me vasi „Hrandija“ izvira bajje od „ajd“ — naselbina ajdov. |: Fin. Hrandija pri Novem mestu. | Tudi Turki so svoj čas po teh krajih pustošili; v cerkvi sv. Kriacija so baje imeli čez noč kralje kapite. Prebivalstvo se je ne od nekdanj bawilo večinoma s poljedelstvom in z živinorejo. Tudi vinstvo je precej cvetelo; klasti Planinci vsehraj Bohorja so imeli v tej okolici svoje vinograde. — V prejšnjih letih so ljudje utrhili lep denar za les; osobito nemških podlog se je mnogo prodajalo in izgalo se je tudi dokraj oglja. Na Bohorju so kopali cinkovo-rudo, v Dobrovi |: v Rujni Loki. | pa pre-
mug. Za invaranje lesu |: hrast, cer, bukav, gaber. | se je naredila tudi cesta ob potoku do Blance. To cisto vdrinje sedaj okrajni zastop seoniški.

2.) Planca

A.) Splošne zgodovinske črtice.

Občina Planca se razprostira ob južnem omarju in pobočju Pohorja; na jugu jo meji proti Hrvaškemu plovna Sava. Občina Planca je po svojem obsegu skoro največja občina južnega Štajerja in šteje po ljudskem štetju iz l. 1902. — 3100 prebivalcev.

Občina Planca je zgodovinsko znamenit kraj. Tu so bili v starodavni dobi naseljeni Yelti, kar nam svedočijo gomili | keltovski grobovi: | v okolicih Planca, Yladje, Krajna brda in Preovo. L. 1892. je razkril vseučiliščni profesor Kverner iz Esadca nekaj takih gomil. Našel je bronast meč, za pestnice, naklopnice za plašče, lance s pepelom sežganih trupel: | Yelti so trupla mrtlih sežigali in pepel v glinastih loncih v gomilah pokopavali: | in dr. Ti keltovski grobovi se nahajajo le po gorah, iz tega je sklepati, da je bila na Yeltov tam, kjer se sedaj razprostirajo temni gozdovi, poprej rodna zemlja z naselbinami, a kjer so sedaj njive in travniki, pa je bila poprej najbolj neobdelana šumava.

Ka Yelti so se naselili tu Rimljani, kar je povsem verjetno, kajti posavska dolina s plovno Savo je edina naravna in najkrajša pot od Vidanskega mosta proti Hrvaški. Sliši se, da je bila na mestu, kjer stoji sedaj vas Yladje, rimska naselbina „Clandia Romanorum“.

Ob času preseljevanja narodov so se naselili tu stari Slovani, ki so bili poganske vere in so se šele časoma pokristjani. Polagoma naraščajočim svojim naselbinam so dali slovenska imena, ki so se do danes ohrani. ka. N. pr. Rožno, Leskovec, Krajna brda |: krajno, okrajno brdo: |, Selce |: mala naselbina — malo selo — selce: |, Stranje, Preovo |: brava: |, Pečje |: vas na pečnah: |. Staro slovenskega izvira so tudi imena hribov n. pr.

Okrog |: raz tega hriba se vidi daleč okrog in okrog |, Nova gora, Vignški vrh, Yrošeni vrh i. t. d.

V srednjem in novem veku so pridvili kanti Trvičini čestokrat čez Brevice skozi Planco v Sevnico — Celje, Planino ter so v teh krajih požigali naselbine in ropali in morili, kar jim je pristo v pest.

Dne 4. svečna 1543. je dropla truma kmečkih punitovjev pod poveljstvom kmeta Ulije Gregoriča iz Proloca na Krvatskem skozi Tiolom, Rajhenburg, Planco in Sevnico na Planino. Trša ni v Rajhenburgu in v Sevnici so se punitovjem krajndali. Ker je bil pa oddelek punitovjev dne 5. svečna v Hrškem popolnoma premagan, kiti Ulija Gregorič s svojim glavnim krdelom s Planine čez Finkloster in Pilstonj v Gorje in St. Peter pod gorami; a tu je bil dne 8. svečna od cesarske vojske popolno premagan. Vsa kmetska vojska je bila pokončana, samo Ulija in njegov drugi voditelj Gusetič sta bila utekla. Vsi od pogostih turških navalov in vsled raznih vremenskih neugod je nastala v srednjem in novem veku po turkajšnjih krajinah lakota in buga. V spomin na take žalostne dogodke so postavili ob cestah kamnite stinoglate stebre. Tak stebra stoji tudi tik obrajne ceste na Borenjem, Brezovem | pri kovačiji |.

B.) Sola.

Pred l. 1844. na Planci ni bilo šole. Nekateri kva vrgajo svojih otrok bolj vneti starši so pošiljali svoje otroke v šolo v Rajhenburg ali pa v Sevnico in od l. 1864. tudi v šolo h sv. Antonu v Leskoven. Ker so pa le nekateri starši pošiljali svoje otroke v oddaljeno Sevnico ali Rajhenburg v šolo, je ostala velika večina prebivalstva brez vsakega panka, tako, da se dandanes (1902) večina turkajšnjega odraslega prebivalstva ne zna niti pisati ne čitati.

Sola na Planci se je ustanovila l. 1842. a šolsko poslopye se je sezidalo šele l. 1844. na travniku posestni kva Janesa Alinariča ob krajni cesti blizu železnice. Seri dal je šolsko poslopye bivši turkajsnji veliki posestnik Al. Lencsek za 3500 gl. ter je šolo inročil krajnemu šolskemu svetu s pogujem, da se mu povrne slovena sveta prv. 3500 gl. v 20 letnih brezobrestnih obrokih.

Sola se je otvorila dne 23. novembra 1844. l. Prvi učitelj je bil

Yvan Postjančič. Šola je bila enorazredna s polodnevnim poukom. Šolsko poslojje je imelo v pritličju malo stanovanje za šolskega voditelja in v I. nadstropju učno sobo s prostorom za 44 učencev, ki jih je pa bilo vpisanih pri otvoritvi šole skupno 194. Ker je bila šolska soba za toliko učencev premala, je deželni solski svet l. 1885. razširil šolo v dvorazrednico s polodnevnim poukom. V ta namen je bilo treba nove učne sobe za II. razred. Po blagovročnosti Franca Lenčka se je doseglo to brezplačno. Le-ta je svojo taksimenovano Agreševovo hišo na hribu na silo predelal za učno sobo, prepustivši jo brezplačno krajnemu šolskemu svetu na nedoločen čas v učne namene. Šola pa se je dejansko v dvorazrednico razširila dne 26. oktobra 1886. Prva podučiteljica je bila Avgusta Rom.

Novo učna soba v Agreševi: Lenčkovi: hiši pa je zela v teku let naprosoliti, tako da jo je okrajni solski svet l. 1902. smatral nisposobno za učne namene; posled tega je naročil krajnemu šolskemu svetu, da mora dostaviti učno sobo za II. razred ter ob enem tudi za III. razred, ker bode vsled naravnega čiščenja števila učencev vsakega potreba, šolo razširiti v triorazrednico. Zaradi tega se je pričela dostavba za II. in III. razred na južnoslopadni strani stare šole meseca avgusta 1902., a popolno končana je bila stavba šole spomladi 1903. To novo šolsko poslojje združeno s staro šolo ima v pritličju stanovanje za učitelja, v I. nadstropju pa tri učne sobe.

C. Perbeve.

Blanški solski okoliš spada deloma v sevniško, deloma v rajhenbursko župnijo. Sevniška župnija ima v blanškem šolskem okolišu tri podružnice in sicer: cerkev sv. Javzeza na Dolenjem Prevozem, cerkev sv. Vene nad Ranjem in Marijino cerkev na Graški gori. A rajhenburska župnija pa ima tri cerkve sv. Klavdijana na Rožnem.

1.) Najstarejša teh podružnic je Marijina cerkev na Graški gori. Zgodaj je bila seridana, se ne more doznati; srednji zvon je bil vlit l. 1651. Pred nekaj leti, ko so cerkev popravljali, so našli slovenske napise v cirilici spisane. Cerkev je bila poprej daleč slovenska romarska cerkev. Proti koncu 18. stoletja, ko so bili samostani razrušeni, nehala je tudi romanje na Graško goro.

Cerkveno imetje je bilo prodano, kam je izkupljeni denar virgini, morda ne ve. Cerkve tudi še danes komarji radi obiskujejo. Naj večji shod je na Velike Gosposvice; takrat pride mnogo tujega ljudstva, ki roma potem odtod k sv. Rokov nad Ševnico.

2.) Cerkva sv. Krištofa stoji na prijaznem skalnatem griču nad Čanjem. Ta cerkva ni toliko stara kakor ona na Krištofi gori. Pripoveduje se, da je v pričetku 18. stoletja sevniški graščak raspal na lovu tam, kjer stoji sedaj cerkva, in napeto puško poleg sebe. Klovi zasliši pok, in ko plane poklonci, vidi baje čega rajca, ki mu je sprožil puško. Iz hvalečnosti, da ga sprožena puška v spanju ni ranila, je baje ukazal graščak svojim podložnikom, da na tem mestu postavijo cerkvo. Pri vhodni v cerkvo post. zvonikom visi podoba Marije in letnico 1728.

3.) Cerkva sv. Javnera stoji na pricij strmem, v jelovjem obz. raslem griču nad vasjo Dolenje Brezovo. Pripoveduje se, da je bilo vse pobojje tega hriba v prejšnjih stoletjih posojeno v vinsko tito; nihajajo se se baje sedaj po gornji tuptam stavikave tite kot stanki nekdanjih vinogradov. Ob potu na hrib na južnem pok. v. je še sedaj vinograd chat. Golničca. Na stolpu cerkve sv. Javnera je napisana letnica 1763; najbrž se je v tem letu cerkva senčila.

4.) Cerkva sv. Yrocijana na Rošnem je podružnica razhenburške in stoji na nekem griču tik rečnice. Cerkva je obdana z ograje, nim protopriščem, ki se še danes rabi.

C.) Ladjarstvo in plostvo na Savi.

V prejšnjih letih so vozili male in večje ladje z raznovrstnim blagom iz Kwatolke po Savi navzgor do Kidanega mosta in dalje blizu Ljubijane; vračale pa so se ladje otvorene z južnim sadjem, raznovrstnimi obrtnimi izdelki in drugim blagom.

Do se je prv. 1856. napravila železniška proga od Kidanega mosta v Kungreb, se je brodarstvo po Savi kraj. ustavilo. Sedaj se plovi po Savi le še les. dreje iz Krvijske doline in stavbini les iz tega okraja na Kwatolko.

D.) Obrt, kmetijstvo i. t. d.

1.) Obrtniških podjetij v selskem okolišču na Planci dosedaj ni, pač pa je to mogoče v bodočnosti, kajti geološka raziskovanja

so dognala, da je v celem pobočju Bohorja daleč tja proti Podsredi že rebila kaloga premoga in drugih rudum. Premog se v okolisih sv. Antona v Leskovicu tuintam najde buje celo na površju. Pred 20 leti so kopal v Stranju: Kalogovj ankrovo rudo z dobrim uspehom.

- 2.) Kmetijstvo in živinoreja zadostuje v dobrih letih domačim potrebam, a na osnov kmetijskih pridelkov ni misliti, doblen ne stopi tukajšnje prebivalstvo na višjo stopinjo splošne inobranbe in doblen se ne pričue mnogo kmetijsko po strokovnih izkušnjah.
- 3.) Sadjaraja je precej razvita. Za ta razviteka imata bivši tukajšnji veleposelnika Franc Lenčeli in prvi tukajšnji učitelj Jožem Proštjančič velike usluge. V dobrih sudarskih letih se invarja in plance obilo lepega sadja, posebno jabolk najfinejših vrst. Levničarja soščenkra ima prav naprav na planci svojo pivotno in pravo domovino in tudi tu najbolje uspeva.
- 4.) Vinarstvo je bilo prej precej razvito, a v minulih 10. letih je uničila tuda no, peronospora in druge tiste bolezni večino tukajšnjih vinogradov. Vinogradniki so pričeli vled tega broj nasajati ameriške tute ter so naredili že do l. 1902. precejšnje število novih vinogradov. Spomladi l. 1902. je napravila državna in deželna uprava na posestih Jož. Robka in Jakoba Chirta vzoren vinograd in tatinco kot zgled in matičnjake za potrebe tukajšnjih vinogradnikov. Upati je, da se bodo v doogledni kratki dobi vsi miče ni stari vinogradi nadomestili z novimi nasadi in da si bode prebivalstvo s tem pridobilo nov trajen dohodek in si izboljšalo svoje slabo gnotno stanje.

3.) Planina

A.) Šola.

Šola na Planini je bila ustanovljena l. 1814. in sicer na župnije St. Vito, Kagorje, Pivovrje, Dolje in Zirkloster, kjer se v istem času ni bilo nobene šole. Bila je enorazrednica, v kateri se je prvo 60 učencev celodneвно poučevalo in sicer na ročno, ker se ni bilo šolskega poslopja. Prvi učitelj je bil neki Jožef Grovač. Ker se je število učencev od leta do leta množilo, so sezidali l. 1822. prostorno enonadstropno šolsko poslopje, ki še danes stoji. Od l. 1856. do 1869. se je poučevalo v dveh razredih. Po šolskem nakom iz leta 1868 in 1869. se je novstila šola med enorazrednice, v tej se je odslej polodneвно poučevalo. L. 1873. je bila šola razširjena v dvo razrednico in l. 1900. v tri razrednico. Največja dobrotnika planinski šoli sta bila Jožef Gorisek in njegov sin Ivan. Obdarovala sta šolo s mnogimi knjigami, pripomočki in ubogo šolsko mladino vsako leto s obleko in učili. Ivan Gorisek je podaril šoli tudi 550 gl. v obligacijah, katerih obresti se porabijo vsako leto za šolske potrebšine ubogih šolarjev.

Na planinski šoli je poučevalo do danes 35 učiteljev; med temi se je posebno odlikoval Franc Traunseis, ki je deloval tu kot učitelj in spoštovan učitelj od l. 1836. do 1871, torej 35 let.

Beljski oprat, Ant. vitez pl. Wrečko in polkovnik, Franc Brill, pl. Samital, sta bila učenca te šole.

B.) Cerkev.

Planinska cerkev, posvečena sv. Marijeti, se je zidala l. 1344. v lepem gotičnem slogu. Do l. 1789. je bila tu župnija. Ker se je pri tedanji župnik in graščakom razpol, je bila župnija premesčena v St. Vito, kjer je ostala še do danes. Ljudstvo si o tem pripoveduje, da je tedanji graščak vitez Prothasi zelo ljubil slavčke in njih petje. Bila je teh ptic mnogo v gošči

blizu gradu. Tedanji župnik pa je bil strasten ptičar in je po-
lovil sčasoma vse slavčke. To je graščaka tako razjelo, da
je odslej pri vsaki priliki deloval proti župniku, dokler ga
ni spravil iz Planine, a s njim tudi župnijo. Občinstvo deluje
še mnogo let na to, da bi se na Planini spet ustanovila
župnija.

C.) Grad.

Nad Planino proti severu se na stmi obrali vzhajajo
razvaline nekdanjega gradu. Praotjica nam o početku tega
gradu tole pripoveduje: Pred mnogimi stoletji se je na Fran-
coskem upilo prosto ljudstvo soper plemenitose, svoje tla-
čitelje. Uporniki so razdirali gradove in mesta ter pobijali
plemenitose. V Pariza je bežala neka plemenita gospa pred
uporniki v našo deželo. Pršla je po naključju tudi v to
krajino. Ker se je ji okolica zelo dopadla, je dala
sevidati na stmo skalo tuden grad, v katerem je odslej
stanovala. Svojega ljubljeneza donvočnega mesta Pariza
pa vendar ni mogla pozabiti. Imenovala je toraj svoj
grad Monte Paris |: poviška gora|. V tega imena je
sčasoma nastalo ime Montpreis |: slov. Planina | Zgo-
dovinsko je dokazano, da so bili v 11., 12. in 13. stoletju
posestniki gradu in okolice viteri Montpreis. V 14. in 15.
stoletju je bilo to posestvo v rokah celjskih grofov.
Sedaj je last grofa Gustava Plomeja.

Okoli gradu je nastala sčasoma večja naselbina, ki
so jo grajski gospodje porazdelili v trg.

C.) Trg Planina.

Trška občina planinska spada k severišnemu okraju.
Trg ima 53 hiš in blizu 250 prebivalcev ter leži 537 m
nad moroko povišino. V trgu je trirazredna ljudska
šola, podružnica so. Marijete — nekdanj samostojna
župnija —, pošta, žandarska postaja in distributni zdru-
ženi. Tu so nadalje naslednji obrtniki in rokodelci:
2 trgoveca, 4 gostilničarjev, 2 mesarja, 1 pekrov, 2 krojača,
3 čevljarji, 2 mizarja, 2 kovača, 1 vebjar, 2 zidarja,

1 tesar, in 1 kolar. Nad trgom se vzhigujejo narvaline nekdanjega v 11. stoletju zidanega gradu. Cerkev je zelo stara v gotičnem slogu zidano postopje. Med lepimi hišami je imenovati šola, župnišče, logarsko vilo, Adamusovo vilo, Wambrechtsamerjevo in Pintarjevo hišo. Iz trga dvirajo 4 obrajne ceste, in sicer proti severu v St. Jur, ob južni železnici, proti zahodu v Horje, proti jugozahodu v Sevnico in proti zahodu v Rimske toplice. V okolici trga so naslednje tu sem vsolane vasi: Prdo, Virte, Lobe, Rožni dol, Dvor, Munga, Veje, Prihova, Golobinjek, Pra, protno, Visoč, Pristova, Lela, Podpeč in hrulo polje. Prebivanci se pečajo večinoma z živinorejo in s poljedelstvom. Planinska goved slovi kot najlepša spodnjega Štajerja. Proti reji prašičev je izdatna, kajti vsako leto se jih izvozi mnogo v tuje kraje. Reja konj in ovac je brez pomena. V novejšem času se je prebivavstvo prijelo tudi čebelarje. Na polju se pridelava največ krompirja, repe, pese, korenja in nekaj lanu. Pridelava žita je neznamen. Vино gradov v planinski okolici ni, pač pa se sadjereja povzdigaja od leta do leta na visjo stopinjo. Iz gradov se izvozi mnogo hrastovega in smrekovega lesu.

2.) Pravljice.

- 1.) Stari grad in od tega čez kilometer oddaljeno krapelo: se, dač cerkev sv. Jurja, so zidali vjdje. | Gledj str. 88 odd 2. št. 4. vid. !. |.
- 2.) Plan narvaline stoji veličanska lipa. O tej se pripoveduje naslednje: Nekodaj so Turki oblegali planinski grad. Turški poveljnik se je na prostoru, kjer stoji sedaj lipa, posvetoval s svojimi častniki, koliko bi dobil grad v svoje roke. Kar prileti topova krogla iz gradu in ubije turškega poveljnika, ki so ga ponoči na istem mestu pokopali ter na grob zasadili lipo. Ta je od istega časa rasla v veličansko drevo, ki se še danes „turška lipa“ imenuje.
- 3.) Za turških navalov na slovensko zemljo so dobili

nekateri prebivalci teh pokrajin svetje v planinskem gradu drug
gi pa so se staborili na bližnjem bregu | sedaj so: Yriš imenovan | Tam
je stala tedaj kapela, v katero so spravili taborniki svoje žene
in otroke. Okoli kapela so napravili val iz kamenja in brn. Za
tem valom stoje so se bojevali moške in mladeniči | večkrat tudi
pogumne žene | proti sovragu. Ko so pa ti tretjokrat prišli v veliki
mnoini, je bila vsa hrabrost tabornikov nastoj. Turki so
vse odrasle kristjane pobili, kapelo razdajali, otroke pa vlekli
v sužnost. Tudi grad so takrat Turki nasrabovali, pa za
man. Prebivalci gradu so bili oteti. Ti so svojim nesrečnim to
varišem na taborišču postavili veliki lesen križ, v znamenje,
da so pravli tu kristjani v boju za sveto vero. Pozneje se je
zgradila na istem mestu lepa cerkva. V to so spravili tudi
spominski križ in imenovali so od istega časa cerkev in
breg „ so. Yriš“.

4.) Ljudstvo si pripoveduje, da je ta breg votel. V njem je veli
kavsko jezero in v tem stamje „maj. Gradar bo pridil „maj
in hruba, ko pokončal ves svet.

4) Zabukovje in Podgorje.

A.) Soli.

a) Sola v Zabukovju

Do l. 1843. se tukaj ni bilo nikakršne sole. Ljudstvo je bilo še popolnoma nevedeč branja in pisanja. Le posamezniki so se in lastne pridnosti privadili nekoliko tiskanega branja. L. 1843. pa je prišel župnik Ant. Špan. Le-ta je začel prvi pončevati v takratni majhni, leseni mešnariji, ki je stala kakor 3 m severno od cerkve; in bila l. 1858. podbita. Hodilo pa je takrat samo kakorih 6-10 od 15 do 28 let starih v to solo. Sola - cerkveniškovo stanovanje - je imela le eno strinovglato mizo in dolge stole okoli. Tu so se učili brati, malo pisati in veroučenci. Od l. 1847 - 1850. je pončeval ta, kratni cerkvenik in cerkveni pevec Jakob Štupčan, ker orgel takrat cerkev še ni imela. L. 1850. pa je pončevanje prevzel zopet župnik Ant. Špan. Ta je izverbal cerkveniškovega sina Jozefa Štupčana toliko v branju, pisanju in računanju, da je mogel ta pod njegovim navodilom pončevati. Za to je dobival v stari dobi biro in 10 kr. solnine od vsakega učenca, v novi dobi pa po 500 gl. remuneracije na leto. Jozef Štupčan je pončeval robužno z župniki: A. Španom - 1862.; Fr. Trafenikom: 1862-1864.; Jož. Pirkmajerjem: do 1873.; Jož. Tombalom 2 1/2 meseca in Jan. Glomščkom do 1879. l. - Kakor že omenjeno, so to poslopje l. 1858. podili. Na to so 3 m vzhodno od te mešnarije postavili novo poslopje, sedanjo staro solo, obstoječo in 6'44 m dolge, 5'48 m široke in 2'43 m visoke sobe se 4 petstodiznimi klopmi ter dosti manjšega, v 2 sobici razdeljenega za učitelje, so stanovanje odmerjenega prostora. To je pravo nerobno in mokrotno; solsko poslopje je stalo komaj okoli 1000 gl., ker so občani les, kamenje i. t. d. zastony vozili L. 1879. je bil nastavljen prvi učitelj s prostavnim izpitom M. Škubec iz Hščecja; ta je tu ostal do 1882. l., od tega časa dalje Val. Weber. V sled hitrega naraščanja števila solske

mladine — bilo je do 280 strok — in v sled nedostatne, prevažne solske robe, se je razširila do sedanja enorazrednica v dvorazrednico l. 1885. V ta namen najel je krajni solski svet pri posestniku Fr. Poximnu v Bukovici — par streljajev od sole — neno sobo in sobo za stanovanje podučitelja. Ker pa ni ustrezala svojemu namenu niti jedna, niti druga soba, četudi se je istočasno l. 1885 ustanovila v bližnjem Podgorju samostojna enorazrednica, je bila občina prisiljena postaviti l. 1895. sedanje novo, dostojno veliko, solsko poslopje z dvema lepima nčinima sobama in eno sobico za drugega učitelja. To poslopje je stalo okoli 4000 gl.

b.) Sola v Podgorju.

Okolica Podgorje se razširja po dolgem ob desnem bregu potočka Sevnice, spada pod občino Bukovico, istočasno v upravno sv. Lenarta v Bukovici. Sola ni bilo tu: v Podgorju; sole, so obiskovali otroci sole v Bukovici, seveda zaradi velike daljave jako neredno. Tredtega se je ustanovila l. 1885. enorazredna sola v Podgorju, ki se je pa zaradi raznih zaprek sole l. 1889. otvorila in sicer računsko v hiši posestnika Marka Spana v Gorici. Za učitelja je bil imenovan tedanji podučitelj v Bukovici Ant. Červen. Tu je bila sola 8 let. Ker pa je bila popolnoma na periferiji solskega okoliša, računtega tudi v slabih prostorih in ker tudi ni kazalo vsokletne najemnine plačevati, so volocile solske oblasti, naj se preskrbi, da se na primernejem prostoru postavi novo poslopje. Klo se je bila v tem času l. 1894 — 1895. olovidala dvorazredna sola v Bukovici, je kupila l. 1896. solska občina od posestnika Jož. Lipovškor zidano in z opeko krito hišo, ki se nahaja v središču solskega okoliša. To hišo je pregledal od višje solske oblasti poslani tehnik, ki jo je sprejel pripravno za solo; nato so jo nekoliko podaljšali, oz. olignili v eno nadstropje in sploh tako popravili, da popolnoma ustreza svojemu namenu. Sola stoji ob pobočju podgorskega hribovja ob vnožju malega gozdica nad skrajno ceto ob Sevnici. Poslopje je z vsem skupaj stalo približno 6500 gl.

B.) Cerkve

Na levem bregu Sevnice na kakih 20 minut hoda visokem križ, tu stoji v sredini med Sevnico in Planino prijazna župnijska cerkev, posvečena sv. Lenartu. Kolaj se je ta cerkev za čela vidati, ni prav znano. Bila je prvotno nekaj časa najbrž podružnica župnijske cerkve v Sevnici. Prva omenjena tukaj ni bilo župnije; ta je bila v sosednem Podgorju, kjer je bila ustanovljena kuracija l. 1490. Tu je sedaj podružnica in še pred petimi leti je bilo videti v bližini cerkve razpadlo vidovje nekdanjega župnišča. Prvi kurat v Podgorju je bil Franc Krans. To pa je le-ta l. 1499. umrl in ker je bil sedež na kraju obširne župnije, so se priredili vahi nekateri župljani onstran Sevnice [v. breg], da se naj sedež župnije, ciriona kuracije, prestavi bolj v središče, kjer je sedaj, čemur so se pa zopet Podgorci in Podgoričani postavljali. To pogajanje za župnijo je trajalo več let. Najbrž, da so tu šele l. 1499. začeli cerkev in hišo za kurata. Kakor se bere v tedanjih listinah, so bili vedni prepiri v zadevi stavbeja, ker se ni delalo tako, kakor je bilo predpisano. O tem priča postopanje urada v Gorenji Sevnici nasproti toleratnemu ce. k. venemu baljučarju Plavnu Votku - d. 4. junija 1806. - radi njegovega samovoljnega dela pri cerkvi, ki ga je gosposka na odgovor poklicala. Istotako je nastihala v tej zadevi tudi občinskega predstojnika. Gotovo je, da je bilo delo pri cerkvi ustavljeno, ker je okrožni urad v Celju dne 24. oktobra 1806. dovolil, da se sme delo nadaljevati. V tem času je bila kuracija menda izpraznjena. Dne 8. oktobra 1810. je poročal urad v Gorenji Sevnici okrožnemu uradu v Celju, da je stanovanje za kurata pripravljeno. Hlancem tega leta je tu umrl kurat Janex Erchen [Joh. Erchen.] l. 1812. je bila definitivno ustanovljena župnija v St. Lenartu s plačo 400 gl. krom. vr. za župnika. Ob ednem je bila kuracija v Podgorju l. 1812. odpravljena in podgorska okolica priključena k župnji St. Lenart. Prvi župnik, prvi Nováčič - rojen Zagrebčan - je bil tu imenčen meseca novembra 1812. Kakor poročal Lapajnetova "Kgodovina stajerskih Slovencev" je bil le-ta do tega časa

kurat v Podgorju, torej se je iz Podgorja v St. Lenart preselil.

Podrušnice.

Veščinjski cerkve St. Lenart spadajo naslednje podrušnice:

- a.) še omenjena cerkev v Podgorju, kjer je bila prvotno kuracija, posvečena Materi božji rožnega venca. Ta cerkva stoji na hribu dober četrt ure nad šolo podgorško. Tu se tudi nahaja pokopališče na skolico Podgorje.
 - b.) podrušnica na Pokojnem vrhu, na precej visokem hribu nad St. Lenartom, posvečena tudi Materi božji.
 - c.) podrušnica sv. Jurija v Trnovcu.
- Gledaj se se te podrušnice vidale, ni mogoče dognati.

C.) Gradovi, druge zgodovinske zgradbe, ceste, spomeniki.

V tukajšnji okolici ni nobenega ohranjenega gradu, pač pa se še nahajajo sledovi starih. Eden je bil v Kranjem, Podgradec imenovan; skolica se še dandanes imenuje „Podgradcem“. Ta grad je stal na ne precej visokem hribu. Marsikraj so tu izkopali, kakor lepe kamenite plošče z napisi, kamenite grobove i. dr., kar se je vse poslalo v Gradec v Joannemu. Vodnjak je še dandanes nekaj videti. Ta grad je bil last sol, nograščkih nadškofov, ki so imeli tu in v Podvrhu obširna posestva, od tod se dandanes ime „Škofija“ in ime prebivalcev „Škofjani“. Dobro pol ure nad tem nekdanjim gradom proti severu je hrib „liški vrh“, kjer je nekraj kmety. Najbrž da so bili tu menihi, od tod ime „liški vrh“, skrajšano iz besede „meniški vrh“. Drugi grad je stal v Postatali pod Skolico. Tu so baje imeli posestniki pleninske graščine svoj lovski grad, „Falkenstein“ imenovan. Tjer je bil ta grad, je zdaj njiva, kjer se je še nekraj starih nocev našlo. Drugih zgodovinskih zgradb, kakor spomenikov: vrtov par malih, starih krapelic tu ni.

V dolini med St. Lenartom in Podgorjem je okrajna cesta, ki vije Planino se Senico. Ta cesta je bila zgrajena l. 1864. Zgradil jo je na svoje stroške grof de Plome.

C.) Zgodovina domačega kraja. — Kulturna slika.

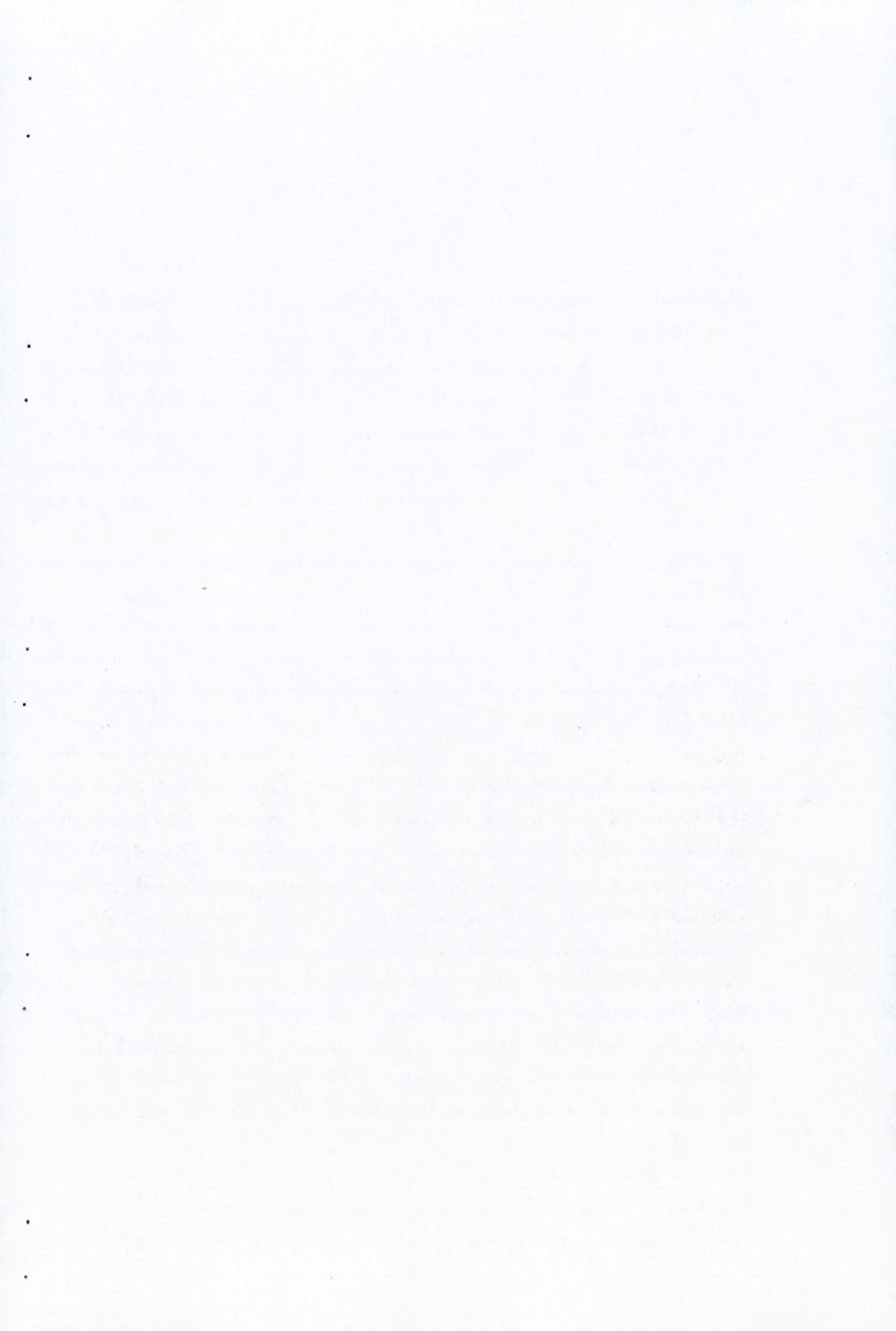
Tu je tukajšnji kraj precej odslaljen od drugih zgodovinskih

hranjev ob Savi, ni nič posebnega znanega iz njegove zgodovine. Tudi o Turkih se ne bere, da bi bili tukaj rogovitili, da si so bili še bližnjaki na planini. Ljudstvo se je še od nekdaj pečalo s poljedelstvom, z živinorjjo in vinogradstvom. Posebno dobro vino je raslo v Trnovcu, v Podvolhu in Velikem vrbu. V zadnjih letih pa so začeli vinogradi zelo pšati, mnogo jih še ne rodi več. Novih nasadov z ameriškimi trtami je še malo, kar jih je, dobro uspevajo. Dokler še ni bilo ohrajne ceste o planine v Levnici, so ljudje jako težko spečavali svoje priobletke. Ves važni promet se je največ vršil ob Levnici po slabem kolovozu, po travnikih in celo po vodi. Večkrat je bilo treba ta potok prebresti. Če pa je bila velika voda, pa sploh niso mogli voziti. Pač so na časa velike vode plavali drva po naraslem potoku blizu do njegovega izliva o Savo, kjer so jih prestregli na grablje, ki so bile razpete z brega na breg. Posamezniki se tudi pečajo s kupčijo z lesom, sekajo se lesa na oglje, deske, železnične praže, drva in na koprta. V prejšnjih časih je imel tukajšnji kmet dodatne dohodke v lesu, ker so pa začeli preveč sekati in iztrebljevati gorovje, kar se še sedaj godi, je lesa čimdalje manj, marsikateremu ga še primanjkuje pri stavbi domačih poslopij. Drugi pridellki, ki jih tukajšnje ljudstvo spečava so: vino, sadjavec, v malej meri: pšenica in oves. Tu redijo večinoma govejo živino, ki se največ po sejmovih prodaja. Gloy je malo. Lepe dohodke daje svinjereja; skoro vsako leto hodijo tu sem kupci iz Kranjskega ter kupujejo svinje, večinoma mladiče. Tudi ovce redi skoro vsaki kmet, dasi ne več v takem številu, kakor nekdaj. V prejšnjih časih se je namreč tukaj vse oblačilo v obleko, napravljeno iz volne in platna. Je doma pripravljene obleke se pa sedaj nebrako namujejo nositi; volno raje prodajajo, zato pa v prodajalnicah marsikateri spoldinar na leto nosijo na sicer lepšo, a ne tako močno obleko. Le malo je videti starih ljudi, ki se še oblačijo kakor nekdaj. — Slaba navada tukajšnjega ljudstva, ki povzroča mnogo stroškov, je tudi ta, da hočejo imeti za vsakim večjim, starijim oblekom ta

kaimenovani „likof“, kjer se veliko potrosi na jedila in pijačo. Če bi tudi vina ne bilo pri domu, „likof“ mora biti. Gradar kolje jo je imeniten dar na hišo; na večer se povabijo sorodniki, sosede i. dr. na „furoš“, ob kateri priliki se poje mnogo mesa, potice, še več pa se vina popije. Isto in še v večji meri velja, kar se tiče svatovščin, ki navadno trajajo po 3-5 dni. Razum tega tlačijo tukajšnjega kmetja pogoste slabe letine, neprimerno velike dote otrokom ter mnogo večje plače poslom in delavcem, kakor so bile včasih. Obrtnije tu ni posebne. Kar je rokodelcev, pripravljajo le take izdelke, ki se porabijo doma.

D.) Ugodovinske bajke.

- a) Tukajšnje hrbovje loči po dolgem dolina ob Sevnici. Na desnem bregu so Podgorški, na levem Labukovski hribi. Pri poveduje se, da sta svoje dni stavila dva ajda vsak svojo hišo, eden na Rudniku, drugi na Travnikih. Ta hriba sta približno enake visokosti ter si stojita ravno nasproti. Ker sta pa ajda imela samo eno midarsko kladivo, sta ga metala s hriba v hrib prek doline, dokler sta delala.
- b) V Svetji polj Trnovcem je videti pečino, čudne oblike. O tej pečini se pripoveduje, da jo je hotela ajdovska žena odnesti, pa je ni mogla. Še sedaj se poznajo njeni prsti v pečini, kamor je nagrabila. Ta pečina se imenuje „ajdovska pečina.“
- c) Na Pokojnem vrbu stoji cerkvice Matere božje. Blizu te cerkvice je bilo bajje jezero. Na njivi ob jezernu je orjal nekaj, ga dne kmetič. Opoldne je odpregel volička od pluga, a jik je pustil v telegah | jarmu |. Začela sta se pasti ter sta vsšla v jezero, kjer sta izgubila. Čez dolgo časa so prišle telege na svetlo ob osnojni gore v Strišču. o volih pa ni bilo ne duha ne sluha. Od tod tudi ime: cerkvice Matere božje „na jezernu.“
- d) Pod Skolico je votlina, kjer je imel svoj dom hudopec. Tomošnji kmet je navozil nekoga dne polno njivo gnoja, ki mu ga je potem ponoči hudopec raztrgal, a nevarjen takega dela, se je ves samarjal. Kato se je šel laoplat v bližnji studenec, ki ga je pa tako skralil, da ima še danes kolno vodo.

5.) Rajhenburg.

A.) Šola.

Kulturno središče sevniškega okraja je bilo pred nekaterimi stoletji v Rajhenburgu, dokler temu je dejstvo, da se je bila tam, mošnja šola ustanovila že leta 1681., a v Ternici šele 100 let pozneje j. l. 1782. Prvi učitelj rajhenburški je bil Jakob Droblek (1681—1688). O poznejših učiteljih ni znano ničesar natančnejšega; šele sredi preteklega stoletja stopi šola znopet v ospredje. Od l. 1849. do l. 1869. je deloval namreč na tej šoli učitelj Jozef Kováč, ki je spisal obširno in temeljito kroniko rajhenburško. Na njegovega učiteljevanja se je tudi sezidalo zdajšnje novo šolsko poslopje, na mestu, kjer je stalo prejšnje leseno, s slamo pokrito. (l. 1860.) Na rajhenburški šoli je deloval do l. 1892. nadučitelj in šolski nadzornik Fr. Jamšek, čegar pedagoško delovanje zasluži velikega priznanja. † nasloplj. Rajhenburg 1870

B. Cerkve.

Prvi župnik v rajhenburški župniji se imenuje Sigmund j. 1405—1471. in prvi kaplan Jurij Vajda j. 1600. Kdaj se je sezidala župnijska cerkev, posvečena sv. Petru in Pavlu, je neznan. V cerkveni steni je vsidan grobni spomenik Marijete pl. Gradeneckh in njenega brata Gorza pl. Reichenburg j. + 1502. V steni stare zakristije pa spomenik barona pl. Gradeneckh, ki si ga je dal narediti po svoji postavi, v podobi vitosa, v rodovinskem grbu j. l. 1563. Dve kristne knjige so od l. 1630. Stranska kapela Matere božje, zakristija j. proti šoli in kor so se prizidali l. 1700. Glede umetniške dovršenosti je znamenita kapela sv. Triniciška, prizidana l. 1739.

Podružnice v rajhenburški župniji so naslednje:

- 1.) Cerkva sv. Boštjana, nahajajoča se v gorenjem trgu, je najstarejša podružnica; postrovljena je bila l. 1523.

- 2.) Cerkev sv. Mohorja, kjer se je še do l. 1878. vsake binokostne so-
bote večer ob 11. uri zvonilo proti žarovnicam.
- 3.) Cerkev sv. Jakoba,
- 4.) " " Flavjana.
- 5.) " " Pavla.
- 6.) " " Antona.
- 7.) " Vseh svetnikov.
- 8.) " sv. Anocija.
- 9.) " Marije Graške, je v osemiški kmpnji, veliki oltar stoji baje
še v rajhenburški kmpnji.
- 10.) " sv. Križa.
- 11.) " sv. Joneza na Cesti.

C.) Grad.

Starejši grad je najbrž seridal solnograški nadškof Konrad l. 1124. naprej napade Ogror. A dolnji grad ob Savi mora biti vsebrakor še starejši, kajti že l. 838. se imenuje neki Salo cho kot mejni grof v Richenburgu ob Savi, h kateremu je bil pribežal slovensko - panonski knez Trubina. L. 895. je cesar Arnulf podelil nekemu Wattmu posestva v rajhenburški okolici. Iz rodovine rajhenburških groščakov je bil eden celo solnograški nadškof, namreč Friderik pl. Rajhenburški l. 1322. Viljem pl. Rajhenburški je dobil l. 1353. od solnograškega nadškofa brežiški grad Turm. Viteri Rajhenburški so bili v svojem času zelo premožni; imeli so zgornji in spodnji grad, pa tudi drugod posestva, n. pr. celo Piegersburg na srednjem Stajerskem. Nekateri rajhenburški graščaki so se v marsičem odlikovali; Reinbrecht pl. Rajhenburški je bil izvrsten podpornik cesarjema Friderikom III. in Maksom I.; bil je visji stotnik vojaški na Stajerskem, Krajskem in Horoškem ter je branil l. 1486. Dunajsko novo mesto, kjer je bil kralja Matijaja. V teh prepirih z Ogrji je bil pridobil cesarju 11 trdnjav na Ogrskem. Cesarja Maks I. je rešil Reinbrecht v Gentu smutne nevarnosti. L. 1499. je bil deželni glavar na Stajerskem, in l. 1502. se je bojeval z uspehom na Bavarskem. Umrl je l. 1502. Rajhenburški grad je bil prisel za kratki čas k menda v l. 1480. — 1490. Ogror v roke, pa cesar Maks I.

si ga je bil l. 1495. kopet pridobil ter ga je izročil solnograškim nadškofom; l. 1540. so ga pa kopet imeli v lasti Rajhenburški gospodje. V tem letu je bil umrl "Janerom Rajhenburškim" radnji potomec te rodovine. L. 1503. je imel grad v lasti Esall. pl. Gallenstein, ki ga je poseem prenosil. Potem so ga imele rodovine Welz, Bradenecker in dolga vrsta drugih posestnikov. L. 1881. so kupili gorenji rajhenburški grad o. trapisti od barona Frištijana pl. Boebela za 95.000 gl. ter so ga premenili v samostan, Marijinega obrešenja, in nad vhodom je citati od tistih dob napis "Marija hujus domus regina".

Ve daleč od Rajhenburga, v koprivniški župniji, so podrtine Reichensterna, gradica, ki so ga bili l. 1543. kmetje deloma porušili. Ta grad so imeli še l. 1235 vite, ki tega imena.

Č.) Trg Rajhenburg.

Ime trga Rajhenburga je najbrž nastalo iz istega imena posestnikov gradu. Halzer pripoveduje hruhar, je bilo pri starih Frankih običajno, da so zvali sodnike pri okrajnih grofih Rachimburge. Ker trg ni bil last deželnega kneza, sumpate sakrokratnega graščaka, je to menda tudi vzrok, da nimata kraj slovenskega imena. Okoličani nazivajo Reichenburg šaljivo in sbadljivo Limbarco, in tudi potok v okolici se imenuje Limbaršica. Limbar pomeni smreko; od tod tudi "Limbarška gora". Prim. Liberec na Češkem = Reichenberg! L. 1668. je dobil trg naslov Fürstlicher Markt Unterrreichenburg in Steyr, a prvi sodnik je bil Frištijolomb. — L. 1743. so vpiravili Rajhenburščani velike in grede. Zupnik Drasch jim je bil namrec na pivnici kašugal, da pride toča, ako se ne proboljšajo, — in tri dni pozneje se zares usuje toča! Kot godelj so odšli kmetje v župnišče, a župnik in koprplan sta jo še pravčasno popihala. Pogovileži razbijajo po župnišču, in pijejo v kletih vino, oničastijo sočiče, pijejo iz mošnega keliha ter odneso, kar jim pride prav. Posestnik gradu je bil takrat deželni glavar grof Attems, ki ga je pa dal v najem nekemu Simandlun. Ta pošlje v trg, da bi pomiril upornike, svojega valpita Hinkra, ki se pa tudi

viduši rogovilešem. Za kazen sta bila voditelja upornikov, kmeta J. in M., na smrt obsojena ter l. 1745. sredi trga obglavljena z mečem; ostali kmetje pa so bili drugič strogo karnovani in deloma so jih tudi iztirali iz župnije. Prepinji teh dveh obglavljenecov sta bili še do l. 1805. videti v stolpiču, ki je stal na zadnji hiši ob cesti proti Sevnici. —

Ko so se vozili po Savi z ladjani, je bil Rajhenburg eno imed glavnih postajališč, kjer so se ustavljali brodniki. Obrtnost je na istih časih inenitno napredovala; osobito strojarjev je bilo dosti v trgu. — L. 1898. se je postavil na križišču cest v dolenjem trgu bronast kip cesarja Franca Jožefa I., povodom 50 letnega jubileja. Dramatični kramen z luknjami na železne lance, ki je stal na istem mestu, so pri tej priliki vkopali pri kapelici ob cesti.

D.) Samostan so. trapistov.

L. 1881. so kupili menihi — trapisti iz lyonske okolice rajhenburški gorenji grad ter so ga vredili za samostan. Menihi se ločijo na mašnike in klerike, z belo obleko in črnim škrapulirjem t. j. široko progno na prsih in po hrbtu, na brate, v rjavem habitu in na gojence, ki se učé gimnazijalne predmete. Menihi nosijo čobale in slamnikke ter ne smejo govoriti; razumevajo se le z določenimi znamenji rok in prstov. Govoriti smejo samo, če jim dovolí opat. Toplo jed dobivajo le enkrat na dan: po zimi dvakrat: in sicer iz moke in sočivja. Mesa ne uživajo; le bolniki, starci in gojenci ga dobé. Mrtva neso v odprti kothi na svoje posebno pokopališče, kjer ga brez kaste položé v grob ter ga nagrebejo. Mrtvega se spominjajo v molitvi 30 dni ter je ves ta čas pripravljeno kaj namizno vročje kakor tudi njegov delež jedil, ki jih pa daru jejo revežem. Vso svojo posest obdelajo sami in sicer patri kakor fratri, dvéč se gesla „Ora et labora“ t. j. „moli in delaj!“ Raren s poljedelstvom, vinarstvom in živinorejo pečajo se tudi z izdelovanjem čokolade, s fabricacijo likerja „trapistina“ ter s prodajo sira in britajskega čaja.

6.) Prispevek o sovražnih bratih.

O chiklavcu pri Rajhenburgu (okoli 1384) se pripoveduje ta-le pravljica:

1.) Posestnik gorenjega gradu je umoril svojega brata, bivajočega v spodnjem gradu, ker mu je bil naviden narodi njegovega večjega posestva. Hmečki podlažniki umorjenega pa so nato bratomorilca ubili.

2.) Ta dva brata sta žvela v vednem sovraštvo. Nekoč sta se hudo narokala, ter sta ustrelila in oken obeh gradov v istem času drug na drugega, ter sta se tako usmrtila. — Njuni šepinji sta še dandanes videti v steuski odprtini stare grajske kapelice.

3.) O bratih Rajhenburških je objavil Ant. Kubar (Dom in Svet l. 1893) to-le pesem:

1.) Pred časom bila grada dva,
Z imenom Rajhenburg oba,
Stal prvi na višavi
A drugi spod ob Savi.

2.) Živela tu sta brata
Da brata sta, kedo to zna?
Ker nikdar ništa v sloji,
Ne brata ne soprogi.

3.) Da njihov jad in njihov srd
Zastaran je, ko skalca ted,
Sovražna kot v divjini
Dve divji sta xverini.

4.) Sovraštvo bratov mladih let
Ohrog porjava s plosno svet
Nobeden pa ne sluša,
Če spravo kdo poskuša.

5.) Kve pater celjski, modri Vit,
In sprta brata que mirit,
In patru se posreči
Si hoč' ta v roke seči.

6.) Povesta brata v vsako stran
Socelom svojim sprave dau,
Ho vitezji so zbrani,
Gostijo se v dvorani.

4

Har godcem strome odbrenčē;
Okrog se gosti pomire;
Starejši brat se dvigne,
Naj sluša, druži bi migne:

8.)

Ni slavno, da se srd in jasl
Ugnexdil je v obojni grad,
Da brat ni brata ljubil,
Bi rajše ga pogubil.

9.

A sreli naših je doboran
Kajpčil danes sprave dan;
Vsi viteri ste priče:
Brat bratu spravo klīče.

10.

Naj brat! podaj mi tu roko,
Naj srce naju jedno bo!
Naj, lampo moja zovni,
In svojo meni veni!" —

11.

"Bog živi spravo!" vprek donis,
Po lampo mlajši brat liti —
Kopravnjena je lanpa — —
Kopil se je bil stupa.

12.

Pa ko račiti v prosih stupa,
Pograbi srd ga in skup;
I strani si meč potegne
In brata v prosu dregne.

13.

In v skoban brata ugrabi brat,
Natlja se treščita nakrat,
Boreč do radnje sile
Se kvčita si sile.

14.

Končana sprava, proč je srd,
Ho drugtik drugega je trd,
Dado skopati jamo
Obema jedno samo.

15.

Sedaj bo mir, saj mitvi spre! —
O kraj še! — slušaj, kaj vele:
Vsaki dan se poleg groba
Ponavlja prejšnja zloba.

16.

Glej, glavi se današnje dni
Prihajata izpod prosti;
In zdaj še — v času poznem
Sta trupli v srolu poznem.

17.

Da veta se, jih domi skup;
Tui huka ena, druga stupa —
Vse, kar se tu sovraxi,
Po smrti se ne blaxi.

b.) Sevnica.

A.) Šola.

Šola je bila v Sevnici ustanovljena l. 1482. Prvi učitelj je bil Jožef Wreesnig; Preznika. Poučevalo se je sprva v občinski hiši; na rotovžu; ali v kakšni zasebni hiši. Posebno šolsko sobo; ota; no šolo; seditali so l. 1801.

L. 1803. je prišel v Sevnico za učitelja Jožef Andrej, ki je tukaj marljivo in vestno služboval celih 45 let; do 1848; do svoje smrti. Za njim so učitelji hitro menjavali, do, kler ni bil l. 1859. imenovan učiteljem Tomaž Demijač, ki je bil še prej eno leto; 1845-1846; tukaj za učitelj; skega pomočnika. Le-ta učiteljeval je potem v Sevnici 34 let; 1859-1893;. Za njegovega učiteljevanja se je šola polagoma razširila iz enorazrednice v štirirazred; nico.

ker je število šolarjev vedno narasčalo, je bilo treba šole z več razredi. Kato se je l. 1871. zgradilo novo šolsko poslopje in s šolskim letom 1871/72. šola razširila v dlorazrednico. Prvi podučitelj je bil Jakob Vošlaka.

L. 1873. se je stvoril tretji razred.

L. 1880. je tukaj nekoliko tednov poučeval verouk za sedanjega knerzškoof kvantitovski dr. Mikhael Kapotnik. S šolskim letom 1885/6. je bila šola razširjena v štiri; razrednico. Ker pa je v šolskem poslopiju nedostajalo prostora, se je morala za en razred najeti soba v za; sebni hiši.

L. 1892. se je napravil na zahodni strani šolskega po; slopija prizidek z dvema sobama in tako so bili odsi; nastanjeni vsi štiri razredi pod eno streho.

Pa tudi ta povečba šolskega poslopija ni zadostovala za dalje časa. S šolskim letom 1901/2. se je šola razširila v petrazrednico in zopet se je moral en razred nastaniti v privatni hiši. L. 1902. je krajni

šolski svet kupil tih obsevanje šole si drugo pritržno hišo, na katero se je ugradilo nadstropje v pridobitev potrebnih učnih sob.

Šolski okoliš sevniški je zelo obsežen, kajti semkraj so razen trga Sevnica vsolani še kraji Šmarje, Orehovo, Ledina, Oresje, četni voh, Drovanje, Lukov dol, Jodovh, Vranje, Strušče, Pečje, Zigarški voh, in Gorenje Prezovo.

Okoliš šteje nad 600 šoli uaveranih otrok, od katerih obstaneje približno 400 otrok petrovsredno ljudsko šola in 40 otrok maselno nemško šola v Sevnici. Vsi drugi se dosle radi prevelike oddaljenosti ne hodijo v šolo.

B.) Sevnški grad.

Grad Gorenja Sevnica stoji na precej visokem hribu, raz katerega imas lep razgled čez trg, selevniški tir, Savo in sustransko polje in hribovje kranjsko. Okrog gradu so nasadi cvetic, vrtinc in lepoticnega gromolja. Grad ima na vsakem oglu močen okrogel stolp. Nad graj, skrim vrati je nemški napis: „Es eduld überwindet alles“. | Potyrenljivoost vse premaga! V gradu, ki ima v dveh nadstropjih lepo opravljene sobe, je tudi kapelica, kjer se večkrat služi so. maša. Na vzhodni strani, malo pod gradom, je še druga, zelo zanimiva ugradba, „luterska klet“ imenovana. To je bila nekdej katoliška cerkev, pa je pozneje, ko se je luterova vera xanesla tudi v naše kraje, xabila luterancem za njihove obrede. Gro je kas, neje prišla xopet katoličanom v roke, je niso več obrnili v prvotni namen, temveč naredili so iz nje vinsko klet. Dandanašnji služi ta hiša za shrambo poljskih pridelkov. Po stenah se še vidijo ostanki xalikh slik. Zelo zanimiv je tukraj napis v slovenskem jeziku: „Na prava boga mi bouffanje“.

C.) Trg Sevnica in okolica.

Sevnica je čeden, prijazen trg v savski dolini. Trg šteje sedaj 163 hiš, ki so večinoma xidane, in 11 opelko hute. Ob xadnjem štetju ljudi l. 1900 je bilo tu 859 stanovancev.

Sevnica je sedež okrajnega sodišča, davkovije, okrajnega nastopa, okrajnega šolskega sveta, notarja, poštnega in brojavnega urada. Za šolsko in obrambo mladine je tu petnaestredna ljudska šola in dvoovredna zasebna šola nemškega „Schulvereinova“. Velika in lepa farna cerkev je posvečena sv. Miklavžu, druga |: podružna | cerkev sv. Florijanu. Na severni strani tega stoji močan grad, imenovan Borenja Sevnica. Proti zahodu, 10 minut izven tega, je kolodvor strauske proge južne železnice, ki vodi od židanskega mosta na Hrvaško do Liska. Malo naprej od kolodvora je tovarna za kopta, ki je last naseljencev iz Bavarske. Pri bližnjem 100 delavcev izdeluje tukaj iz gabrovega lesa kopta za čevljarje. Sevniški trg, ki leži v kotlini med precej visokimi hribi in je torej zavaran proti močnim vetrovom, ima pravo milo podnebje. Čedni, dobro oskrbovani vitovi kažejo bujno rast vsakovrstne zelenjade, po južnem pobočju hribov pa se vije vinska trta. Okolica sevniška zelo prija sadjarstvu, saj ima tukaj svojo domovino daleč po svetu znano in pri ljubljeno jabolko „Sevniška voščenska“.

Trgu so pridruženi še kraji Šmarje, Orleovo, Sedina, Drešje, Metni vrh, Drožanje in Živkov dol. Vsa občina je l. 1900 štela 2466 prebivalcev |: 1185 moških in 1281 ženskih |. Od teh je bilo po občevalnem jeziku 2381 Slovencev in 85 Nemcev, po veri pa 5 luterancev, vsi drugi so katoličani. V duševnem razvoju je tukajšnji rod nastal, kajti od vseh 2466 prebivalcev jih je l. 1900. znalo brati in pisati le 1426 |: 58%|. Svet je tu hribovit, najviši je Metni vrh. Od severne strani teče v Lavo več potokov. Čmi potok, ki teče na zahodni strani sevniške občine od razbovske bistra, postavi bogata Sevnična in Drožanjski potok.

C.) zgodovinska črtica.

Sevnica je zelo staro selišče. Našli so tukaj veliko rimskih spominikov, ki so jih iz večine oddali v Gradec na Gosanem. Kdo je sevniški grad sezidal, ni znano. Prvikrat se v zgodovini omeni ime tega gradu l. 859.

tonej je grad star veliko nad 1000 let, Omenjenega leta je namreč cesar Ludovik, vnuk Yravra Velikega, podaril grad nadškofu solnograškemu, Luiprammu, o priznanje njegovih naslug na razširjanje kršnanstva po teh krajih. Takrat so prišli Sevnici, ki so bili v takratnih časih podaniki graščakov, pod oblast solnograških nadškofov. Od teh je Sevnica gotovo že zgodaj prejela trške pravice in svobosčine, četudi se od dotičnih starih pisem ne nahaja nobenega več; uničili so jih najbrž pogostni požari.

Najstarejša listina je od l. 1513. v kateri potrjuje nadškof Leonhard trgu stare pravice. L. 1595. je solnograški škof zoper voljo papeževo prodal Sevnico, Pisece in Reichenstein baronu Moškornu. Po mnogih pravicah so sicer solnograški škofi dobili pozneje Sevnico zopet v svojo last, ahi vsled posredovanja cesarja Ferdinanda II. so na posled vendar le ostale one graščine Moškornu. Kasneje so sevniški grad kupili grofi Draškoviči in na njimi so se posestniki korenje Sevnice še večkrat menjavali, posebno v zadnjih letih. Sedanji lastnik je s. in kn. stolnik v p. Otto.

Sevnico so večkrat zadeli hudi požari. L. 1463. je po neprevidnosti neke krojačice nastal ogenj, ki je upeljal ves trg; le obe cerkvi in 3 hiše so ostale.

L. 1854., na binkoštno nedeljo, je Sevnica z župnijsko cerkvijo ored do tal pogorela. Pa so pa začeli graditi železnico, se je Sevnica kmalu zopet opomogla. Nastale so sedanje zidane, lepo razvrstene hiše.

D.) Poveljice o Sevnici in sevniški okolici.

1.) Vračja pečina pri Spodnjem Pterovem.

Blizu Spodnjega Pterovega, dobro uro hoda od Sevnice, moli v Savo velika pečina. ljudstvo si pripoveduje o tej skali to-le:

Vziga dni je gospodovala v savski dolini sila hudobna gospoda; graščaki so tlačili in raztrali reone kmetov, da je bilo joj. Ubogi tlačani so morali delati kakor

črna živina, a gospodarji po gradeh in pristavah so se gosti, li, rajali ter nganzali ravne ljudobije. Popačenost je bila tako velika, da se je poglavarju pekla zdela sarska do, lina zrela za njegovo kraljestvo. Odlomil je torej velikom, sko pečino v Gorjancih na Dolenjskem ter je privršil z njo do Save. S to pečino je hotel razjediti reko in tako proto, piti vse prebivalce tja noter do Radeč. A Bog ni dopustil, da bi vrag uvršil svojo nakano, kajti če bi razjediti Savo, utonili bi samo ubogi zatirani kmetje, stamujoči po dolini, a gradov vrh gričev in gorá bi valovi ne dosegli. Pro je torej vrag izpustil skalo iz visočine, in razjedila vode, kajti padla je na breg. In tam se nahaja še dandanes, a ljudstvo jo imenuje „vraža pečina“.

2.) Ajdovska hiša v Podorhu.

Na stnem griču blizu Podorhu, ob severnem koncu Lonča, njegova dola, so nedolgotega rookuhli obširne razvaline. Zsko, pali so dorodaj še več kramenih kipov, obraskov, sarkofag ter naleteli na vodnjak, mozaična tla i. t. d.

O teh razvalinah se pripoveduje, da je stala tam nekdanj „Ajdovska hiša“. Pod vidorjem, pravijo, je zakopan svet kroy, ki ga je videti včasih ponoči, kakro se sveti vrh griča.

3.) Kludi dol.

V dolinici na severni strani Sevnice je prebroval za turških bojev mladenci Jurko. On ni bil le velika strahopetec, ki se ni upal udeleževati se bojev zoper Turke, marveč ropal je vrhutega celo mrtve borilce. Njemu se je bil pro robu postavil dober mladenci Ivan. A Jurko ga je nekroč ravratno napadel ter ga umil v globoki vodnjak, saj je žalostno utonil. Dolini, kjer se je to dogodilo, se še dandanes pravi „Kludi dol.“

4. Jurkov dol.

V bližini jumah je bil svoje dni grad, ki mu je bil nekraj časa lastnik mogočni Jurko. |: Esuro, izv. Dáuro! | Za tega izvira ime Jurkov dol. Nenci si razlagajo to ime |: Jurkov dol = Rijnkumbal: | češ, v tej dolini so nekdanj stanovali strahopetci, ki so v neki bitki samotno

zbežali pred Turki. Očividno pa je ta narlaga povsem neutemeljena, in je nemotna beseda le spravnega slovenščarja imara.

5.) Spomini na turške boje, ki niso zgodovinsko dokazani.

Trstina opisuje v svoji „Zgodovini slovenskega naroda“ veliko bitko, ki se je boje vodila l. 1480. pri Brežicah in v kateri so bili Turki, vračajoči se z bogatim plenom, hudo poraženi. Vendar ta boj ni zgodovinsko dokazan; prim. Švarpat - Turški boji na Slovenskem.

A vsled tega je bila v isti dobi večja bitka v savski dolini, kakaj ljudstvo se se na nasih dni priprave, da so bili Turki na Yncerem vohu premagani ter so morali vsled tega zapustiti celo svoje dolgoletno taborišče onstran Save na Yranjskem. Turška vas se sedaj spominja na to sovražniško postojanko. Tudi ime Yigrski voh | Siegersberg | čim Yncerjega voha hočijo nekateri narlagati in tega, da so našinci na istem mestu izvojevali večjo zmago nad Turki. Vendar pa to ni verjetno, kajti ime Yigrski voh je skoro gotovo izpeljano iz slovanke korenine „yig“ - prim. Yigra = Holsunder; mihl. | in znači torej kraj, kjer je nekaj gorelo ali se sploh požigalo. Mogoče je potemtakem, da so na Yigrskem vohu utili ob sovražniških navalih gmade, ki so okoličanom naznanjale bližajočo se nevarnost.

6.) Yrsuta cerkev in samostan v Droščanjih.

V Droščanjih blizu tamšnjega potoka se nahajata dva griča. Podobna sta gomilama ter sta visoka kakih 30 m, v razdalji štiri, desetih korakov drug od drugega.

O teh dveh holcih se pripoveduje, da sta podsta pod njima cerkev in samostan. Gjo so nekdaj divji sovražniki Turki? jih prihajali v naše kraje ropat in požigati, niso prenašali niti svetiščem. Gjo je nekdo spet pridela divja tolpa v okoliš, so rasuli domačini cerkev in samostan, da ju rešijo oskrambe. Pozneje pa rasutih poslopij niso odkopali. Gjo kaj tega niso storili, se ne ve več, a mogoče je, da so sovraži večino domačinov pomorili, ali da je kakšna hvišna bolezen jih mnogo pobrala; morebiti pa tudi, da sta bila samostan in cerkev še tako maloverolna, da ni hranalo odlopana, ti prsti.

Ukazalo.

I. Solški okraj Brežice.

<u>Sole</u>	<u>Stran</u>	<u>Sole.</u>	<u>Stran</u>
1. Artiče	1	7. Dnešje	22
2. Bizeljsko	4	8. Dromlje	23
3. Brežice	8	9. Videm	25
4. Dobova	14	10. Golole	32
5. Globokav	14	11. Pišce	34
6. Hapele	19		

II. Solški okraj Krnje.

1. Buče	39	9. Podčetrtak	40
2. Dobje	45	10. Podstreda	43
3. Koprivnica	47	11. Polje	80
4. Krnje	50	12. Prevorje	83
5. Olinje	58	13. St. Vid na Planini	86
6. Pečice	60	14. Vištanj	89
7. Sv. Peter pod gorami	61	15. Zagorje	90
8. Vištanj	66		

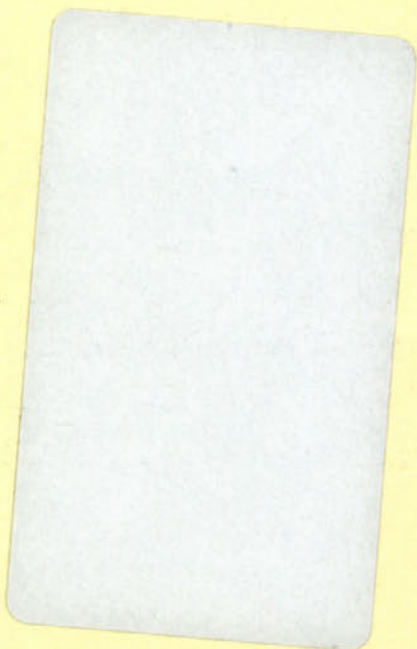
III. Solški okraj Sevnica.

1. Sv. Anton Leskovec	94	4. Habukovoje-Podgorje	105
2. Planca	96	5. Rajhenburg	112
3. Planina	101	6. Sevnica	119

1874
Sat
1875
Sun
1876
Mon
1877
Tue

1878
Wed
1879
Thu
1880
Fri
1881
Sat
1882
Sun

1883
Mon
1884
Tue
1885
Wed
1886
Thu
1887
Fri
1888
Sat
1889
Sun

1890

1891
1892
1893
1894

1895
1896
1897
1898
1899

Brežice

dz 902/91

BRINAR Josip

Zbirka...

908(497.4 Posavje)

0073442

COBISS c

✓
KNIŽNICA BREŽICE